

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS IR KRIMINOLOGIJOS KATEDRA

JOLANTA MIKULSKA
Baudžiamosios teisės ir kriminologijos nuolatinių magistrantūros studijų programa
Studijų programa 62401S111

BAUDOS KAIP BAUSMĖS REGULIAVIMAS IR JO TAIKYMAS

Magistro baigiamasis darbas

Vadovas
Doc. dr. S. Bikelis

VILNIUS, 2011

TURINYS

ĮVADAS	3
1. BAUDA KAIP BAUSMĖ IR JOS SANTYKIS SU KITOMIS BAUSMĖMIS	7
2. BAUDOS DYDŽIO NUSTATYMO MECHANIZMAS LIETUVOS RESPUBLIKOJE.....	18
3. BAUDOS DYDŽIO APSKAIČIAVIMO MECHANIZMAI UŽSIENIO VALSTYBĖSE.....	30
3.1. Dienbaudžių sistema	31
3.2. Baudos skaičiavimas pagal savanaudiško nusikaltimo dalyko vertę ar nesumokėtų mokesčių dydį.....	40
4. BAUDOS VYKDYMAS	41
4.1. Savanoriškas baudos įvykdymas	41
4.2. Priverstinis baudos išieškojimas	46
4.3. Baudos pakeitimas viešaisiais darbais.....	48
4.4. Baudos pakeitimas areštu.....	51
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI.....	56
LITERATŪROS SĄRAŠAS	58
ANOTACIJA.....	65
ANNOTATION.....	65
SANTRAUKA.....	66
SUMMARY.....	67
PRIEDAI	

ĮVADAS

Temos aktualumas. Kasmet tarp Lietuvoje užregistruotų nusikalstamų veikų vyrauja baudžiamieji nusižengimai ir nusikaltimai nuosavybei, turтинems teisėms bei turтинiams interesams. Tuo pačiu didėja ir nuteistųjų už šio pobūdžio nusikalstamas veikas. 2010 metais nuteistieji už turтинio pobūdžio nusikalstamas veikas sudarė net 55, 49 proc. visų nuteistųjų¹. Bauda – turтинio pobūdžio bausmė, kuri yra adekvati, ekonomiška ir efektyvi poveikio priemonė asmenims, padariusiems savanaudiškas ar turтинę žalą sukėlusias nusikalstamas veikas². Tačiau bausmių skyrimo praktika rodo, jog bauda kaip turтинio pobūdžio sankcija nėra pakankamai išnaudojama. Pavyzdžiui, 2010 metais baudos bausmė sudarė tik apie 30 proc³. visų paskirtų bausmių. Tuo tarpu užsienio valstybių teismų praktikoje bauda yra dažniausiai taikoma bausmė ir kai kuriose valstybėse ji sudaro net 80 proc. visų skiriamų bausmių⁴.

Vienas pagrindinių baudžiamosios justicijos Lietuvoje trūkumų – dažnas laisvės atėmimo bausmės taikymas. Dėl šios priežasties Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2008 – 2012 m. programoje išpareigojo baudžiamąją politiką, kiek įmanoma (ypač kai kalbama apie nesmurtinius nusikaltimus), orientuoti ne į asmens įkalinimą, o į alternatyvias su asmens laisvės atėmimu nesusijusias bausmes⁵. Šioje kaip ir ankstesnėje Vyriausybės programoje⁶ siekiama įtvirtinti bausmės ekonomijos principą – skirtina minimali bausmė, kurios užtektų paveikti nuteistąjį ir paskatinti jį pasitaisyti.

Dažnesnį baudos taikymą taip pat rekomenduoja tarptautiniai teisės aktai. Jungtinių Tautų Organizacijos ir Europos Tarybos parengtuose dokumentuose, bauda yra laikoma perspektyvia ir efektyvia bausme, galinčia būti lygiaverte alternatyva laisvės atėmimui⁷. Pavyzdžiui, Minimaliose standartinėse taisyklėse dėl priemonių, nesusijusių su laisvės atėmimu (Tokijo taisyklėse), patvirtintose Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos 1990 m. gruodžio 14 d. rezoliucija Nr. 45/110, įtvirtinama bendra valstybių Jungtinių Tautų Organizacijos narių nuostata taikyti priemones,

¹ Informacija apie teismų ir teismų savivaldos veiklą 2010 metais //

http://www.teismai.lt/dokumentai/apzvalga_2010_88_psl.pdf; prisijungimo laikas: 2011-11-03

² Abramavičius A., Baranskaitė A., Čepas A. ir kt. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. 1 knyga: Bendroji dalis: (1-98 straipsniai). Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P. 284.

³ Informacija apie teismų ir teismų savivaldos veiklą 2010 metais. Ten pat.

⁴ Ślęzak E. Praktyka wykonania kary grzywny//http://lex.pl/czasopisma/prokurator/1_08_art11.pdf; prisijungimo laikas: 2011-11-22.

⁵ Lietuvos Respublikos Seimo 2008 m. gruodžio 9 d. nutarimas Nr. XI-52 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“ (122 p.) // Valstybės žinios. 2008, Nr. 146.

⁶ Lietuvos Respublikos Seimo 2000 m. lapkričio 9 d. nutarimas Nr. IX-20 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2000-2004 metų programos“ // Valstybės žinios. 2000, Nr. 98-3081.

⁷ G. Šulija. Baudos taikymo teoriniai ir praktiniai aspektai // Teisės problemos. 2001, Nr.3. P. 75.

nesusijusias su laisvės atėmimu, įskaitant ir baudą, siekiant riboti įkalinimo taikymą⁸. Taikyti su laisvės atėmimu nesusijusias priemones taip pat skatina 1976 m. kovo 9 d. Europos Tarybos Ministrų Komiteto priimta rezoliucija Nr. 10 „Dėl būtinų alternatyvių baudžiamųjų priemonių įkalinimui“. Šioje rezoliucijoje rekomenduojama negailėti pastangų tobulinant esančias alternatyvas laisvės atėmimui. Konkrečiai kalbant apie baudos bausmę, Ministrų Komitetas siūlė valstybėms užtikrinti, kad piniginės baudos būtų plačiai taikomos kaip sankcijos ir tai, kad būtų sukurti metodai, leidžiantys susieti šias baudas su pažeidėjo finansinėmis galimybėmis bei kurie, jei tai įmanoma, neprivestų prie įkalinimo⁹.

Tiriamoji problema. Nors bauda kaip turtinė bausmė mokslinėje literatūroje bei tarptautiniuose dokumentuose yra laikoma efektyvia alternatyva laisvės atėmimo bausmei, tačiau reikėtų pabrėžti, jog teismų praktikoje, taikant šios rūšies bausmę, susiduriama su nemažai problemų. Teismų praktikos analizė rodo, jog teismai, skirdami baudas, atsižvelgia į daugelį aplinkybių, tačiau retai įvertina vieną iš svarbesnių – kaltinamojo mokumą, t.y. ar jis sugebės sumokėti jam paskirtą piniginę sumą. Manytume, jog problema slypi baudos dydžio nustatymo mechanizme, kuris šiuo metu, deja, nėra tiesiogiai susietas su jokiais aiškiais objektyviais kriterijais. Todėl šiame darbe remdamesi užsienio valstybių patirtimi, ieškosime alternatyvų Lietuvoje galiojančiai baudos skyrimo sistemai.

Kalbant apie baudą, taip pat nemažai problemų kyla jos vykdymo procese, kurias, mūsų nuomone, irgi būtina išanalizuoti.

Taigi baudos dydžiai, turtinės bausmės dydžio nustatymo mechanizmai bei baudos vykdymas tai yra **pagrindinės problemos**, susijusios su baudos bausme, kurios yra šiame darbe gvildenamos.

Pabrėžtina, jog Lietuvos baudžiamosios teisės mokslininkai neskiria daug dėmesio su bauda susijusiems klausimams. Tačiau darbų minėta tema galima rasti. Pavyzdžiui, esamą Lietuvos baudos dydžio nustatymo mechanizmą kritikuoja G. Šulija¹⁰ ir prof. V. Piesliakas¹¹. Taip pat, reikėtų paminėti A.Šumską¹², kuris nagrinėjo bendrus baudos skyrimo klausimus.

⁸ Jungtinių Tautų Organizacijos Generalinės Asamblėjos rezoliucija Nr. 45/110 „Dėl standartinių minimalių su laisvės atėmimu nesusijusių priemonių taisyklių“// <http://www.un.org/documents/ga/res/45/a45r110.htm>; prisijungimo laikas: 2011-11-22.

⁹ Europos Tarybos Ministrų Komiteto 1976 m. kovo 9 d. rezoliucija Nr.10 „Dėl būtinų alternatyvių baudžiamųjų priemonių įkalinimui“//http://www.coe.int/T/E/Legal_Affairs/Legal_co-operation/Steering_Committees/CDPC/Documents/2Recommendations.asp; prisijungimo laikas: 2011-11-22.

¹⁰ G. Šulija. Turtinių bausmių reforma naujajame Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse // Jurisprudencija. 2004, Nr. 52(44).

¹¹ Piesliakas V. Lietuvos baudžiamoji teisė. Aplinkybės, darančios įtaką baudžiamajai atsakomybei, ir nusikalstamos veikos teisiniai padariniai. Antroji knyga. Vilnius: Justitia, 2008. P. 218.

Tuo tarpu užsienio valstybėse su bauda susiję probleminiai klausimai yra gana aktualūs. Iš lenkų mokslininkų galima būtų paminėti M. Melezini¹³, iš anglų – S. Hillsman¹⁴, iš rusų mokslininkų – I. V. Dvorianskovą¹⁵ bei I. B. Kučvalskaja¹⁶. Ypatinę dėmesį baudai iš vokiečių mokslininkų skyrė S. Waltheris¹⁷ bei T. Viurtenbergeris¹⁸ ir kiti.

Tyrimo mokslinis naujumas ir reikšmė. Šiame darbe po ilgos šešerių metų pertraukos¹⁹ Lietuvoje naujai ir išsamiai išnagrinėtos baudos kaip bausmės reglamentavimo ir taikymo problemos. Taip pat pateikiamos išvados bei pasiūlymai, kaip galima būtų patobulinti esamą baudos teisinį reguliavimą.

Tyrimo objektas. Šio tyrimo objektas yra atspindėtas temos pavadinime – baudos kaip bausmės reguliavimas ir jo taikymas.

Tyrimo tikslas ir uždaviniai. Magistro baigiamojo darbo tikslas – remiantis sukauptomis teorinėmis ir praktinėmis žiniomis įvertinti baudos kaip bausmės reglamentavimą ir taikymo praktiką Lietuvoje, išryškinti jos trūkumus ir privalumus bei pateikti pasiūlymus, kaip baudos reguliavimas bei taikymas galėtų būti tobulinamas. Tikslui pasiekti keliami tokie uždaviniai:

1. Paaikškinti baudos turinį ir jos vietą bausmių sistemoje;
2. Išanalizuoti baudos dydžio nustatymo ir jos vykdymo mechanizmą numatytą Lietuvos BK, jį taikant kylančias problemas;
3. Išanalizuoti užsienio valstybėse numatytus baudos dydžio apskaičiavimo metodus, jų taikymo gerąją praktiką bei problemas;

Tyrimo hipotezė. Būtina tobulinti BK numatytą baudos dydžio nustatymo mechanizmą numatant objektyvius baudos dydžio parinkimo kriterijus, kad būtų užtikrintas asmenų lygybės principo įgyvendinimas bei realus baudos bausmės poveikis nuteistajam.

¹² Šumskas A. Baudžiamųjų bylų nagrinėjimas teisme. Vilnius: Justitia, 2000. P.376.

¹³ Melezini M. System wymiaru grzywien w nowym kodeksie karnym. Monitor prawniczy, 1998, Nr.3. http://www.monitorprawniczy.pl/index.php?mod=m_artykuly&cid=20&id=1354; prisijungimo laikas: 2011-10-07.

¹⁴ Hillsman Sally. T. Fines and day fines// http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/cjrr12&div=6&collection=journals&set_as_cursor=170&men_tab=srchresults&terms=fine|punishment&type=matchall#71; prisijungimo laikas: 2011-09-03.

¹⁵ Дворянсков И. В. Эффективность альтернативных наказаний: компенсационная модель: учебное пособие / под редакцией проф. А. М. Никитина. Москва: ЮНИТИ-ДАНА: Закон и право, 2004.

¹⁶ Кучвальская И. В. Штраф в системе воздействия уголовной ответственности (автореферат на соискание ученой степени кандидата юридических наук). Минск, 1996.

¹⁷ Walther S. Was soll "Strafe"? // Zeitschrift für die Gesamte Strafrechtswissenschaft. 1999, Band 111.

¹⁸ Wurtenberger T. Die Reform des Geldstrafenwesens // Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft. 1952, heft 64.

¹⁹ G. Šulija 2005 m. gegužės 6 d. Vilniaus universiteto Teisės fakultete apgynė disertaciją tema „Baudos bausmė ir jos skyrimas“.

Tyrimo metodologija. *Lyginamasis metodas* leido ištirti baudos reguliavimo pavyzdžius užsienio valstybėse. *Dokumentų analizės metodas* buvo naudojamas nagrinėjant Lietuvos Respublikos ir atskirų užsienio valstybių teisinę bazę, tarptautinius dokumentus, taip pat teismų praktiką. *Sisteminės analizės metodas* leido atskleisti visą tyrimui panaudotą teorinę ir empirinę medžiagą bei ją panaudoti iškeltiems uždaviniams atskleisti. *Apibendrinimo metodas* darbe buvo panaudotas išanalizuotai medžiagai apibendrinti bei išvadoms ir pasiūlymams suformuluoti.

Naudoti tyrimo šaltiniai. Nagrinėjant iškeltus uždavinius, buvo tiriami Lietuvos Respublikos baudžiamieji ir bausmių vykdymo įstatymai bei poįstatyminiai teisės aktai, taip pat įvairių užsienio valstybių (Austrijos, Danijos, Didžiosios Britanijos, Lenkijos, Norvegijos, Olandijos, Prancūzijos Rusijos, Šveicarijos, Vokietijos) baudžiamieji ir bausmių vykdymo teisės aktai, reglamentuojantys baudos bausmę. Buvo naudoti tarptautiniai dokumentai, susiję su alternatyvomis laisvės atėmimui. Tyrimo šaltiniais taip pat tapo Lietuvos bei užsienio autorių veikalai, statistiniai duomenys ir kita literatūra.

Darbo struktūra ir apimtis. Darbą sudaro įvadas, 4 skyriai ir 6 poskyriai, išvados bei pasiūlymai, literatūros sąrašas, anotacijos bei santraukos lietuvių ir anglų kalbomis, tai pat priedai. Darbo apimtis – 67 puslapiai.

1. BAUDA KAIP BAUSMĖ IR JOS SANTYKIS SU KITOMIS BAUSMĖMIS

Bauda kaip bausmė yra įteisinta Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso²⁰ (toliau – BK) 42 straipsnio 1 ir 2 dalyse, o jos požymiai formuluojami BK 47 straipsnyje. Pagal šio kodekso 43 straipsnį bauda taip pat yra bausmė, kuri skiriama juridiniams asmenims už padarytą nusikaltimą.

Bauda – pinigine bausmė, teismo skiriama BK specialiojoje dalyje numatytais atvejais. Pagrindinis šios bausmės nubaudimo elementas nukreiptas į asmens turtinį statusą. Bauda siekiama priversti sumokėti už padarytą nusikalstamą veiką. Jos esmę sudaro nuteistojo pareiga sumokėti teismo paskirtą pinigų sumą valstybės naudai, o ne nukentėjusiajam²¹.

LR BK (atsižvelgiant į 2011 m. liepos 5 d. BK pakeitimus) baudos bausmė yra numatyta 227 sankcijose iš 422 galimų, t.y. ji numatyta truputėlį daugiau nei pusėje visų sankcijų (54 proc.). Išanalizavus baudos numatymą straipsnių sankcijose pagal nusikalstamos veikos klasifikacinę kategoriją, gauti tokie rezultatai: baudžiamųjų nusižengimų sankcijose – 100 proc. (ji numatyta visose 45 sankcijose²²), nesunkių nusikaltimų sankcijose – 81,4 proc. (131 sankcijose iš 161 sankcijos), apysunkių nusikaltimų sankcijose – 42,7 proc. (44 sankcijose iš 103), sunkių nusikaltimų – 9,3 proc. (7 sankcijose²³ iš 75). Labai sunkių nusikaltimų sankcijose bauda nenumatoma.

Prof. V. Piesliakas yra pažymėjęs, jog viena iš sąlygų, lemiančių bausmės praktinį taikymą, yra tai, kaip dažnai ji minima įstatymo sankcijose²⁴. Kaip matyti iš aukščiau atlikto tyrimo, baudos bausmės numatymas visose BK straipsnio sankcijose sudaro tik 54 proc., o laisvės atėmimo bausmė – net 89,33 proc. visų sankcijų. Analizuojant 2006 – 2010 m. Lietuvoje paskirtų bausmių statistiką baudos bausmės taikymo vidurkis šiuo laikotarpiu sudarė 30,66 proc., o laisvės atėmimo bausmės – apie 43,98 proc. Tačiau reikėtų pabrėžti, kad dabartiniu metu Lietuvos praktikoje bauda yra dažniausiai taikoma alternatyva laisvės atėmimui. Pavyzdžiui, laisvės apribojimo bausmę per minėtą laikotarpį teismai vidutiniškai skyrė 13,96 proc. nuo visų paskirtų bausmių, o viešuosius darbus – tik 2,22 proc. (žr. 1 lentelė).

²⁰ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 89 – 2741.

²¹ Piesliakas V. Lietuvos baudžiamoji teisė. Aplinkybės, darančios įtaką...// ten pat, P. 217.

Bauda dažniausiai sumokama valstybei, tačiau ne visur. Kai kuriose valstybėse galioja kompensacinių baudos priedų sistema. Baudos priedas atitenka nusikaltimų aukų kompensavimo fondams. Kanadoje baudos priedas yra lygus 15 proc. // pagal Pradel J. Lyginamoji baudžiamoji teisė. Vilnius: Eugrimas, 2001. P. 523.

²² Nuo 2011-07-05 bauda pradėta taikyti už kyšininkavimo baudžiamąjį nusižengimą (BK 225 straipsnio 4 dalis) (žr.: Valstybės žinios. 2011, Nr.: 81 -3959). Iki tol, už minėto straipsnio pažeidimą buvo numatyta teisės dirbti tam tikrą darbą arba užsiimti tam tikra veikla atėmimas bausmė.

²³ Bauda už sunkių nusikaltimų padarymą numatyta: 176 str. 2 d. už darbų saugos ir sveikatos apsaugos taisyklių pažeidimą; 199 str. 1 d. už kontrabandą; 199¹ str.1 d. už muitinę apgaulę; 199² str.1 d už neteisėtą disponavimą akcizais apmokestinamomis prekėmis; 225 str. 2 d. už kyšininkavimą; 228 str.2d. už piktnaudžiavimą; 267¹ str.1 d. už biologinio ginklo kūrimą ar neteisėtą disponavimą juo.

²⁴ V. Piesliakas. Baudžiamoji politika Lietuvoje po 1990 m. ir jos tendencijos // Jurisprudencija. 1999, Nr. 13(5). P. 71.

1 lentelė. Lietuvoje paskirtos bausmės 2006-2010 m²⁵.

<i>Bausmės rūšis</i>	<i>skirta per 2007</i>	<i>Dalis nuo visų paskirtų bausmių (proc.)</i>	<i>skirta per 2008</i>	<i>Dalis nuo visų paskirtų bausmių (proc.)</i>	<i>skirta per 2009</i>	<i>Dalis nuo visų paskirtų bausmių (proc.)</i>	<i>skirta per 2010</i>	<i>Dalis nuo visų paskirtų bausmių (proc.)</i>
viešųjų teisių atėmimas*	7	0,05	1	0,01	6	0,04	4	0,02
teisės dirbti tam tikrą darbą ar užsiimti tam tikra veikla atėmimas*	61	0,42	42	0,29	62	0,40	35	0,22
viešieji darbai	272	1,87	261	1,83	334	2,18	482	3
bauda	4613	31,74	4421	30,93	4603	30,05	4859	29,93
laisvės apribojimas	1788	12,30	1912	13,38	2217	14,47	2549	15,69
<i>Alternatyvios LA bausmės</i>	6741	46,38	6637	46,43	7222	47,15	7929	48,84
areštas	1106	7,61	1303	9,12	1465	9,56	1458	8,98
terminuotas LA	6679	45,96	6347	44,40	6628	43,27	6842	42,14
<i>LA vykdymas atidėtas (BK 75, 92 str.)*</i>	4412	30,36	3993	27,93	4014	26,20	4023	24,78
<i>paskirta realiai atlikti LA</i>	2267	15,60	2354	16,47	2614	17,06	2819	17,36
LA iki gyvos galvos	7	0,05	8	0,06	3	0,02	7	0,04
Iš viso:	14533		14295		15318		16236	

* Nuo 2011-07-05 viešųjų teisių atėmimas ir teisės dirbti tam tikrą darbą arba užsiimti tam tikra veikla laikomos ne bausmėmis, o baudžiamojo poveikio priemonėmis (žr.: Valstybės žinios. 2011, Nr.: 81 -3959).

Viešųjų darbų bei laisvės apribojimo retą taikymą teismų praktikoje kaip ir baudos taip pat iš dalies įtakoja tai, kad BK specialiosios dalies straipsnių, numatančių atsakomybę už padarytą nusikalstamą veiklą, sankcijos retai mini šias bausmes. Pavyzdžiui, laisvės apribojimas sudaro 30,09 proc. visų BK specialiosios dalies straipsnių sankcijų, o viešieji darbai – tik 22,51 proc.

Kalbant apie alternatyvias laisvės atėmimui bausmes, svarbu išsiaiškinti, koks gi yra baudos ir viešųjų darbų bei baudos ir laisvės apribojimo santykis.

Visos bausmės, reglamentuotos BK 42 straipsnyje vardinamos pradedant nuo švelniausios (viešieji darbai) ir baigiant griežčiausia bausme (laisvės atėmimu iki gyvos galvos). Atkreiptinas dėmesys į tai, kad viešųjų darbų bausmė, įstatymo leidėjo nuomone, yra ne tik švelniausia iš

²⁵ Parengta pagal: Bikelis S. Baudžiamosios politikos orientavimo į su laisvės atėmimu nesusijusių poveikio priemonių taikymą galimybes. Mokslinis tyrimas. Vilnius: Teisės institutas, 2010. P. 27, Informacija apie teismų ir teismų savivaldos veiklą 2010 metais // http://www.teismai.lt/dokumentai/apzvalga_2010_88_psl.pdf; prisijungimo laikas: 2011-11-03, Asmenų, esančių regionų pataisos inspekcijų teritorinių padalinių įskaitoje, skaičiaus 2010 m. ataskaita // http://www.kalejimudepartamentas.lt/?item=vkl_at_mt&lang=1; prisijungimo laikas: 2011-11-03.

alternatyvių laisvės atėmimui bausmių rūšių, bet ir švelnesnė už baudą. Tačiau viešieji darbai ir bauda yra labai skirtingos savo turiniu ir pobūdžiu, todėl vien tik iš jų vietos bausmių rūšių sąrašė yra sudėtinga nuspręsti, kuri jų yra griežtesnė. Pirma, šių bausmių griežtumo vertinimas labai priklauso nuo pažeidėjo, jo socialinio ir ekonominio statuso. Antra, bauda yra ekonominio, o viešieji darbai yra socialinio pobūdžio baudžiamosios atsakomybės poveikio priemonė²⁶. Kita vertus, nagrinėjamos bausmės yra panašios tuo, kad naudą gauna valstybė. Baudos atveju nuteistasis teismo paskirtą sumą privalo sumokėti į valstybės biudžetą, o viešųjų darbų bausmės esmę sudaro – neatlygintinis nuteistojo darbas visuomenės labui. Pabrėžtina, jog teismui, sprendžiant, kokią bausmę iš šių dviejų skirti nėra jokių nuorodų į tai, kokiomis sąlygomis ar kokiems asmenims šios bausmės turėtų būti skiriamos. Be to, šios bausmės labai dažnai įeina į baudžiamojo įstatymo sankcijų struktūrą kaip alternatyvos. Dėl šių bausmių pobūdžio ir turinio skirtumų yra sudėtinga įvertinti jų griežtumą viena kitos atžvilgiu vadovaujantis vien tik jų vieta bausmių rūšių sąrašė.

Nemažai sankcijų už nusikalstamas veikas nustato švelniausią galimą bausmę – baudą. Pavyzdžiui, BK 178 straipsnio 2 dalis reglamentuoja: „*Tas, kas atvirai pagrobė svetimą turtą arba pagrobė svetimą turtą įsibrovęs į patalpą, saugyklą ar saugomą teritoriją, arba viešojoje vietoje pagrobė svetimą turtą iš asmens drabužių, rankinės ar kitokio nešulio (kišenvagystė) arba automobilį, baudžiamas bauda arba areštu, arba laisvės apribojimu, arba laisvės atėmimu iki šešerių metų*“. Teismas sprenddamas bausmės skyrimą už nusikaltimą, padarytą pagal BK 178 straipsnio 2 dalį, ir pagal bylos aplinkybes norėdamas skirti švelniausią bausmę, pirmiausia turės apsvarstyti galimybę skirti baudą. Tačiau kaip jau minėjome, dėl baudos ekonominio pobūdžio jos poveikis ir griežtumas priklauso nuo kaltininko socialinės charakteristikos, jo turtinės padėties. Todėl, jeigu teismas nuspręs, kad asmeniui dėl turtinės padėties tokia bausmė yra netinkama, jis, vadovaudamasis, sankcijos struktūra turės paskirti griežtesnę bausmę. Jei teismas už nusikaltimą, numatytą BK 178 straipsnio 2 dalyje paskirtą baudą ir vėliau paaiškėtų, kad asmuo neturi lėšų sumokėti paskirtą baudą, tai vadovaudamasis BK 47 straipsnio 6 dalimi, jis galėtų nuteistojo sutikimu šią bausmę pakeisti viešaisiais darbais (plačiau apie tai – 4 skyriuje „Baudos vykdymas“). Išėitų, kad griežtesnė bausmė gali būti pakeista švelnesne, tačiau iš karto, bendra tvarka, švelnesnė bausmė negali būti paskirta, nes ji nėra numatyta sankcijoje, nors kaltininko turtinė padėtis baudžiamosios bylos nagrinėjimo metu byloja apie baudos įvykdymo sunkumus. Taigi viešųjų darbų ir baudos bausmių griežtumas išryškėja santykyje su nusikalstamą veiką padariusiu asmeniu. Todėl

²⁶ Gavrilovienė M. Alternatyvių laisvės atėmimui bausmių veiksmingumo teisinės ir socialinės prielaidos: daktaro disertacija: socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2009. P. 85 – 87.

sprešti apie šių bausmių lyginamąjį griežtumą ignoruojant kaltininko socialinės charakteristikos reikšmę yra neįmanoma²⁷.

Nagrinėjant baudos santykį su viešaisiais darbais, galima išskirti kelis baudos privalumus viešųjų darbų atžvilgiu. Visų pirma, viešųjų darbų atveju yra apribotas asmenų ratas, kuriems gali būti skiriami šio pobūdžio darbai. Pavyzdžiui, viešieji darbai neskirtini dėl aplinkybių, kurios objektyviai gali neleisti nuteistajam dirbti viešuosius darbus: neįgalumas, nėštumas, sunki liga. Tuo tarpu baudos atveju tokių apribojimų nėra. Taigi Teismas baudos bausmę gali paskirti ir neįgaliesiems, ir nėščioms moterims, taip pat ir sunkia liga sergantiems asmenims. Antra, viešuosius darbus gali trukdyti atlikti nuteistojo darbas. Antai „viešuosius darbus T. K. skirti netikslinga, kadangi kaltinamasis dirba ir viešųjų darbų bausmė gali trukdyti darbui, kaip ir darbas gali trukdyti atlikti viešųjų darbų bausmę ir taip nebus pasiekti bausmės tikslai“²⁸. Tuo tarpu baudos bausmė įtakos nuteistojo darbo atlikimui, ir atvirkščiai, paprastai neturi.

Kita vertus, ne mažiau svarbu atskleisti ir viešųjų darbų privalumus baudos bausmės atžvilgiu. BK 2 straipsnio 4 dalyje yra įtvirtinta asmeninės atsakomybės nuostata, kuri reiškia, jog pagal baudžiamąjį įstatymą už nusikalstamą veiką atsakyti gali tik kaltai ją padaręs asmuo. Manytume, jog ši nuostata labiau yra užtikrinama viešųjų darbų negu baudos atveju. Kadangi visas viešųjų darbų procesas yra kontroliuojamas, todėl sunku įsivaizduoti, kad teismo paskirtą bausmę atliks ne nuteistasis, o kitas asmuo. Tuo tarpu baudą gali sumokėti tretieji asmenys, o tai būtų sunku patikrinti. Ši tikimybė padidėja ypač tais atvejais, kai teismas paskiria turtinę bausmę nepilnamečiui ar nedirbančiam ir nuosavybės teise turto neturinčiam pilnamečiui nuteistajam. Be to, svarbu pabrėžti, jog baudos specifinė ypatybė yra tai, kad vykdant šią bausmę nuteistajam pataisos priemonių poveikis netaikomas nuolat, kaip taikomas nuteistiesiems vykdant viešųjų darbų bausmę ilgesnį laikotarpį. Nuolatinis pataisos priemonių poveikis nuteistiesiems sudaro geresnes sąlygas pasitaisyti. Nuteistųjų, kuriems paskirta viešųjų darbų bausmė, pataisos priemonės yra neatlygintinis nuteistojo darbas visuomenės labui ir bausmės atlikimo režimas (BVK 40 straipsnis). Darbo procese nuteistasis, jeigu jam paskirtas ilgesnis viešųjų darbų atlikimo laikotarpis ir jeigu anksčiau nedirbo, įgyja įprotį nuolat dirbti, gerbti darbą ir jo rezultata. Visiškai pritariame literatūroje išsakytai nuomonei, jog „pareiga dirbti tampa įpročiu, o įprotis tampa poreikiu“²⁹. Taigi viešųjų darbų atveju, skirtingai negu baudos – sukuriama geresnė sąlyga integruotis į visuomenę.

²⁷ Gavrilovienė M. Alternatyvių laisvės atėmimui bausmių...//ten pat, P. 90.

²⁸ Vilniaus miesto 1 apylinkės teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-328-654/2009.

²⁹ Blaževičius J., Dermontas J., Stalioraitis P. ir kt. Penitencinė (bausmių vykdymo) teisė. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004. P.242.

Kita laisvės atėmimo bausmei BK 42 straipsnyje numatyta alternatyva yra laisvės apribojimas³⁰. Kaip ir nagrinėjant baudos ir viešųjų darbų santykį, visų pirma, svarbu atskleisti baudos privalumus laisvės apribojimo bausmės atžvilgiu. Baudos ir laisvės apribojimo bausmių turinio griežtumą atspindinti aplinkybė yra ta, kad pastaroji bausmė nustato laisvės suvaržymus nuteistajam. Skirdamas laisvės apribojimo bausmę, teismas gali nustatyti vieną ar kelis draudimus bei įpareigojimus, be to ši bausmė apima keletą bendrai privalomų pareigų nuteistajam³¹. Asmeniui, nuteistam pinigine bausme yra keliamas vienintelis reikalavimas – sumokėti teismo paskirtą pinigų sumą valstybės naudai. Taigi asmens, nuteisto baudos bausme, laisvė nėra suvaržoma, teismas nenustato jokių draudimų ar apribojimų, pavyzdžiui tokių kaip: įpareigojimas be teismo ar bausmę vykdančios institucijos žinios nekeisti gyvenamosios vietos, draudimas lankytis tam tikrose vietose ar bendrauti su tam tikrais asmenimis ar asmenų grupėmis (BK 48 straipsnio 3 – 6 dalys). Be to, kaip jau minėjome anksčiau, bauda sumokama į valstybės biudžetą, taigi tai yra ekonomiška bausmė, nes ji nieko nekainuoja valstybei. Atvirkščiai, ji atneša valstybei finansinių pajamų. Tuo tarpu vykdančią laisvės apribojimo bausmę, valstybė patiria išlaidas dėl probacijos tarnybos darbo su nuteistaisiais padedant jiems integruotis į visuomenę. Pavyzdžiui, 1992 – 1993 m. Kanadoje atlikti tyrimo rezultatai parodė, kad Kanadoje vieno nuteistojo asmens probacijos priežiūra per metus kainavo 10951 dolerį (28363,09 Lt)³².

Antra, kalbant apie laisvės apribojimo bausmės privalumus baudos atžvilgiu, reikėtų pabrėžti, jog laisvės apribojimo bausmė savo prigimtimi yra artimiausia probacijai formaliąja prasme, kadangi laisvės apribojimas yra ne tik alternatyva terminuotam laisvės atėmimui, bet ir jos taikymo metu teismui nuteistajam paskyrus įpareigojimus ir draudimus, šią bausmę vykdančios institucijos pareigūnai ne tik tikrina, kaip nuteistasis laikosi teismo nustatytų draudimų ir vykdo paskirtus įpareigojimus, bet ir teikia socialinę paramą sprendžiant asmenines ir socialines nuteistojo problemas (Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso³³ (toliau – BVK) 47 straipsnio 2 dalis)³⁴. Pavyzdžiui, pataisos inspekcijų (toliau – PI) pareigūnai padeda sutvarkyti reikiamus dokumentus socialinei pašalpai gauti, rasti laikiną gyvenamąją vietą, jeigu asmuo neturi kur gyventi,

³⁰Pažymėtina, kad yra užsienio valstybių, kuriose laisvės apribojimas nėra bausmės rūšis. Tačiau įstatymų leidėjas numato pakankamai artimas pagal turinį bausmes, pavyzdžiui, probacija, kuri numatyta daugumos Vakarų Europos valstybių bei JAV baudžiamuosiuose įstatymuose // pagal Орлов В. Н. Наказание в виде ограничения свободы в современном зарубежном уголовном законодательстве // „Право”: Сборник научных трудов. - Ставрополь: СевКавГТУ, 2004, № 3, С. 220. – URL // <http://science.ncstu.ru/articles/law/f03>; prisijungimo laikas: 2011-11-10.

³¹ Gavrilovienė M. Alternatyvių laisvės atėmimui...//ten pat, P. 85 – 87.

³²Mališauskaitė S. Bausmių veiksmingumo vertinimo problemos ir jų sprendimo būdai// Jurisprudencija. 2003, Nr. 47(39). P. 79.

³³ Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 73 – 3084.

³⁴ Mackevičius T., Rakštelis M. laisvės apribojimo bausmės įgyvendinimas // Jurisprudencija. 2010, Nr. 4 (122). P.264.

kartu su darbo birža organizuoja nuteistiesiems konsultacijas įdarbinimo klausimais, taip pat organizuoja įvairius kultūrinius bei sportinius renginius. Tokiais būdais PI pareigūnai stengiasi integruoti įskaitoje esančius asmenis į visavertį visuomenės gyvenimą. Kadangi asmuo nuteistas baudos bausme nėra PI įskaitoje, jam tokio pobūdžio socialinė parama nėra teikiama. Be to, BK 41 straipsnyje kaip vienas iš bausmės tikslų įtvirtintas tikslas atimti arba apriboti nuteistam asmeniui galimybę daryti naujas nusikalstamas veikas. Šio tikslo, bauda, skirtingai negu laisvės apribojimo bausmė, nepasiekia, nes šios bausmės turinio nesudaro galimybė apriboti asmens laisvę ir taip atimti arba apriboti galimybę daryti naujas nusikalstamas veikas³⁵.

Jei nuteistasis vengia atlikti laisvės apribojimo bausmę, jam nustatyta vienintelė sankcija – areštas. Be to, arešto, kaip ir laisvės atėmimo bausmės esmė, yra fizinis nuteistųjų izoliavimas nuo visuomenės. Ši bausmė nėra alternatyva laisvės atėmimui. Tuo tarpu tiek Tokijo taisyklės (14.3., 14.4. taisyklės), tiek Europos bendruomenės sankcijų ir priemonių taisyklės (10, 78, 82-86 taisyklės) bei Europos bendruomenės sankcijų ir priemonių taisyklių taikymo tobulinimo taisyklės (6 taisyklė) rekomenduoja, kad kiek leidžia galimybės, būtų vengiama alternatyvios bausmės pakeitimo laisvės atėmimo bausme. Todėl manytina, kad BK 48 straipsnyje reikėtų nustatyti, kad asmeniui vengiant atlikti laisvės apribojimo bausmę, ši bausmė jam keičiama ne tik areštu, bet ir bauda bei viešaisiais darbais³⁶.

Pabrėžtina, jog svarbus baudos santykis ne tik su alternatyviomis laisvės atėmimui bausmėmis, bet tai pat ir su pačia laisvės atėmimo bausme.

Reikėtų išskirti keletą pagrindinių priežasčių, dėl kurių bauda turėtų būti dažniau skiriama negu laisvės atėmimo bausmė.

Visų pirma, baudos taikymas leidžia išvengti žalingo laisvės atėmimo poveikio: asmenys, nubausti pinigine sankcija, nėra izoliuojami nuo visuomenės, nenutrūksta santykiai su šeima ir darbdaviais ir todėl nekyla jų resocializacijos ar stigmatizacijos problemų³⁷. Antra, tyrimai rodo, jog asmenys nubausti bauda, pakartotinai padaro nusikaltimus keliskart mažiau nei atlikę laisvės atėmimo bausmę³⁸, nes, kaip rašė I. V. Dvorienskovas, kalėjimai yra „nusikalstamumo mokykla“³⁹,

³⁵ Mališauskaitė S. Bausmių veiksmingumo vertinimo problemos...//ten pat, P. 80.

³⁶ Mackevičius T. Alternatyvos laisvės atėmimo bausmei ir jų realizacija (rankraštis): daktaro disertacija: socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2005. P. 78-79.

³⁷ G. Šulija. Baudos bausmė ir jos paplitimas Europos Sąjungos valstybėse // Teisė. 2004, Nr. 52. P. 110.

³⁸ Pavyzdžiui, remiantis tarybinės baudžiamosios teisės mokslininkų atliktais tyrimais (I. Kučvalskaja, I. Smolkova, Z. Tadiavosian, P. Pogosian), asmenų, nubaustų bauda, recidyvo lygis buvo apie 5-8 % (pagal G. Šulija. Baudos bausmė ir jos paplitimas...// ten pat. P.110.). Tuo tarpu atskirose užsienio valstybėse asmenų, atlikusių laisvės atėmimo bausmę, recidyvas sudaro apie 60-70 procentų (pagal Wilson T. Prison and Probation Service: A Comparative Study in Sweden, England and Wales. – London: North East London Polytechnic, 1983. P.154.), o Lietuvoje – apie 40 procentų (pagal

kurie „gamina“ nusikaltėlius⁴⁰. Trečia, bauda palyginus su laisvės atėmimu, yra pigi bausmė, nes, kaip minėjome anksčiau, asmuo sumoka pinigus į valstybės biudžetą, o tuo tarpu laisvės atėmimo bausmė visuomenei daug kainuoja. Pavyzdžiui, vieno asmens išlaikymas įkalinimo įstaigose vidutiniškai per dieną valstybei kainuoja apie 49, 19 Lt⁴¹.

Mokslinėje literatūroje rašoma, kad baudos bausmė yra efektyvi poveikio priemonė asmenims, padariusiems savanaudiškas ar turtinę žalą sukėlusias nusikalstamas veikas⁴². Atsižvelgiant į tai, rekomenduotina baudą kaip turtinę bausmę numatyti BK už tokio pat pobūdžio nusikalstamas veikas. Toli gražu, galiojantis BK (2011-06-21) ne visais atvejais, išskyrus baudžiamuosius nusižengimus, už minėtus nusikaltimus numato piniginę sankciją. Taip pat yra atvejų, kai už savanaudiškus ar turtinę žalą sukėlusius nesunkius, apysunkius, bei sunkius nusikaltimus BK straipsnio sankcijoje reglamentuota vien laisvės atėmimo bausmė, nenumatant kitų alternatyvų arba laisvės atėmimui numatant vienintelę alternatyvą – areštą.

Manytume, jog vien laisvės atėmimo bausmė sankcijoje galėtų būti pagrįstai numatyta tik tuomet, kai nusikaltimo sukelti padariniai ar padariniai, kuriems sukelta grėsmė kilti yra itin sunkūs, susiję su kito žmogaus gyvybės atėmimu ar sunkiu sveikatos sutrikdymu. Mūsų manymu, kitais atvejais nusikaltimo pobūdis ar jo pavojingumo laipsnis nepateisintų išimtinai griežto sankcijos pobūdžio⁴³.

Pavyzdžiui, iš sankcijų už nesunkius nusikaltimus, numatančių vien laisvės atėmimo bausmę, abejonių kelia BK 209 straipsnio sankcija už nusikalstamą bankrotą, kuris sukėlė didelės turtinės žalos kreditoriams. Tai yra ekonominis nusikaltimas, todėl įstatymo leidėjo sprendimas nenumatyti turtinio pobūdžio poveikio priemonių, o numatyti vien laisvės atėmimą yra sunkiai suprantamas.

Svarstyтина ir dėl sankcijos už rinkimų ar referendumo dokumento suklastojimą arba suklastoto rinkimų ar referendumo dokumento panaudojimą, jeigu dėl to rinkimai ar referendumas buvo pripažinti negaliojančiais arba tai turėjo reikšmingos įtakos rinkimų ar referendumo rezultatams (BK 173 straipsnio 2 dalis). Šio nusikaltimo padariniai – didelė turtinė ir politinė žala.

Jurgelaitienė G. Recidyvinio nusikalstamumo prevencija Lietuvos Respublikoje: daktaro disertacija (rankraštis): daktaro disertacija: socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2001. P. 57.).

³⁹ Дворянсков И. В. Эффективность альтернативных наказаний. Там же. С. 88.

⁴⁰ Foucoult M. Disciplinuoti ir bausti. Kalėjimo gimimas. Vilnius: Baltos lankos, 1998. P. 313-316.

⁴¹ Vienam asmeniui išlaikyti įkalinimo įstaigose per dieną panaudota lėšų. 2010 metų ataskaita // http://www.kalejimudepartamentas.lt/?item=vkl_at_mt&lang=1; prisijungimo laikas: 2011-11-16.

⁴² Abramavičius A., Baranskaitė A., Čepas A. ir kt. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Ten pat. P. 284.

⁴³ Bikelis S. Baudžiamosios politikos orientavimo...//ten pat, P.7.

Tačiau tokio išimtinio pobūdžio sankcijas, kurios numato vien laisvės atėmimą, siūlytina sieti tik su smurtiniais nusikaltimais.

Analizuojant apysunkius nusikaltimus, už kuriuos numatyta vien laisvės atėmimo bausmė, susidaro įspūdis, kad įstatymų leidėjo manymu, vien tai, kad sudėtis yra kvalifikuota, turėtų pateisinti laisvės atėmimo taikymą. Antai, BK 179 straipsnio 2 dalyje už neteisėtą naudojimąsi energija ir ryšių paslaugomis yra numatytas kvalifikuojantis požymis – didelė turtinė žala, o BK 224 straipsnio 2 dalyje už netikrų ar suklastotų pašto ženklų, važiavimo ar kitokių bilietų, banderolių ar kitų oficialių žymėjimo ženklų pagaminimą laikymą ar realizavimą – didelis kiekis netikrų pašto ženklų ar didelė jų vertė. Tai yra turtiniai padariniai, kurie, manytina, nepateisina išimtinai laisvės atėmimo taikymo.

Iš sankcijų už apysunkius nusikaltimus, numatančių vienintelę alternatyvą laisvės atėmimui – areštą, turtinių bausmių pasigendama už nusikaltimus, susijusius su dokumentų klastojimu (BK 300 straipsnio 2 dalis, 301 straipsnio 2 dalis, 302¹ straipsnio 1 dalis). Dokumentų klastojimas dažniausiai yra susijęs su kitų savanaudiškų nusikaltimų darymu (sukčiavimu, kontrabanda), už kuriuos, beje, yra numatytos alternatyvos laisvės atėmimui bausmės, įskaitant ir baudą. Todėl, manytume, būtų tikslinga numatyti galimybę taikyti turtinę bausmę ir šių straipsnių sankcijose.

Išanalizavus nesunkių ir apysunkių nusikaltimų sankcijas, pro akis neturėtų praslysti dar vienas aspektas – ar pagrįstai kai kurie nesmurtiniai nusikaltimai yra pripažįstami sunkiais?⁴⁴

Nusikaltimo priskyrimas prie sunkių nusikaltimų neturi tiesioginės įtakos bausmės dydžiui, tačiau kitu būdu veikia asmens teisinę padėtį. Tokiems asmenims paprastai skiriama vien laisvės atėmimo bausmė, jiems negali būti taikomas bausmės vykdymo atidėjimas⁴⁵ bei iki minimumo apribotos galimybės tokį žmogų atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės. Šiuo metu turtinio nusikaltimo dalyko vertė, viršijanti 250 MGL (32500 Lt) jau sudaro pagrindą atitinkamą nesmurtinį nusikaltimą (vagystę, sukčiavimą, turto pasisavinimą ar iššvaistymą) pripažinti sunkiu. Kyla abejonė, ar šis vertės dydis, atsižvelgiant į numatytas itin griežtas teisines pasekmes ir ekonomines realijas (250 MGL dydis parinktas dar kuriant 2000 m. BK) dera su proporcingumo principu.

Siūlymas peržiūrėti turtinių nusikaltimų klasifikavimo kriterijų – reikšmingai padidinti didelės vertės turto piniginę išraišką (iki 800 MGL, vėliau apsiribota 500 MGL) – jau buvo pateiktas ir netgi 2009 m. gruodžio mėnesį priimtas Seime⁴⁶. Šis siūlymas buvo atmestas Prezidentės motyvuojant tuo, kad „*Baudžiamojo kodekso 190 straipsnio pataisos ir jose numatytas teisinis*

⁴⁴ Bikelis S. Baudžiamosios politikos orientavimo...//ten pat, P. 8- 9.

⁴⁵ V. Piesliakas. Baudžiamoji politika Lietuvoje...//ten pat, P. 67.

⁴⁶ Baudžiamojo kodekso 38, 47, 182 ir 190 straipsnių pakeitimo įstatymo projektas Nr. XIP-975(3), 2009-12-10 pateikė S. Šedbaras, Teisės ir teisėtvarkos komitetas.

reguliuojamas yra ydingas, nes iš esmės pozityviai, bet tik dalinai sprendamas persekiojamų mamų problemas, labai ryškiai ir neadekvačiai neigiamai paveiktų kitų, akivaizdžiai sunkesnes nusikalstamas veikas padariusių asmenų teisinę padėtį ir kriminogeninę situaciją bei iškreiptą vidinę Baudžiamojo kodekso teisės normų sistemą ir nuoseklumą⁴⁷. Reikėtų sutikti su S. Bikelio nuomone, jog atidžiai pažvelgus į Prezidentės motyvus, lieka neaišku, kuo siūlymas suderinti sankcijų griežtumą su nusikaltimų realiu pavojingumu iškreiptų BK normų sistemą ir nuoseklumą. Taip pat kodėl tai, kad realiai ne itin pavojingus nusikaltimus padariusiems asmenims⁴⁸ būtų taikomos ne tokios drastiškos poveikio priemonės, laikytina drastišku ir neadekvačiai neigiamu poveikiu kaltininkams ir kriminogeninei situacijai⁴⁹.

Vis dėlto, nepaisant valstybės vadovės išsakytos pozicijos, manytume, jog siūlymas turtiniuose nusikaltimuose reikšmingai padidinti didelės vertės turto pinigine išraiška laikytinas pagrįstu dėl anksčiau minėtos priežasties, jog galiojančiame BK 190 straipsnio 1 dalyje reglamentuota didelės turto vertės pinigine išraiška atsižvelgiant į baudžiamajame įstatyme numatytas griežtas teises pasekmes⁵⁰ nedera su proporcingumo principu⁵¹. Todėl šios nuostatos tobulinimo klausimas turėtų būti dar kartą svarstomas. Be to, pritarus padidinti minėtą kriterijų, už turtinio pobūdžio nusikaltimus, tokius kaip vagystė, sukčiavimas, turto pasisavinimas ar iššvaistymas, kurių dalyko vertė viršija 250 MGL, bet neviršija 500 MGL ir kadangi jau šie nusikaltimai nebūtų priskiriami sunkių nusikaltimų kategorijai, atsirastų didesnė galimybė jų straipsnių sankcijose numatyti alternatyvias laisvės atėmimui bausmes, įskaitant ir baudą⁵².

⁴⁷ Cituojama iš Pagrindinio komiteto išvados Baudžiamojo kodekso 38, 47, 182 ir 190 straipsnių pakeitimo įstatymo projektui Nr. XIP-975Gr // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=363975; prisijungimo laikas: 2011-11-10.

⁴⁸ Kalba eina apie didelės vertės reikšmės padidinimą nuo 250 iki 500 MGL. Taigi, būtų sušvelninta ne visų, o tik iki 65000 Lt vertės turtą pagrobusių, pasisavinusių ar iššvaisčiusių asmenų teisinė padėtis.

⁴⁹ Bikelis S. Baudžiamosios politikos orientavimo...//ten pat, P. 9-10.

⁵⁰ Už didelės vertės svetimo turto pagrobimą baudžiamasis įstatymas numato *vien tik laisvės atėmimą iki aštuonerių metų* (BK 179 straipsnio 3dalis). Už apgaule savo ar kitų naudai įgyto didelės vertės svetimo turto ar turtinės teisės BK taip pat numato *vien tik laisvės atėmimą iki 8 metų* (BK 182 straipsnio 2 dalis). Tuo tarpu už didelės vertės patikėto ar jo žinioje svetimo turto ar turtinės teisės pasisavinimą numatyta *laisvės atėmimo iki 10 metų bausmė* (BK 183 straipsnio 2d.), o už asmeniui patikėto ar jo žinioje buvusio didelės vertės svetimo turto ar turtinės teisės iššvaistymą straipsnio sankcija numato laisvės atėmimą iki septynerių metų (BK 184 straipsnio 4 dalis).

⁵¹ Konstitucinis Teismas 2005 m. lapkričio 10 d. nutarime yra išaiškinęs, jog iš Konstitucijos kylantis **proporcingumo principas** reiškia, kad „sankcijos turi būti proporcingos padarytam teisės pažeidimui (Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d., 2005 m. rugsėjo 29 d. nutarimai). Už teisės pažeidimus negalima nustatyti tokių bausmių arba nuobaudų (inter alia ir tokių jų dydžių), kurios būtų akivaizdžiai neproporcingos (neadekvačios) teisės pažeidimams ir bausmės ar nuobaudos paskirčiai. Tad įstatymuose sankcijos turi būti konstruojamos taip, kad jas taikant būtų galima atsižvelgti į teisės pažeidimo pobūdį, į atsakomybę lengvinančias ir kitas aplinkybes, idant skiriama bausmė arba nuobauda nebūtų neteisinga, neadekvati padarytam teisės pažeidimui“ (žr.: Valstybės žinios. 2005, Nr.: 134 – 4819).

⁵² Kuo pavojingesnis nusikaltimas, tuo griežtesnė bausmės rūšis ir didesnis jos dydis numatytas BK specialiosios dalies sankcijoje už jo padarymą. Taigi tyčinių nusikaltimų suskirstymas parodo ir tam tikrą jų pavojingumo laipsnį bei pobūdį. (pagal Abramavičius A., Baranskaitė A., Čepas A. ir kt. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Ten

Ne mažiau svarbus klausimas, kuris kyla nagrinėjant baudą kaip adekvačią bausmę už nesmurtinio pobūdžio nusikaltimus, ar pagrįsta 56 straipsnio 1 dalies nuostata recidyvo atveju už nesunkius turtinius nusikaltimus taikyti ne baudos bausmę, o laisvės atėmimą?

Pagal BK 56 straipsnio 1 dalį „Recidyvistui už tyčinio nusikaltimo padarymą teismas paprastai skiria laisvės atėmimo bausmę“. Recidyvistas, kaip numato BK 27 str. 1 d., yra asmuo, kuris jau būdamas teistas už tyčinio nusikaltimo padarymą, jeigu teistumas už jį neišnykęs ar nepanaikintas įstatymų nustatyta tvarka, vėl padaro vieną ar daugiau tyčinių nusikaltimų. Taigi recidyvistu asmuo tampa už du tyčinius nusikaltimus, nepriklausomai nuo jų sunkumo grupės ir pobūdžio⁵³. Manytume, jog tokia nuostata nėra teisinga, nes recidyvistu taps ir asmuo, padaręs du nesunkius tyčinius nusikaltimus, pavyzdžiui, dvi paprastos sudėties vagystes, numatytas BK 178 straipsnio 1 dalyje, už kurias yra numatytos visos alternatyvos laisvės atėmimo bausmei, įskaitant ir baudą, ir asmuo, padaręs du sunkius tyčinius nusikaltimus, pavyzdžiui, paprastos sudėties nužudymus, numatytus BK 129 straipsnio 1 dalyje, už kurių padarymą yra numatyta vien laisvės atėmimo bausmė.

Europos Tarybos Ministrų Komitetas rekomendacijoje „Dėl nuoseklumo skiriant bausmes“⁵⁴ yra pabrėžęs, kad būtų neteisinga laikyti, kad faktas, kad asmuo yra nusikaltęs praeityje, yra vienareikšmis pagrindas griežtinti jo baudžiamąją atsakomybę (tuo tarpu BK 56 str. kalbama net ne apie bausmės padidinimą, bet apie drastišką bausmės griežtinimą – kraštutinės bausmės rūšies taikymą). Rekomendacijos aiškinamajame memorandume yra pažymėta, kad sprendžiant dėl atsakomybės griežtumo, turėtų būti daugiau akcentuojamas nusikaltimo pobūdis ir jo pavojingumas, nei kaltininko asmenybė. Be to, buvo pabrėžta, kad būtina įvertinti laiką, kuris yra praėjęs nuo paskutinio nusikaltimo padarymo⁵⁵.

Apibendrinant tai, kas aukščiau išdėstyta, BK 27 straipsnio ir 56 straipsnio 1 dalies logika verčia teismą pirmiausia svarstyti laisvės atėmimo bausmės skyrimo galimybę, o kitokią bausmę, pavyzdžiui, baudą, nors ji ir numatyta sankcijoje, skirti tik pasitelkus labai rimtų argumentų⁵⁶.

pat, P. 95.) V. Piesliakas viename savo moksliniame straipsnyje yra pabrėžęs, jog kuo sunkesni nusikaltimai, tuo plačiau taikoma laisvės atėmimo bausmė (V. Piesliakas. Baudžiamoji politika Lietuvoje...//ten pat, P. 71.)

⁵³ Švedas G. Baudžiamosios politikos pagrindai ir tendencijos Lietuvos Respublikoje. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006. P. 187.

⁵⁴ Recommendation No. R (92) 17 On Consistency of Sentencing. // pagal Bikelis S. Baudžiamosios politikos orientavimo...// ten pat. P. 12.

⁵⁵ Explanatory Memorandum to Recommendation No. R (92) 17 On Consistency of Sentencing. III D 7. - <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=615757&Site=CM&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=EDB021&BackColorLogged=F5D383> // pagal Bikelis S. Baudžiamosios politikos orientavimo...// ten pat. P.12

⁵⁶ Ten pat. P. 11-12.

Manytume, jog toks reguliavimas yra pernelyg griežtas bei nepagrįstai didina recidyvų skaičių ir tuo pačiu plečia laisvės atėmimo bausmės taikymą⁵⁷.

Pažymėtina, kad LR BK įtvirtintas alternatyvių laisvės atėmimui bausmių skyrimas neišnaudoja esminių galimybių mažinti laisvės atėmimo bausmės taikymo. Kai kuriuose užsienio valstybėse yra numatytas alternatyvų taikymo mechanizmas, kuriuo ribojamas nedidelės trukmės laisvės atėmimo bausmės skyrimas.

Pavyzdžiui, kai kurių užsienio valstybių įstatymai turi papildomus nurodymus teismams, tiksliai numatančius, kad vietoj laisvės atėmimo tam tikram terminui reikia skirti baudą. Italijos, Austrijos ir Vokietijos bausmių vykdymo kodeksai taip pat laikosi panašios pozicijos. Vokietijoje už baudžiamuosius nusikaltimus, už kuriuos numatytas laisvės atėmimas ne daugiau šešių mėnesių, reikia skirti baudą. Taisyklė, pagal kurią baudos turi prioritetą prieš trumpalaikį laisvės atėmimą, taikoma tiems teisės pažeidimams, kurie pagal baudžiamojo įstatymo ypatingąją dalį baudžiami išskirtinai laisvės atėmimu.

Graikijoje pagal 1950 m. Baudžiamąjį kodeksą, laisvės atėmimas gali būti pakeistas bauda tik tada, kai laisvės atėmimo terminas neviršija šešių mėnesių. Vėliau maksimalus laisvės atėmimo pakeitimui į baudą terminas buvo padidintas iki vienerių metų, o pagal paskutinę pataisą, kuri buvo padaryta 1991 m., net iki dvejų metų. Tuo tarpu Italijoje tik nuosprendžiai laisvės atėmimui iki 90 dienų gali būti pakeisti bauda⁵⁸.

Teisinėje literatūroje galima sutikti nuomonę, kad toks mechanizmas turi būti reglamentuojamas baudžiamajame įstatyme kaip norma, įtvirtinanti principą, pagal kurį klausimas dėl laisvės atėmimo bausmės taikymo privalo būti svarstomas išimtiniais atvejais, kada nėra galimybės paskirti vietoj jos kitos bausmės, nesusijusios su izoliavimu nuo visuomenės.

Manytume, jog reikėtų sutikti su aukščiau teisinėje literatūroje išsakyta nuomone, nes laisvės atėmimo bausmė, kaip įtvirtinta daugelyje tarptautinių dokumentų, turėtų būti taikoma kaip kraštutinė (*ultima ratio*) priemonė. Svarbu suvokti, kad įkalinimas nesprenžia nei nusikalstamumo, nei kitų socialinių problemų, bet, kaip įprasta, jų sukuria dar daugiau – ypatingai tuomet, kai vien tik įkalinimu (nubaudimu) ir apsiribojama, nesiekiant asmens resocializacijos (integracijos)⁵⁹.

⁵⁷ Švedas G. Baudžiamosios politikos pagrindai...//ten pat, P. 187.

⁵⁸ Дворянсков И. В. Эффективность альтернативных наказаний: Там же. С. 44-45.

⁵⁹ Sakalauskas G. Įkaliniams Lietuvoje. Sociologija. Mintis ir veiksmas // 2007, Nr. 2(20). P.126.

2. BAUDOS DYDŽIO NUSTATYMO MECHANIZMAS LIETUVOS RESPUBLIKOJE

Ilgą laiką baudos dydžiai BK buvo matuojami tik pinigine išraiška, be to, ji buvo nurodoma įstatymo sankcijoje. Priėmus 1994 metų liepos 19 dienos įstatymą⁶⁰ baudos turinys šiek tiek pakito. Ji pradėta skaičiuoti minimaliais gyvenimo lygiais (toliau – MGL).⁶¹

Pabrėžtina, jog šiuo metu MGL (kalbant apie nusikalstamas veikas ir administracinius teisės pažeidimus) dar kitaip vadinamas bazinis bausmių ir nuobaudų dydis. Seimas 2008 m. liepos 15 d. priėmė Lietuvos Respublikos minimaliojo darbo užmokesčio dydžių, socialinės apsaugos išmokų ir bazinio bausmių ir nuobaudų dydžio indeksavimo įstatymą (toliau - Indeksavimo įstatymas). Šio įstatymo 4 straipsnio 2 dalis numato, jog teisės aktuose, reglamentuojančiuose nusikalstamų veikų ir administracinių teisės pažeidimų kvalifikavimą bei bausmių ir nuobaudų dydžių apibrėžimą ir apskaičiavimą, vartojamas rodiklis „minimalusis gyvenimo lygis“ arba „MGL“ yra tapatus ir lygus baziniam bausmių ir nuobaudų dydžiui⁶². Pagal Indeksavimo įstatymą bazinis bausmių ir nuobaudų dydis ir MGL savo skaitmenine reikšme buvo suvienodintas. Konstitucinis Teismas yra pabrėžęs, jog įsigaliojus Indeksavimo įstatymui neteko galios Gyventojų pajamų garantijų įstatymas⁶³ (Indeksavimo įstatymo 9 straipsnis), kuriame buvo įtvirtinta MGL teisės instituto samprata⁶⁴. Konstitucinis Teismas taip pat akcentavo ir tai, kad bazinis bausmių ir nuobaudų dydis yra tam tikras rodiklis, skirtas nusikalstamoms veikoms ir administraciniams teisės pažeidimams kvalifikuoti, bausmių ir nuobaudų dydžiams apibrėžti ir apskaičiuoti ir todėl jis nėra siejamas su MGL instituto samprata, kuri buvo įtvirtinta Gyventojų pajamų garantijų įstatyme⁶⁵.

Vieno minimalaus gyvenimo lygio (toliau – 1 MGL) dydį litais periodiškai nustato Lietuvos Respublikos Vyriausybė, jis publikuojamas spaudoje, todėl teisėjai turi sekti MGL pasikeitimus, kad žinotų, kokio konkrečiai dydžio (litais) baudą galima skirti priimant nuosprendį⁶⁶. Šiuo metu vieno MGL dydis yra lygus 130 Lt⁶⁷.

⁶⁰ Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo, pataisos darbų ir baudžiamojo proceso kodeksų pakeitimo ir papildymo“ // Valstybės žinios. 1994, Nr. 60-1182.

⁶¹ Piesliakas V. Lietuvos baudžiamoji teisė. Aplinkybės, darančios įtaką...// ten pat, P. 216.

⁶² Lietuvos Respublikos minimaliojo darbo užmokesčio dydžių, socialinės apsaugos išmokų ir bazinio bausmių ir nuobaudų dydžio indeksavimo įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2008, Nr. 83-3294.

⁶³ Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų garantijų įstatymas // Valstybės žinios. 1990, Nr. 30-711.

⁶⁴ Pagal Gyventojų pajamų garantijų įstatymo 1 straipsnį MGL - tai šeimos mėnesinių pajamų suma, tenkanti vienam žmogui per mėnesį ir garantuojanti visiems minimalų socialiai priimtina poreikių patenkinimo lygį, atitinkantį organizmo maisto poreikius pagal fiziologines normas, taip pat minimalius drabužių, avalynės, baldų, ūkinių, sanitarijos ir higienos reikmenų, buto, komunalinių, buitinių, transporto, ryšių, kultūros ir švietimo paslaugų poreikius // Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. rugsėjo 23 d. sprendimas.// Valstybės žinios. 2008, Nr. 110-4196.

⁶⁵ Valstybės žinios. 2008, Nr. 110-4196.

⁶⁶ Šumskas A. Baudžiamųjų bylų nagrinėjimas teisme. Ten pat. P.376.

⁶⁷ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008 m. spalio 14 d. nutarimas Nr. 1031 “Dėl bazinio bausmių ir nuobaudų dydžio patvirtinimo” // Valstybės žinios. 2008, Nr. 121.

Prof. V. Piesliakas bei A. Šumskas yra pabrėžę jog, teismo nuosprendyje bauda turi būti nurodoma ir MGL, ir absoliučia pinigų suma⁶⁸. Pavyzdžiui, Vilniaus miesto 2 apylinkės teismas nusprendė V. Š. pripažinti kaltu, padarius nusikaltimą, numatytą LR BK 178 str. 1 d., ir nubausti jį 15 MGL (1950 Lt) bauda⁶⁹. Tai yra akcentavę ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas vienoje iš savo nutarčių: „Teismas paskyręs baudą MGL, turėjo paskirtą MGL dydį išreikšti litais. Tuo tarpu teismas baudą paskyrė tik absoliučia suma, t.y. litais. Todėl tampa neaišku kokio dydžio MGL baudą teismas paskyrė, kokiais LR Vyriausybės nutarimais dėl MGL dydžio jis vadovavosi ir ar nebuvo pažeistos BK 32 str. nuostatos“⁷⁰. Palyginimui pateiksime Rusijos pavyzdį. Rusijos Federacijos Aukščiausiojo Teismo plenumas pabrėžė, jog skiriant baudas turi būti nurodyta ne tik baudos konkreti suma, bet ir minimalių darbo užmokesčių skaičius arba mėnesių skaičius su patvirtintais dokumentais apie darbo užmokestį ar kitokias pajamas per reikiamą laikotarpį⁷¹.

Nors teismų praktikoje kartais aiškinama, kad pakanka nuosprendžio rezoliucinėje dalyje nurodyti baudos dydį tik minimaliais gyvenimo lygiais, tačiau atsižvelgiant į tai, kad minimalus gyvenimo lygis darant nusikaltimą ir priimant nuosprendį gali būti skirtingas, o vykdant nuosprendį jis gali skirtis nuo dviejų pirmųjų, todėl tiek nuosprendį vykdant, tiek jį paskelbiant proceso dalyviams ir kitiems asmenims gali būti neaišku, kokio konkrečiai dydžio bauda asmuo yra nubaustas.

Taigi kyla klausimas, ar teismas baudą nustato pagal tą MGL dydį, kuris buvo nusikaltimo padarymo ar nuosprendžio priėmimo metu?

A. Šumskas išskiria du aiškinimus, pagal kuriuos nustatomas baudos MGL dydis.

Pirma, baudos dydis litais nustatomas pagal 1 MGL dydį, buvusį priimant nuosprendį, o ne darant nusikaltimą. Tai motyvuojama pinigų nuvertėjimu per tam tikrą laiką. Aiškinama, kad atsižvelgiant į tokias aplinkybes nereikėtų baudos dydžio litais nurodyti net teismo nuosprendyje, kad jį vykdant būtų galimybė konkretų bausmės dydį nustatyti pagal konkrečius vykdant buvusius 1 MGL dydžius, nes šie priėmus nuosprendį gali būti pasikeitę.

Antra, nustatant baudos dydį litais, turi būti taikomas tas 1 MGL dydis, kuris buvo darant nusikaltimą, o ne priimant, ar vykdant nuosprendį. Tokios pat pozicijos laikosi Lietuvos Aukščiausiasis Teismas: „Nustatant baudos absoliutų dydį kolegija vadovaujasi nusikaltimo

⁶⁸ Piesliakas V. Lietuvos baudžiamoji teisė. Aplinkybės, darančios įtaką...// ten pat, P. 217.

⁶⁹ Vilniaus miesto 2 apylinkės teismo baudžiamasis įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. 1-325-468/2010.

⁷⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2001 m. gruodžio mėn. 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-1048.

⁷¹ Постановление Пленума Верховного Суда Российской Федерации от 4 июля 1997 года. “О некоторых вопросах применения судами Российской Федерации уголовного законодательства об ответственности за уклонения от уплаты налогов”// Бюллетень Верховного Суда Российской Федерации, Но. 9, 1997; pagal Šulija G. Baudos taikymo teoriniai ir praktiniai aspektai. Ten pat. P. 81.

*padarymo metu (...) galiojusiais teisės aktais*⁷². Vienas minimalus gyvenimo lygis periodiškai kinta (didėja), todėl priimant nuosprendį jis gali būti didesnis nei darant nusikaltimą, o vykdant nuosprendį – didesnis nei jį priimant.

Manytume, jog pastarasis aiškinimas yra teisingesnis, nes nusikaltimą padariusio asmens padėtis negali būti bloginama (didėtų bausmė) tik dėl to, kad nusikaltimas buvo ilgai tiriamas ar byla ilgai nagrinėta teisme⁷³.

Lietuvos Respublikos BK reglamentuoja minimalią ir maksimalią baudos ribą.

Dabar galiojančiame 47 straipsnyje numatyta, kad bauda fiziniams asmenims gali būti skiriama nuo 1 MGL iki 1500 MGL dydžio.

Nepilnamečiui bauda gali būti skiriama tik tuo atveju, jei jis dirba ar turi savo turto. Nepilnamečiui gali būti skiriama iki 50 MGL dydžio bauda (BK 90 str. 3 d.).

Juridiniam asmeniui nustatyta iki 50 000 MGL dydžio bauda nepriklausomai nuo nusikalstamos veikos rūšies bei nusikaltimo grupės pagal sunkumą.

Tuo tarpu užsienio valstybėse šis klausimas yra skirtingai sprendžiamas. Pavyzdžiui, Šveicarijoje fiziniams ir juridiniams asmenims nustatyta tik maksimali baudos riba – 40000 frankų (111600 Lt). Be to, Šveicarijos BK 48 straipsnio 1 dalyje nurodoma, jei asmuo veikė iš savanaudiškų paskatų, tai teisėjas gali nesilaikyti nustatytos maksimalios baudos ribos⁷⁴. Norvegijos baudžiamajame įstatyme baudos dydis nenustatomas, jis visiškai priklauso nuo teismo nuožiūros⁷⁵. Anglijoje fiziniams asmenims baudos dydis nustatomas skirtingai, priklausomai nuo nusikaltimo kategorijos. 1977 m. baudžiamosios teisės įstatymo 32 (1) straipsnis (Criminal Law Act, 1977)⁷⁶ dėl nusikaltimų, persekiojamų pagal kaltinamąjį aktą ir baudžiamų bauda, panaikino maksimalų baudos dydį ir nustatė, kad asmeniui, nuteistam pagal kaltinamąjį aktą, gali būti paskirta „įvairaus dydžio“ bauda. Tačiau 1982 m. Baudžiamojo teisingumo įstatymu (Criminal Justice Act, 1982)⁷⁷ bendriems teisės pažeidimams, nagrinėjamiems magistratų teismuose, buvo įvesta „standartinė baudų skalė“ (taikoma ir šiandien pagal 1991 m. Baudžiamojo teisingumo įstatymo redakciją (Criminal Law Act,

⁷² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2001 m. lapkričio mėn. 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-778. taip pat žiūrėti: Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2003 m. gruodžio 29 d. nutarimas Nr. 43 „Dėl teismų praktikos kontrabandos byloje“; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinės nutartys Nr. 2K-7-3/2006, 2K-7-495/2007, 2K-348/2008.

⁷³ Šumskas A. Baudžiamųjų bylų nagrinėjimas teisme. Ten pat. P.377.

⁷⁴ Швейцарский Уголовный Кодекс от 21 декабря 1937 года (2007- 01-15 г. ред.). // <http://law.edu.ru/norm/norm.asp?normID=1241950>; prisijungimo laikas: 2011-08-20.

⁷⁵ Качаева Т. А. и др. Система наказаний в уголовном праве России и зарубежных стран. Москва: Юрлитинформ, 2008. С 64.

⁷⁶ Criminal Law Act 1977.

<http://www.statutelaw.gov.uk/legResults.aspx?LegType=All+Primary&PageNumber=50&NavFrom=2&activeTextDocId=793250>; prisijungimo laikas: 2011-08-20.

⁷⁷ Criminal Justice Act 1982. <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1982/48>; prisijungimo laikas: 2011-08-20.

1991)). Pagal šią skalę bet kuris bendras teisės pažeidimas priskiriamas vienam iš penkių skalės lygių ir kiekviename lygyje nustatomas maksimalus baudos dydis. Išskiriami penki lygiai: pirmas lygis – 200 svarų sterlingų (806 Lt); antras lygis – 500 svarų sterlingų (2015 Lt); trečias lygis – 1000 svarų sterlingų (4030 Lt); ketvirtas lygis – 2500 svarų sterlingų (10075 Lt); penktas lygis – 5000 svarų sterlingų (20150 Lt). Paskirti bauda, didesnę 5000 svarų sterlingų (20150 Lt), už bendrą teisės pažeidimą negalima, nors tam tikrais atvejais įstatymų leidėjas nesilaiko šios taisyklės (pavyzdžiui, pažeidžiant saugumą gamyboje asmeniui, nuteistam „bendra tvarka“, gali būti paskirta bauda iki 20000 svarų sterlingų (80600 Lt) (1974 m. Sveikatos ir saugumo gamyboje įstatymo 33(1A), 33(2A) str.) (Health and Safety at Work, etc. Act, 1974))⁷⁸. Anglijos įstatymų leidėjas nenustato baudos dydžio, skiriamo juridiniams asmenims (pavyzdžiui, 2007 m. Korporacinio paprasto nužudymo ir korporacinės žmogžudystės įstatymo 1(4) str. (Corporate Manslaughter and Corporate Homicide Act, 2007), tik nurodo, kad korporacinis paprastas nužudymas ir korporacinė žmogžudystė baudžiama bauda)⁷⁹, baudos dydis tokiu atveju nustatomas teismo nuožiūra⁸⁰.

Iš aukščiau paminėtų pavyzdžių matome, kad yra užsienio valstybių, kurios nenustato maksimalios baudos ribos. Manytume, jog viena vertus, tai yra teisinga, nes kai kuriems kaltininkams net maksimalaus dydžio bausmė gali būti nepakankamai reikšminga ir neturėti baudžiamojo poveikio⁸¹. Kita vertus, maksimalios baudos ribos nenustatymas prieštarauja *nulla poena, sine lege* (nėra bausmės be įstatymo) principui. Šio principo esmę atskleidžia BK 2 straipsnio 5 dalis, kuri nustato, jog „bausmės (...) skiriamos tik pagal įstatymą“. Minėtas principas iš esmės atkartoja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 31 straipsnio 4 dalies nuostatą, pagal kurią „bausmė gali būti skiriama ir taikoma tik remiantis įstatymu“⁸². Konstitucinis Teismas, aiškindamas minėtą Konstitucijos nuostatą, savo nutarime „Dėl Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso 45 straipsnio (1998 m. liepos 2 d. redakcija) ir 312 straipsnio (1998 m. vasario 3 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ pabrėžė, jog „įstatymų leidėjas bausmes, skiriamas už nusikalstamas veikas, ir šių bausmių dydžius turi nustatyti tik įstatymu; bausmės turi būti nustatytos už kiekvieną nusikalstamą veiką“. Konstitucinis Teismas taip pat išaiškino, jog „įstatymų leidėjas, turėdamas konstitucinius įgaliojimus nustatyti bausmes už nusikalstamas veikas ir šių bausmių dydžius, turi pareigą nustatyti bausmių už tam tikras nusikalstamas veikas aukštutines ribas.

⁷⁸ Health and Safety at Work, etc. Act 1974. <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1974/37>; prisijungimo laikas:2011-08-20.

⁷⁹ Corporate Manslaughter and Corporate Homicide Act 2007. <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2007/19/contents>; prisijungimo laikas: 2011-08-20.

⁸⁰ Есаков Г.А. и др. Уголовное право зарубежных стран: учебное пособие. Москва. Проспект, 2009. С. 273-275.

⁸¹ G. Šulija. Baudos taikymo teoriniai ir praktiniai aspektai. Ten pat, P. 81.

⁸² Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr.33 – 1014.

*Baudžiamajame įstatyme nenustačius bausmės, skiriamos už konkrečią nusikalstamą veiką, aukštutinės ribos, būtų sudarytos prielaidos skirti ir taikyti nepagrįstai dideles bausmes ir šitaip pažeisti žmogaus teises ir laisves*⁸³.

Baudos dydis už nusikalstamą veiką straipsnio sankcijoje nenurodomas. Konkretų baudos dydį nustato teismas, skirdamas tokią bausmę. Skirdamas baudą teismas vadovaujasi bendraisiais bausmių skyrimo pagrindais (BK 54 straipsnis)⁸⁴.

BK 54 straipsnio 2 dalis numato, jog skirdamas bausmę, teismas atsižvelgia į: 1) padarytos nusikalstamos veikos pavojingumo laipsnį; 2) kaltės formą ir rūšį; 3) padarytos nusikalstamos veikos motyvus ir tikslus 4) nusikalstamos veikos stadiją; 5) kaltininko asmenybę; 6) asmens kaip bendrininko dalyvavimo darant nusikalstamą veiką formą ir rūšį; 7) atsakomybę lengvinančias ir sunkinančias aplinkybes.

Nei tarp šių aplinkybių, nei BK 47 straipsnyje, kuriame įteisinta baudos bausmė, nėra numatyta, kad teismas skirdamas baudos bausmę turi atsižvelgti ne tik į nusikalstamos veikos rūšį, kaltės formą bei tyčinio nusikaltimo grupę pagal sunkumą, bet ir į nuteistojo turtinę padėtį. Tik teisinėje literatūroje rekomenduojama, jog teismas, parinkdamas konkretų baudos dydį, turi itin įdėmiai įvertinti kaltininko asmenybę, jo turtinę padėtį, šeimą ir išlaikytinius. Teismas neturėtų skirti tokio dydžio baudos, kurio asmuo objektyviai vertinant, negalės sumokėti⁸⁵.

Reikėtų pabrėžti, jog 1961 m. BK 32 straipsnio 4 dalies nuostata numatė, jog nustatant baudos dydį reikia atsižvelgti į padaryto nusikaltimo pavojingumą, nusikaltimu padarytą žalą bei kaltininko materialinę padėtį. Analogišką nuostatą rekomendacijoje „Dėl bausmių skyrimo“ siūlo numatyti ir Europos Taryba⁸⁶. 2000 m. BK šios nuostatos nebeliko. Tačiau teismų praktikoje šio reikalavimo nei anksčiau, nors toks reikalavimas buvo įtvirtintas baudžiamajame įstatyme, nei dabar nėra nuosekliai laikomasi. Pavyzdžiui, Vilniaus miesto 2 apylinkės teismas, skirdamas baudą teisiamajam S. V., atsižvelgė į tai, kad „S. V. padaryta nusikalstama veika yra priskiriama prie baudžiamųjų nusižengimų, ji nutrūko pasikėsینimo stadijoje, reali žala nepadaryta. S. V. atsakomybę lengvinančia aplinkybe laikytina tai, kad jis prisipažino padaręs nusikalstamą veiką ir dėl to nuoširdžiai gailisi, atsakomybę sunkinančių aplinkybių nenustatyta. Kaltinamasis anksčiau neteistas, administracine tvarka baustas už Kelių eismo taisyklių pažeidimus, todėl pagrįstai darytina

⁸³ Valstybės žinios. 2003, Nr. 57-2552.

⁸⁴ Abramavičius A., Baranskaitė A., Čepas A. ir kt. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Ten pat, P. 286.

⁸⁵ Ten pat, P. 286.

⁸⁶ G. Šulija. Baudos taikymo teoriniai ir praktiniai aspektai. Ten pat, P. 75.

išvada, kad bausmės tikslai bus pasiekti jam skiriant baudą⁸⁷. Kitoje byloje buvo atsižvelgta į tai, kad asmuo „T. Ž. buvo teistas (b.l. 84-86), administracine tvarka nebaustas (b.l. 82), 2007 m. kreipėsi į Vilniaus priklausomybės ligų centrą dėl alkoholio vartojimo, tačiau gydymo atsisakė (b.l. 109), VšĮ Respublikinėje Vilniaus psichiatrijos ligoninėje negydytas (b.l. 107), Vilniaus miesto psichikos sveikatos konsultaciniame centre įskaitoje nėra, Vilniaus miesto Psichikos sveikatos centre stacionare nesigydė (b.l. 108), padarė nesunkų nusikaltimą⁸⁸. Tačiau teismai, abiem atvejais skirdami baudas ir atsižvelgdami į daugybę aplinkybių, neatsižvelgė bene į svarbiausiąją – ar kaltininkas yra mokus.

Pažymėtina, kad kaltininko turinės padėties įvertinimo problema buvo akcentuojama ir tarybinėje baudžiamojoje teisėje. Pagal I. Smolkovos tyrimą, atliktą Rusijos Federacijos Irkutsko srityje, tik 9 proc. analizuotų baudžiamųjų bylų, kur buvo paskirtos baudos, buvo rastos pažymos apie darbo užmokestį ar nuteistojo pensijos dydį, 95 proc. nebuvo dokumentų apie nuteistųjų išlaikytinius. Taigi net ir tada, esant griežtai teisminei kontrolei ir kai dokumentus apie asmenį buvo galima gauti lengviau, teismai, skirdami baudas, tik iš dalies atsižvelgdavo į kaltininko turinę padėtį. Dabartiniu metu ši problema dar aktualesnė, nes skirdami baudą teismai turėtų atsižvelgti, ar kaltininkas sugebės sumokėti tokią baudą. O nesant galimybės to padaryti, ši bausmė neskirtina, nes nustačius baudos dydį, kuris neatitinka asmens turinės padėties, jis gali neturėti baudžiamojo poveikio ar iš esmės apriboti nuteistojo šeimos narių ar kitų asmenų turines teises⁸⁹.

Pabrėžtina, jog kaltininko mokumą bei skirtingą žmonių socialinę padėtį akcentavo P. Beleckas. Jo nuomone, su kuria galima ir mums sutikti: „teismas, skirdamas piniginę bausmę už vienodus nusižengimus, gali paskirti turinčiam išteklių ir jokių išteklių neturinčiam, o dažnai ir pagalbos reikalingam, vienodas bausmes. Asmenims, skirtingiems socialine padėtimi, nevienodai tokios bausmės bus pakeliamos ir nevienodai jos paveiks nubaustuosius. Turis išteklių lengvai sumokės piniginę bausmę, bet asmuo, neturis išteklių, sunkiai sumokės arba visai negalės sumokėti. Taigi ir piniginė bausmė gali paveikti neigiamai asmenis, nors ir už tuos pačius nusižengimus baustus, bet nevienodai galinčius tą bausmę pakelti tikrai dėl socialinio skirtumo.“⁹⁰.

Daugelis užsienio autorių pripažįsta, jog bauda turi būti proporcinga teisės pažeidėjo turinčiai padėčiai. „Proporcingumas“ šiuo atveju nereiškia, kad mažiau uždirbančiam žmogui norima suteikti tam tikrą privilegiją. Proporcingumu siekiama, kad būtų paskirta teisinga bausmė. Kaip pabrėžia

⁸⁷ Vilniaus miesto 2 apylinkės teismo baudžiamasis įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. 1-840-487/2009.

⁸⁸ Vilniaus miesto 2 apylinkės teismo baudžiamasis įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. 1-171-648/2010.

⁸⁹ Šulija G. Baudos taikymo teoriniai ir praktiniai aspektai. Ten pat, P. 76.

⁹⁰ Beleckas P. Piniginė bauda// Teisė. Teisės mokslų ir praktikos laikraštis. 1937, Nr. 40. P. 459.

daugelis autorių, juk nėra teisinga bausmė, kai nepasiturintis ir pasiturintis kaltinamasis yra nubaudžiamas už tą pačią nusikalstamą veiką 100 \$ bauda⁹¹.

Konstitucinis teismas taip pat yra pabrėžęs, jog „*bausmės turti būti teisingos. Teisingumo principas inter alia reiškia, kad valstybės taikomos priemonės turi būti adekvačios siekiamam tikslui. Už nusikalstamas veikas negalima nustatyti tokių bausmių ir tokių jų dydžių, kurie būtų akivaizdžiai neadekvatūs nusikalstamai veikai ir bausmės paskirčiai. Pažymėtina ir tai, kad pagal Konstitucijos 21 straipsnio 3 dalį draudžiama žmogų kankinti, žaloti, žeminti jo orumą, žiauriai su juo elgtis, taip pat nustatyti tokias bausmes*“⁹². Taigi teismas neatsižvelgęs į kaltinamojo turtinę padėtį gali jam paskirti neteisingą, t.y. per didelę turtinę bausmę, nes tokia bauda gali jam sukelti kančių. Juk 2000 Lt bauda už tą patį nusikaltimą vienam žmogui gali reikšti kelių mėnesių pajamas, o kitam žmogui – tiesiog juokingą sumą. Be to, jeigu žmogus nedirba ir paskiriama tokio dydžio bauda, tai jos sumokėjimo našta perkeliama jo šeimos nariams. Taigi kenčia ne tik pats nuteistasis, bet ir jo šeimos nariai. Tiesa, teismo paskirta neadekvati kaltininko turtinei padėčiai bauda gali nepasiekti bausmės tikslų, numatytų BK 41 straipsnio 2 dalyje, nes neturėjimas pinigų teismo paskirtai baudai sumokėti gali paskatinti asmenį padaryti naują nusikalstamą veiką. Todėl tokia bausmė nėra teisinga.

Kartu pabrėžtina, jog situacija, kai už tą pačią nusikalstamą veiką paskiriama skirtingo dydžio bauda neprieštarauja lygiateisiškumo principui, nes Konstitucinis teismas yra pabrėžęs, kad „*konstitucinis asmenų lygiateisiškumo principas nepaneigia galimybės įstatyme nustatyti nevienodą (diferencijuotą) teisinį reguliavimą tam tikrų asmenų kategorijai, esančių skirtingose padėtyse, atžvilgiu; tačiau šis konstitucinis principas būtų pažeistas, jeigu tam tikri asmenys, kuriems skiriamas teisinis reguliavimas, palyginti su kitais asmenimis, kuriems taip pat skiriamas atitinkamas teisinis reguliavimas, būtų kitaip traktuojami, nors tarp jų nėra tokių skirtumų, kad toks nevienodas traktavimas būtų objektyviai pateisinamas*“⁹³. Kitame nutarime Konstitucinis Teismas yra akcentavęs, jog „*Baudžiamojoje teisėje lygybės principas reiškia, kad už padarytą nusikaltimą yra nustatyti vienodi atsakomybės pagrindai. Tačiau vienodas patraukimo baudžiamajon atsakomybės pagrindas nereiškia, kad visiems asmenims, padariusiems tokį pat nusikaltimą, turi*

⁹¹ Westen D. A. Fines, imprisonment, and the poor: “Thirty dollars or thirty days” P.812-813. http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/calr57&div=36&collection=journals&set_as_cursor=364&men_t ab=srchresults&terms=the|criminal|fine&type=matchall#848; prisijungimo laikas: 2011-09-20.

⁹² Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. birželio 10 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso 45 straipsnio (1998 m. liepos 2 d. redakcija) ir 312 straipsnio 3 dalies (1998 m. vasario 3 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai // Valstybės žinios. 2003, Nr. 57-2552.

⁹³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. lapkričio 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Administracinių teisės pažeidimų kodekso straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1997, Nr. 104- 2644.

*būti paskirta ir vienoda bausmė. (...) Bausmė turi būti individualizuota. Bausmės individualizavimas nepažeidžia asmens lygybės įstatymui principo*⁹⁴“.

Apibendrinant tai, kas aukščiau išdėstyta, manytume, jog reikėtų atidžiau pažvelgti į šią problemą, nes, visiškai neatsižvelgus į kaltininko turtinę padėtį, gali kilti tam tikrų neigiamų pasekmių. Visų pirma, gali būti paskirta tokia bauda, kurios nuteistasis neturės galimybių sumokėti ir tai gali jį paskatinti pakartotinai nusikalsti, arba bausmė bus paprasčiausiai neįvykdyta ir keičiama kitomis bausmėmis⁹⁵. Antra, gali būti paskirta per švelni bauda, kuri neturės jokio poveikio nuteistajam.

Reikėtų atkreipti dėmesį į tai, jog yra užsienio valstybių, kurios nors nepraktikuoja dienbaudžių sistemos, bet jų baudžiamuosiuose įstatymuose yra įtvirtintos nuostatos, į ką teismas privalo atsižvelgti parinkdamas nuteistajam baudos dydį. Antai Šveicarijos baudžiamajame įstatyme numatyta, jog teismai baudos dydį nustato priklausomai nuo asmens padėties, bet taip, kad turtiniai nuostoliai, kuriuos asmuo patiria dėl paskirtos bausmės, būtų proporcingi jo kaltei. Nustatant asmens padėtį svarbią reikšmę turi šios aplinkybės: asmens pajamos ir turtas, šeimyninė padėtis ir šeimyniniai išpareigojimai, profesija ir uždarbis, taip pat amžius bei sveikatos būklė (Šveicarijos BK 48 straipsnio 2 dalis). Norvegijoje skiriant baudą, be nusikaltimo pobūdžio taip pat atsižvelgiama į nuteistojo finansinę padėtį ir kiek maždaug jis gali sumokėti, esamoje situacijoje (Norvegijos BK § 27)⁹⁶. Olandijoje, teismas nustatydamas baudos dydį turi atsižvelgti į kaltinamojo materialinę padėtį tam, kad parinktų bausmę, kuri nedarytų neproporcingo poveikio kaltinamojo pajamoms ir kapitalui (Olandijos BK 24 straipsnis)⁹⁷. Anglijoje, teismas skirdamas baudą turi atsižvelgti į nusikaltimo sunkumą ir finansinę asmens padėtį (2003 m. Baudžiamojo teisingumo įstatymo 164 str.)⁹⁸.

Taigi visose aukščiau paminėtuose Europos valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose, skirtingai negu Lietuvoje, yra įtvirtinta, jog teismas skirdamas baudos bausmę turi atsižvelgti į asmens, padariusio nusikalstamą veiką, turtinę padėtį. Taigi kaip ir dienbaudėmis skiriamos baudos atveju, yra įvertinamos ekonominės asmens galimybės. Skirtumas tas, kad mūsų nagrinėjamu atveju

⁹⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. lapkričio 10 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Administracinių teisės pažeidimų kodekso 163² straipsnio (2002 m. liepos 5 d. redakcija) 5 dalies ir šio straipsnio (2003 m. liepos 4 d. redakcija) 6 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai // Valstybės žinios. 2005, Nr. 134-4819.

⁹⁵ G. Šulija. Baudos bausmė ir jos paplitimas...// Ten pat, P. 113.

⁹⁶ Criminal Code of the Kingdom of Norway. <http://www.legislationline.org/download/action/download/id/1690/file/c428fe3723f10dcbcf983ed59145.htm/preview>; prisijungimo laikas: 2011-08-09.

⁹⁷ Уголовный кодекс Голландии: Выполнено 3 марта 1881 года; Издано 5 марта 1881 года // <http://law.edu.ru/norm/norm.asp?normID=1242430>; prisijungimo laikas: 2011-08-09.

⁹⁸ Criminal Justice Act 2003. <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2003/44/contents>; prisijungimo laikas; 2010-11-29.

lieka neaišku, kokia paskirtos baudmės dalis atspindi nusikaltimo sunkumą, o kokia – ekonomines nusikaltėlio galimybes⁹⁹.

Neseniai, t.y. 2010 m. pavasarį – vasarą LR Seimui buvo pateikti svarstyti du Baudžiamojo kodekso 47 straipsnio pakeitimo projektai, kuriais buvo siekiama padidinti BK reglamentuotus baudos MGL dydžius.

Pirmu, t.y. 2010 m. gegužės 13 d. Lietuvos Respublikos Prezidentės pateiktu projektu Nr. XIP-2069 „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 47 straipsnio pakeitimo įstatymo“¹⁰⁰ buvo siūloma dešimteriopai padidinti maksimalias pinigines baudas. Šis projektas buvo grindžiamas tuo, kad už ekonominius ir finansinius nusikaltimus paprastai skiriama bauda, o ne laisvės atėmimas. O už tokių nusikaltimų padarymą, pasak valstybės vadovės, BK numatyti fiziniams asmenims skiriamų baudų dydžiai (Lietuvos Respublikos 2003 m. balandžio 10 d. įstatymo Nr. IX – 1495, įsigal. 2003 m. gegužės 1d. (Žin., 2003, Nr. 38 - 1733) redakcija) buvo neproporcingi nusikalstamų veikų, kurias padariusiems asmenims jos gali būti skiriamos, pavojingumui ir valstybės biudžetui daromai žalai, visiškai neatitinka nusikalstamu verslu užsiimančių asmenų pajamų ir jų gaunamo pelno¹⁰¹. Reikėtų sutikti, kad baudos fiziniams asmenims buvo skiriamos tikrai neadekvačios. Pagal ankstesnę BK 47 straipsnio redakciją už sunkius nusikaltimus teismas galėjo skirti baudą, savo nuožiūra parinkdamas jos dydį nuo 1 iki 300 MGL (130 – 39000 Lt). Turint galvoje, kad kartais ekonominių nusikaltimų atnešama neteisėta turtinė nauda gali siekti šimtų tūkstančių ar milijonines sumas (ypač, jei veikla sisteminga), tokia maksimali bauda neatrodo proporcinga ir pagrįsta¹⁰².

Valstybės vadovė kaip vieną iš BK 47 straipsnio projekto parengimo priežasčių taip pat numatė tai, kad už kai kuriuos administracines teisės pažeidimus teisinis reguliavimas numato baudą iki 60 000 litų, kuri yra kur kas didesnė už maksimalią baudą, galimą skirti padarius sunkų nusikaltimą (pagal ankstesnę BK 47 straipsnio redakciją). Pabrėžtina, jog šiuo klausimu yra pasisakęs Konstitucinis Teismas. Jo nuomone, : *„jei tam tikros įstatymuose nustatytos sankcijos savo dydžiu (griežtumu) prilygsta kriminalinėms baudmėms, nesvarbu, kokiai teisinės atsakomybės rūšiai (administracinei, drausminei ar kitai) šios sankcijos būtų priskirtos, ir nesvarbu, kaip jos būtų vadinamos įstatymuose, įstatymuose būtina turi būti nustatytos tokios procesinės garantijos*

⁹⁹ Pradel J. Lyginamoji baudžiamoji teisė. Ten pat, P. 526.

¹⁰⁰ 2010 m. gegužės 13 d. projektas Nr. XIP-2069 „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 47 straipsnio pakeitimo įstatymo“.

¹⁰¹ 2010 m. gegužės 13 d. projekto Nr. XIP-2069 „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 47 straipsnio pakeitimo įstatymo“ aiškinamasis raštas.

¹⁰² Dėl sankcijų už nusikalstamas veikas ekonomikai ir verslo tvarkai sisteminio tyrimo atlikimo. Teisės institutas, 2010. P.5.

asmenims, traukiamiems teisinėn atsakomybėn pagal atitinkamus įstatymus, kurios kyla iš Konstitucijos, inter alia iš jos 31 straipsnio, kurio nuostatos negali būti aiškinamos kaip skirtos tik asmenims, traukiamiems baudžiamojon atsakomybėn. Minėtos iš Konstitucijos kylančios procesinės garantijos – tai teismo nepriklausomumas ir nešališkumas, nekaltumo prezumpcija, draudimas versti duoti parodymus prieš save, savo šeimos narius ir artimuosius giminaičius, sankcijos taikymas (bausmės arba nuobaudos skyrimas) tik remiantis įstatymu, draudimas bausti antrą kartą už tą pačią teisei priešingą veiką (non bis in idem), teisė į gynybą nuo asmens sulaikymo arba pirmosios apklausos momento, teisė turėti advokatą, rungimosi principas teismo procese, asmens, nemokančio lietuvių kalbos, teisė dalyvauti teisminiuose veiksmuose per vertėją ir kt.¹⁰³. Taigi situacija, kai už panašią veiką švelnesnės atsakomybės rūšis (pvz., administracinė) numato griežtesnę sankciją nei griežtesnė atsakomybės rūšis (pvz., baudžiamoji), tiesioginiams konstituciniams reikalavimams neprieštaruoja, jeigu asmeniui, kuriam gresia sankcija „savo griežtumu prilygstanti kriminalinei bausmei“, taikomos iš Konstitucijos kylančios procesinės garantijos¹⁰⁴. Kita vertus, kaip yra pabrėžęs Konstitucinis Teismas: „įstatymų leidėjas turi siekti tarpšakinio administracinių ir baudžiamųjų sankcijų suderinamumo“¹⁰⁵.

Antru, 2010 m. rugpjūčio 16 d. projektu¹⁰⁶ buvo siūlomi tokie BK 47 straipsnio 3 dalies pakeitimai: 1) už baudžiamąjį nusižengimą – iki 75 MGL dydžio; 2) už nesunkų nusikaltimą – iki 150 MGL dydžio; 3) už apysunkį nusikaltimą – iki 250 MGL dydžio; 4) už sunkų nusikaltimą – 350 MGL dydžio; 5) už neatsargų nusikaltimą – iki 95 MGL dydžio.

Pastarųjų įstatymų projektų pasekoje 2011 m. balandžio 21 d. įstatymu Nr. XI-1350¹⁰⁷ buvo padaryti BK 47 straipsnio 3 dalies pakeitimai, kuriais buvo panaikinti iki šio įstatymo įsigaliojimo galioję baudos dydžiai ir įvesti nauji. Palyginimui pateiksime dabar galiojančios ir ankstesnės redakcijos BK 47 straipsnio 3 dalies tekstus.

¹⁰³Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. lapkričio 10 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 163² straipsnio (2002 m. liepos 5 d. redakcija) 5 dalies ir šio straipsnio (2003 m. liepos 4 d. redakcija) 6 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ //Valstybės žinios. 2005, Nr. 134-4819. Taip pat žiūrėti: Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. lapkričio 3 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos tabako kontrolės įstatymo 21 straipsnio 2 dalies (2000 m. kovo 16 d. redakcija), 3 dalies (2002 m. birželio 11 d. redakcija), 4 dalies (1999 m. gegužės 11 d. redakcija), 7 dalies (2002 m. birželio 11 d. redakcija) ir dėl šio įstatymo (2003 m. lapkričio 20 d. redakcija) 26 straipsnio 5, 7, 14 dalių atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ //Valstybės žinios. 2005, Nr. 131-4743.

¹⁰⁴ Švedas G. Baudžiamosios politikos pagrindai ...// ten pat. P. 91.

¹⁰⁵ Valstybės žinios. 2005, Nr. 134-4819.

¹⁰⁶ 2010 m. rugpjūčio 16 d. projektas Nr. XIP-2338 „Dėl Baudžiamojo kodekso 47, 151, 162 straipsnių pakeitimo įstatymo“.

¹⁰⁷ Žr.: Valstybės žinios. 2011, Nr. 49 – 2374.

BK 47 straipsnio 3 dalis. Lietuvos Respublikos 2011 m. balandžio 21 d. įstatymu Nr. XI-1350, įsigal. 2011 m. balandžio 28d. (Žin., 2011, Nr. 49 2374) redakcija

Bauda

3. Nustatoma bauda:

- 1) už baudžiamąjį nusižengimą – iki 50 MGL dydžio;
- 2) už nesunkų nusikaltimą – iki 500 MGL dydžio;
- 3) už apysunkį nusikaltimą – iki 1 000 MGL dydžio;
- 4) už sunkų nusikaltimą – iki 1 500 MGL dydžio;
- 5) už neatsargų nusikaltimą – iki 75 MGL dydžio.

Ankstesnės redakcijos BK 47 straipsnio 3 dalis. Lietuvos Respublikos 2003 m. balandžio 10 d. įstatymo Nr. IX – 1495, įsigal. 2003 m. gegužės 1d. (Žin., 2003, Nr. 38 - 1733) redakcija

Bauda

3. Nustatoma bauda:

- 1) už baudžiamąjį nusižengimą – iki 50 MGL dydžio;
- 2) už nesunkų nusikaltimą – iki 100 MGL dydžio;
- 3) už apysunkį nusikaltimą – iki 200 MGL dydžio;
- 4) už sunkų nusikaltimą – iki 300 MGL dydžio;
- 5) už neatsargų nusikaltimą – iki 75 MGL dydžio.

Taigi kaip matyti iš pateiktų straipsnių tekstų, baudos MGL dydis už baudžiamąjį nusižengimą (iki 50 MGL dydžio) ir neatsargų nusikaltimą (iki 75 MGL dydžio) liko toks pat. Baudos MGL dydis pasikeitė tik trijose tyčinio nusikaltimo grupėse pagal sunkumą, t.y. už nesunkų, apysunkį bei sunkų nusikaltimą baudos MGL dydis padidėjo net penkis kartus. Taip pat reikėtų pažymėti, jog įstatymo leidėjas padidino baudos MGL dydį tik už fizinių asmenų padarytas nusikalstamas veikas, o už juridinių asmenų – baudos dydį nepakeitė. Jiems pagal galiojančią redakciją kaip ir pagal ankstesniąją nustatoma iki 50000 MGL dydžio bauda (BK 47 straipsnio 4dalis). Be to, padidėjo tik maksimali baudos riba, o minimali – nepakito. Šiuo metu ji yra vieno MGL dydžio.

Reikėtų sutikti su Prezidentės nuomone, jog ankstesnėje redakcijoje numatytos baudos buvo neproporcingos nusikalstamų veikų pavojingumui ir daromai žalai, todėl reikėjo jas didinti. Bet ar nuteistasis sugebės sumokėti jam paskirtą bausmę, jeigu teismai, kaip buvo anksčiau minėta, retai atsižvelgia į asmens, padariusio nusikalstamą veiką, mokumą? Nes kaip rašė P. Beleckas:

„esant didelėms piniginėms baudoms, ne taip lengvai galima jas išgauti, kadangi kaltinamasis dažnai geriau pasirenka kitą pakeičiamąją bausmę, negu dideles pinigų sumas sumokėti”¹⁰⁸.

Kita vertus, kaip parodė 2010 m. Teisės instituto atlikta teismų praktikos analizė¹⁰⁹, net ir skiriant bausmę remiantis ankstesnės BK 47 straipsnio 3 dalies redakcijos numatytomis sąlyginai nedidelėmis maksimaliomis baudos ribomis, paskirta artimesnė maksimumui bauda yra greičiau išimtis, nei taisyklė. Iš 93 paskirtų baudų už kontrabandą, 51 neviršijo nė 100 MGL, 34 buvo 101-200 MGL dydžio, ir tik 8 iš 93 baudos buvo skirtos 201-300 MGL dydžio (žr. priedo 2 ir 3 lenteles). Atkreiptinas dėmesys, kad už kontrabandos administracinę teisės pažeidimą pagal ATPK 210 str. 1 d. yra numatyta sankcija 10.000 – 20.000 Lt. Taigi daugiau nei pusė pagal BK 199 str. paskirtų baudų (51 iš 93) yra mažesnės arba nedaug viršija minimalią pagal ATPK 210 str. numatytą baudą. Pažymėtina, iš 51 atvejo, kai buvo skirta bauda, neviršijusi 100 MGL, net 16 kartų kontrabandos dalyko vertė buvo iš ties didelė - baudžiamajai atsakomybei kilti būtina minimali dalyko vertė buvo viršyta nuo 3 iki daugiau nei 20 kartų, įskaitant 5 atvejus, kai iki 100 MGL baudos buvo skirtos už nusikaltimus, kurių dalyko vertė viršijo 5000 MGL arba 650.000 Lt (žr. priedo 2 lentelę). Taigi galima daryti išvadą, kad esminė problema yra ne maksimalūs baudos dydžiai, bet pats baudos dydžio apskaičiavimo mechanizmas, kuris šiuo metu nėra tiesiogiai susietas su jokiais aiškiais objektyviais kriterijais ir leidžia teismui skirti netgi švelnesnę nei ATPK numatytą bausmę.

Esamas baudos dydžio nustatymo mechanizmas yra kritikuojamas šią temą nagrinėjusių Lietuvos mokslininkų (G. Šulija¹¹⁰, V. Piesliakas¹¹¹). Atlikta teismų praktikos analizė leidžia prie jų prisijungti ir mums. Galėtume išskirti du labiau objektyvizuotus baudos apskaičiavimo mechanizmus, kurie yra sutinkami užsienio valstybėse:

1. dienbaudžių (dienpinigių) sistema ir
2. baudos skaičiavimas pagal kontrabandos dalyko vertę ar nesumokėtų mokesčių dydį¹¹².

Pastarieji baudos apskaičiavimo mechanizmai detaliau bus analizuojami trečiame šio baigiamojo darbo skyriuje.

¹⁰⁸ Beleckas P. Piniginė bauda. Ten pat, P. 458.

¹⁰⁹ Dėl sankcijų už nusikalstamas veikas ekonomikai ir verslo tvarkai sisteminio tyrimo atlikimo. Ten pat, P.5 – 6.

¹¹⁰ Šulija G. Turtinių bausmių reforma naujajame Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse // Jurisprudencija, 2004, t. 52(44).

¹¹¹ Piesliakas V. Lietuvos baudžiamoji teisė. Aplinkybės, darančios įtaką...// ten pat, P. 218.

¹¹² Dėl sankcijų už nusikalstamas veikas ekonomikai ir verslo tvarkai sisteminio tyrimo atlikimo. Ten pat.

3. BAUDOS DYDŽIO APSKAIČIAVIMO MECHANIZMAI UŽSIENIO VALSTYBĖSE

Pabrėžtina, kad ne visos valstybės apsiriboja koku nors vienu baudos dydžio nustatymo metodu. Baudžiamojoje teisėje egzistuoja trys pagrindiniai baudos dydžio nustatymo metodai: 1) tradicinis (kvotos) metodas (dar žinomas kaip paprastoji bauda)¹¹³; 2) dienbaudžių metodas („day – fines“¹¹⁴) bei 3) proporcinis metodas.

Lietuvos BK yra įtvirtintas tik tradicinis (kvotos) metodas, t.y. paprastoji bauda. Tuo tarpu Prancūzijoje yra trys baudos rūšys: paprastoji pinigine bauda, dienbaudėmis skiriama bauda bei proporcinė bauda. Vokietijos baudžiamasis įstatymas taip pat numato tris baudos rūšis: paprastąją pinigine baudą, dienbaudėmis apskaičiuojamą baudą bei turtinę baudą¹¹⁵. Švedijos baudžiamasis įstatymas išskiria net keturias baudos rūšis: dienbaudes, suminę baudą (paprastąją baudą), standartinę baudą (jos dydis nustatomas vadovaujantis specialiais pagrindais) ir korporacinę baudą (taikoma tik juridiniams asmenims)¹¹⁶.

Šiame skyriuje išnagrinėsime dienbaudžių sistemą bei baudos skaičiavimą pagal savanaudiško nusikaltimo dalyko vertę ar nesumokėtų mokesčių dydį (kitais tariant proporcinę baudą) kaip labiau objektyvizuotus baudos apskaičiavimo mechanizmus. Tačiau daugiausiai dėmesio skirsime dienbaudžių sistemai, nes būtent šią bausmę plačiai taiko daugelis užsienio valstybių teismų.

¹¹³ Tai atvejis, kai įstatyme apibrėžiama mažiausia ir didžiausia baudos suma, nurodomas tik maksimalus dydis, arba baudos dydis visai nenumatomas, t.y. baudos dydis priklauso nuo teisėjo nuožiūros. Tokio metodo laikomasi daugumoje valstybių (J. Pradel. Lyginamoji baudžiamoji teisė. Ten pat, 524 p.).

¹¹⁴ Sąvoką „day – fines“ (anglų kalba) lietuvių autoriai verčia skirtingai. Pavyzdžiui, prof. V. Piesliakas vartoja dienpinių sąvoką (Piesliakas V. Lietuvos baudžiamoji teisė. Aplinkybės, darančios įtaką... // Ten pat, P. 218.), dr. S. Bikelis – vadovaujasi dienbaudžių sąvoka (Bikelis S. Baudžiamosios politikos orientavimo... Ten pat, P. 18). Taip pat teisinėje literatūroje galime rasti „baudos dienos“ sąvoką (Pradel J. Lyginamoji baudžiamoji teisė. Ten pat, P. 525.). Tačiau mes savo darbe vadovausimės dienbaudžių sąvoka.

¹¹⁵ 1992 m. liepos 15 d. įstatymu dėl kovos su nelegalia prekyba narkotikais ir kitomis organizuoto nusikalstamumo pasireiškimo formomis buvo įvesta nauja baudos rūšis – *turtinė bauda (Vermoögensstrafe)* (§ 43a). Ji gali būti paskirta už tam tikras grupuotėje padarytas sunkias nusikalstamas veikas organizuoto nusikalstamumo srityje ir nusikaltimus, susijusius su narkotikais, kartu su laisvės atėmimu iki gyvos galvos arba terminuotu laisvės atėmimu, paskirtu ne mažiau nei dvejiems metams. Šią baudą sudaro pinigų suma, kurios dydis negali viršyti viso nuteistojo turimo turto, bet gali jam prilygti. Šios bausmės tikslas padidinti galimybes atimti pelną, gautą iš organizuoto nusikalstamumo ir nusikaltimų, susijusių su narkotikų verslu, ir neleisti asmeniui, padariusiam nusikalstamą veiką, gautas lėšas reinvestuoti į organizuoto nusikalstamumo sritį. Taip pat šia bausme siekiama atimti iš asmens pinigus tam, kad jis negalėtų tęsti priešingos teisei veiklos po laisvės atėmimo bausmės atlikimo. Įstatymas dėl kovos su nelegalia prekyba narkotikais ir kitomis organizuoto nusikalstamumo pasireiškimo formomis taip pat praplėtė konfiskavimo institutą (§73d). Atsižvelgiant į tai, teismas priima nuosprendį konfiskuoti daiktus, asmens turtą, net tada, kada yra mažiausia tikimybė, kad šie daiktai yra gauti nusikalstamu būdu (Качаева Т. А. и др. Система наказаний в уголовном праве...// там же С. 80). Svarbu pažymėti, jog Vokietijos Federacijos Konstitucinis Teismas turtinę baudą pripažino prieštaraujančia iš Konstitucijos 103 str. 2 d. kylančiam įstatymų (ir sankcijų) apibrėžtumo reikalavimui ir dėl to ji nuo 2002 metų nebegali būti taikoma // pagal Vokietijos Federacijos Konstitucinio Teismo 2002 m. kovo 20 d. sprendimas Nr.BvR 794/95

http://www.bundesverfassungsgericht.de/entscheidungen/rs20020320_2bvr079495.html; prisijungimo laikas: 2011-10-24.

¹¹⁶ Качаева Т. А. и др. Система наказаний в уголовном праве...// там же, С. 71.

3.1. Dienbaudžių sistema

Baudos dienbaudžių sistema Europos valstybėse nuo seno žinoma ir praktikuojama¹¹⁷. Dienbaudėmis skiriamos bausmės sistemą pirmieji pasiūlė Skandinavijos valstybių kriminologai. Dienbaudės sąvoką pirmą kartą pavartojo Johanas Thyrenas 1916 m. Švedijos baudžiamojo kodekso projekte. Pagal projekto 20 straipsnį teisėjas, atsižvelgdamas į nuteistojo kaltę ir materialinę padėtį, galėjo skirti nuo vienos iki 200 dienbaudžių. Tačiau pirmoji valstybė, kuri įvedė dienbaudes buvo Suomija (1921 m.), tik po to tai padarė Švedija (1931 m.)¹¹⁸. Pirmosios valstybės, kurios įdegė šią sistemą savo baudžiamuosiuose įstatymuose taip pat yra: Kuba (1936 m.), Danija (1939 m.), Vokietijos Federalinė Respublika (VFR) bei Austrija (1975 m.). Dienbaudės koncepcijos užuomazgų taip pat galime rasti tokių Amerikos valstybių baudžiamojoje teisėje kaip: Peru (1924 m.), Brazilija (1969), Kosta Rika ir Bolivija (1972 m.)¹¹⁹.

Dienbaudės yra viena iš piniginių sankcijų rūšių, kurią teismas apkaltinamuoju nuosprendžiu paskiria nuteistiesiems. Asmuo, nuteistas pastarąja bausme, privalo reguliariai pervedinėti į valstybės biudžetą teismo nustatytas pinigines sumas¹²⁰. Šios bausmės esmė – bauda turi būti proporcinga padaryto nusikaltimo sunkumui ir privalo turėti vienodą poveikį skirtingoje turtinėje padėtyje esantiems asmenims, kurie yra nuteisti už tą patį nusikaltimą¹²¹. Kitaip tariant, pagrindinis dienbaudžių sistemos tikslas yra šios bausmės diferencijavimas priklausomai nuo kaltininko turtinės padėties tokiu būdu, kad už tą pačią ar panašią nusikalstamą veiką dviems kaltininkams, esantiems skirtingoje materialinėje padėtyje, būtų paskirtos baudos, turinčios skirtingą vienos dienbaudės dydį¹²².

Šiam tikslui pasiekti dienbaudėmis skiriamos baudos apskaičiavimas susideda iš dviejų etapų. Pirmame etape nustatomas dienbaudžių skaičius – asmens, padariusio nusikalstamą veiką kaltumo matavimo vienetai. Šis skaičius nustatomas atsižvelgiant į padaryto nusikaltimo sunkumą ir

¹¹⁷ Dienbaudes įtvirtina Austrijos BK 19 paragrafas, Portugalijos BK 47 str., Slovėnijos BK 47 str., Suomijos BK 2a skyriaus 1 paragrafas, Švedijos BK 25 skyriaus 1 paragrafas, Vengrijos BK 51 str., Vokietijos BK 40 paragrafas, Prancūzijos BK 131-5 str., Ispanijos BK 50 str., Lenkijos BK 33 str., Estijos BK 44 str., Danijos BK 51 str.; pagal Teisės institutas. Dėl sankcijų už nusikalstamas veikas ekonomikai ir verslo tvarkai sisteminio tyrimo atlikimo. P.6.

¹¹⁸ Pradel J. Lyginamoji baudžiamoji teisė. Ten pat, P. 525.

¹¹⁹ Hillsman Sally. T. Fines and day fines//

http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/cjrr12&div=6&collection=journals&set_as_cursor=170&men_tab=srchresults&terms=fine|punishment&type=matchall#71; prisijungimo laikas: 2011-09-03.

¹²⁰ Есаков Г.А. и др. Уголовное право зарубежных стран. Там же, С. 285.

¹²¹ U.S. Department of Justice. Office of Justice Programs. Bureau of Justice Assistance. How to use structured fines (day fines) as an intermediate sanction. P. 1 // <https://www.ncjrs.gov/pdffiles/156242.pdf>; prisijungimo laikas: 2011-10-14.

¹²² http://spliff.com.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=333&Itemid=60; žiūrėta: 2011-10-15.

kitas bausmių skyrimo nuostatas¹²³, bet nėra atsižvelgiama į kaltinamojo turtinę padėtį¹²⁴. Teoriškai, visiems teisės pažeidėjams, padariusiems vienodą nusikaltimą, bus paskirtas toks pat dienbaudžių skaičius. Antrame etape nustatomas konkretus dienbaudžių dydis atsižvelgiant į kaltininko periodiškai gaunamas pajamas bei kitas ekonominio – socialinio pobūdžio aplinkybes¹²⁵. Taigi užsienio valstybių, kuriose yra praktikuojama dienbaudžių sistema, baudžiamuosiuose įstatymuose yra numatyti kriterijai, į kuriuos teismas turi atsižvelgti skirdamas konkretų vienos dienbaudės dydį. Pavyzdžiui, Danijoje, vienos dienbaudės dydis nustatomas atsižvelgiant į kaltinamojo vidutinės vienos dienos pajamas, taip pat turi būti paisomos kaltinamojo gyvenimo sąlygos, įskaitant pagrindines lėšas, šeimyninius įsipareigojimus bei visas kitas aplinkybes, turinčias reikšmės jo mokumui (Danijos BK 51 straipsnio 1 dalis)¹²⁶. Lenkijoje, teismas nustatydamas vienos dienbaudės dydį, atsižvelgia į šių aplinkybių visumą: kaltininko pajamas, asmenines ir šeimos sąlygas, turtinius santykius bei pelno (uždarbio) galimybes (Lenkijos BK Art. 33. § 3)¹²⁷. Prancūzijoje, dienbaudės dydis nustatomas atsižvelgiant į kaltinamojo pajamas bei išlaidas (Prancūzijos BK 131-5 straipsnis)¹²⁸. Vokietijoje, teismas dienbaudės dydį nustato atsižvelgdamas į asmens, kuris padarė nusikalstamą veiką asmeninę ir materialinę padėtį (Vokietijos BK 40 § 2 dalis).

Mokslinėje literatūroje siūloma išskirti šiuos pagrindinius kriterijus: kaltininko reali turtinė padėtis, realios ir potencialios pajamos, turtinė nuosavybė, įsipareigojimai (pvz.: vaikų išlaikymas ir t.t.), priklausymas tam tikrai grupei, pavyzdžiui: bedarbis, studentas, neištekėjusi moteris¹²⁹.

Pabrėžtina, jog dienbaudžių sistemą palankiai vertina Europos Taryba, tvirtinanti, jog baudos turėtų būti taikomos atsižvelgiant į kaltinamojo turtinę padėtį ir turi būti vengiama tokia situacija, kai nuteistasis neturi galimybės ją sumokėti¹³⁰. Taip pat reikėtų paminėti, jog Lietuvos

¹²³ Friedman G. M. The West German day - fine system: a possibility for the United States?// http://heionline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/uclr50&div=16&collection=journals&set_as_cursor=50&men_tab=srchresults&terms=the|criminal|fine&type=matchall; prisijungimo laikas: 2011-10-13.

¹²⁴ Жалинский А Э. Современное немецкое уголовное право. Государственный университет - высшая школа экономики. Москва :Прспект, 2006. С.313.

¹²⁵ Dėl sankcijų už nusikalstamas veikas ekonomikai ir verslo tvarkai sisteminio tyrimo atlikimo. Ten pat, P.6.

¹²⁶ Уголовный кодекс Дании : Принят в 1930 г. : Распоряжение № 648 от 12 августа 1997 г. с изменениями, внесенными Законом № 403 от 26 июня 1998 г., Законом № 473 от 1 июля 1998 г. и Законом № 141 от 17 марта 1999 г. // law.edu.ru/norm/norm.asp?normID=1241524&subID=100096345,100096365,100096417,100096589#text; prisijungimo laikas: 2011-10-16.

¹²⁷ Kodeks karny Polski. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r // <http://karne.pl/karny.html>; prisijungimo laikas: 2011-10-13.

¹²⁸ Уголовный кодекс Франции : Принят в 1992 году ; Вступил в силу с 1 марта 1994 года// <http://law.edu.ru/norm/norm.asp?normID=1243018&subID=100104265,100104266,100104297,100105714#text>; prisijungimo laikas: 2011-10-16.

¹²⁹ Жалинский А Э. Современное немецкое уголовное право. Там же, С.313-314.

¹³⁰ Explanatory Memorandum to Recommendation No. R (92) 17 On Consistency of Sentencing. III B 7. - <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=615757&Site=CM&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=EDB021&BackColorLogged=F5D383>; prisijungimo laikas: 2011-10-08.

Aukščiausiasis Teismas viename savo tarnybiniame rašte yra pažymėjęs, kad dienbaudžių sistema turi daugiau socialinio teisingumo¹³¹.

Pagrindiniai dienbaudžių privalumai, kurie lėmė šios sistemos įdegimą užsienio valstybėse bei į kuriuos turi atsižvelgti Lietuvos Respublika, yra šie:

Pirma, nagrinėjama baudos sistema pranašesnė prieš kitas baudos dydį nustatančias sistemas (įskaitant ir Lietuvos BK nuostatas, reglamentuojančias baudą minimaliais gyvenimo lygiais) tuo, kad ji geriau užtikrina socialinį teisingumą skiriant baudą, nes baudos dienbaudžių dydis priklauso nuo asmens pajamų. Kuo didesnės pajamos, tuo didesnės dienbaudės. Kaip jau buvo minėta anksčiau, BK baudos dydis nustatytas minimaliais gyvenimo lygiais. Turtinė atskirų teisės pažeidėjų padėtis nėra vienoda. Skyrus 100 MGL (13000 Lt) baudą asmeniui, kurio metinės pajamos yra 15000 Lt, ir tokią pačią baudą asmeniui, kurio metinės pajamos 100000 Lt, išeina, kad pirmajam nusikaltėliui skirta daug griežtesnė bausmė, beveik prilygstanti jo metinėms pajamoms. Turtingam teisės pažeidėjui tai nebus griežta bausmė¹³². Taigi dienbaudžių sistema susieja dienpinigių dydį su kaltininko pajamomis. Todėl tikimasi, kad tokia bauda labiau atspindės asmenų galimybes ją sumokėti¹³³, ir neturintiems asmenims ši bausmė nebus sunkesnė vien dėl to, kad jų pajamos yra mažesnės.

Antra, taikant dienbaudžių sistemą baudos dydžio nustatymo mechanizmas yra skaidrus ir turi aiškius kriterijus. Todėl apeliacinės instancijos teismai galės lengviau patikrinti, ar baudos dydis pagrįstas.

Trečia, ši sistema padeda įgyvendinti teisingos ir proporcingos bausmės paskyrimo principus¹³⁴, nes dienbaudžių skaičius nustatomas atsižvelgiant į nusikaltimo pavojingumo laipsnį bei kitus bendruosius bausmių skyrimo pagrindus, o dienbaudžių dydis nustatomas priklausomai nuo kaltinamojo turtinės padėties¹³⁵. Įvedus dienbaudžių sistemą Lietuvoje, medianos taisyklė suponuotų tai, kad sankcijos vidurkis nulemtų ne galutinį skiriamos baudos dydį, o tik dienbaudžių skaičių. Dienbaudžių skaičius priklausytų nuo nusikaltimo sunkumo (taip būtų užtikrinta asmenų

¹³¹ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. Pastabos ir pasiūlymai dėl Lietuvos Respublikos Seimui pateiktų Baudžiamojo kodekso projektų. 2000 m. vasario 11 d. Nr. 450-88/04; pagal Šulija G. Turtinių bausmių reforma... // ten pat, P. 63.

¹³² Piesliakas V. Lietuvos baudžiamoji teisė. Aplinkybės, darančios įtaką...// ten pat, P. 218.

¹³³ Švedijos pavyzdys rodo, jog taikant dienpinigių sistemą, nuteistieji dažniau sumoka teismo paskirtą baudą. Švedijoje 1932 m. 13358 asmenims už baudos bausmės neįvykdymą ši bausmė buvo pakeista laisvės atėmimu. 1938m. praėjus septyneriems metams po dienpinigių sistemos įdegimo pastarojoje valstybėje šis skaičius sumažėjo iki 4728. 1939 m. po papildomos reformos skaičius nukrito iki 815, o 1946 m. buvo tik 286 nuteistieji, kuriems buvo paskirta laisvės atėmimo bausmė už baudos nesumokėjimą; pagal Westen D. A. Fines, imprisonment, and the poor: "Twenty dollars or thirty days" http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/calr57&div=36&collection=journals&set_as_cursor=364&men_t ab=srchresults&terms=the|criminal|fine&type=matchall#848; prisijungimo laikas: 2011-09-15.

¹³⁴ Šulija G. Turtinių bausmių reforma...//ten pat, P.62.

¹³⁵ http://new-arch.rp.pl/artukul/88209_Dniowkowy_system_kary_grzywny.html; prisijungimo laikas:2011-10-17.

lygybė), o konkretus baudos dydis – nuo ekonominių-socialinių su nuteistuoju susijusių aplinkybių (taip būtų suvienodintas bausmės poveikis skirtingose ekonominėse-socialinėse situacijose esantiems nuteistiesiems)¹³⁶.

Dienbaudėmis skiriamos baudos sistema be anksčiau paminėtų privalumų, taip pat turi tam tikrų trūkumų, į kuriuos būtina atsižvelgti diegiant dienpinigių sistemą Lietuvoje.

Visų pirma, šio metodo taikymas gali sulaukti tam tikrų sunkumų, susijusių su kaltininko realių pajamų dydžio slėpimu, t.y. nustatant tikrąjį kaltininko materialinį statusą¹³⁷. Mūsų nuomone, daugiausia problemų Lietuvoje keltų tai, kad kartais būtų sunku gauti tikslią informaciją apie kaltininko pajamas, ypač jei jos yra gaunamos ne iš darbo sutartinių santykių. Taigi svarbu nustatyti, kad prokurorai ir teismai galėtų netrukdomai naudotis mokesčių inspekcijos ir Sodros informacine baze ir gauti duomenis apie kaltininko pajamas. Taip pat dienbaudžių sistemos veikimą labai palengvintų, jei Lietuvoje būtų įvesta visuotinio turto ir pajamų deklaravimo sistema¹³⁸, kartu numatant deklaravimo skaidrumą ir patikimumą užtikrinančius mechanizmus¹³⁹.

Tačiau reikėtų pastebėti, kad tas „silpnasis“ dienbaudžių sistemos punktas taip pat būdingas ir kvotinei baudos sistemai. Tačiau skirtumas tas, kad pastaruoju atveju jis yra labiau pastebimas. Iš to galima daryti išvadą, kad kvotinė sistema lengviau taikoma. Tačiau tas paprastumas praktikoje sudaro situaciją, kad teismas, nebūdamas įpareigotas gilintis į kaltininko turtinę padėtį, dažnai nustato baudos dydį, vadovaudamasis savo nuojauta. Manytume, kad šis sunkumas taikant dienpinigių sistemą kartu yra šios sistemos privalumas.

Antra, nėra tokia tiksli, nes ji siejama su taip mažai apčiuopiamais kriterijais kaip „turtiniai santykiai“ bei „uždarbio galimybės“ (Lenkijos pavyzdys).

Taip pat reikėtų atkreipti dėmesį ir į kitus pavojus, kuriuos gali kelti mūsų nagrinėjama dienbaudžių sistema. Teisėjai yra pripratę prie ankstesnės kvotos sistemos ir todėl iš įpročio jie iš pradžių gali nustatyti galutinį baudos dydį, o tik vėliau paskirtą bausmę išskaidyti pagal dienbaudžių skaičių bei dienbaudžių dydį. Toks pavojus dažniausiai kyla pradiniam šio metodo naudojimui etape¹⁴⁰.

¹³⁶ Dėl sankcijų už nusikalstamas veikas ekonomikai ir verslo tvarkai sisteminio tyrimo atlikimo. Ten pat, P.7

¹³⁷ Melezini M. System wymiaru grzywien...// ibid.

¹³⁸ Pažymėtina, jog turto deklaravimo problema yra plačiai nagrinėjama užsienio valstybėse. Pavyzdžiui, Skandinavijos valstybėse teismai gali netrukdomai naudotis mokesčių inspekcijos informacine baze ir gauti duomenis apie kaltininkų pajamas, tačiau kitose Europos Valstybėse tokios informacijos mokesčių inspekcija gali neatskleisti, išskyrus atvejus, jei baudžiamasis persekiojimas vykdomas dėl mokesčių nusikaltimų. Lietuvoje skirtingai negu kitose užsienio valstybėse apskritai nėra įdėgta visuotinio turto ir pajamų deklaravimo sistema; pagal Šulija. G. Turtinių bausmių reforma...//ten pat, P.63.

¹³⁹ Dėl sankcijų už nusikalstamas veikas ekonomikai ir verslo tvarkai sisteminio tyrimo atlikimo. Ten pat, P.7.

¹⁴⁰ Melezini M. System wymiaru grzywien...//ibid.

Kita problema yra ta, kad dienbaudės yra siejamos su nuteistojo teisėtomis pajamomis, kurių nuteistasis, sistemingai užsiimantis nusikalstama veikla, gali beveik neturėti. Kai kurių užsienio valstybių praktika pateikia pavyzdžių, kaip būtų galima spręsti situacijas, kai nėra galimybių nustatyti, kokio dydžio pajamas gauna kaltinamasis arba kai nustatoma, kad jis negauna jokių teisėtų pajamų. Pavyzdžiui, Danijos BK 51 str. tokiu atveju numato alternatyvą dienbaudėms – galimybę skirti fiksuoto dydžio baudą. Vokietijos BK 43a str., alternatyviai dienbaudėms numato galimybę skirti turtinę baudą (tik tiek, kad, jos nustatymo mechanizmas, Vokietijos Konstitucinio Teismo nuomone, nėra pakankamai apibrėžtas). Prancūzijos BK 131-3 str. taip pat numatytos tiek baudos, tiek dienbaudės¹⁴¹.

Pabrėžtina, jog kiekviena valstybė turi savitą dienbaudžių skirimo mechanizmą, t.y. skiriasi dienbaudžių skaičiaus nustatymo būdas, pavyzdžiui, Staten Island (JAV) numato dienbaudžių skaičių skalę pagal atskiras nusikaltimų rūšis¹⁴², o Lenkijoje panašios skalės nėra, dienbaudžių skaičių teismas nustato tik vadovaudamasis bendraisiais bausmių skyrimo pagrindais. Taip pat skiriasi dienbaudžių dydžio apskaičiavimo būdas, pavyzdžiui, Staten Island (JAV) teisėjai apskaičiuodami vienos dienbaudės dydį vadovaujasi Teisingumo Instituto pasiūlyta formule¹⁴³. Tuo tarpu Lenkijos BK nedetalizuoja dienbaudžių dydžio apskaičiavimo mechanizmo, tik yra reglamentuota, kad jos dydis nustatomas atsižvelgiant į visumą kriterijų, apibrėžtų baudžiamajame įstatyme.

Kaip pavyzdį dabar panagrinėsime kokia yra dienbaudžių sistema Lenkijoje.

Lenkijoje dienbaudėmis skiriamos baudos apskaičiavimas susideda iš dviejų etapų.

¹⁴¹ Dėl sankcijų už nusikalstamas veikas ekonomikai ir verslo tvarkai sisteminio tyrimo atlikimo. Ten pat. P.7.

¹⁴² Staten Island (JAV) kaip ir Lenkijoje bei kitose užsienio valstybėse dienbaudžių paskyrimas susideda iš dviejų etapų. Visų pirma, teisėjai nustato dienbaudžių skaičių, kuris atspindi nusikaltimo sunkumą. Teisėjai šį skaičių nustato vadovaudamiesi dienbaudžių skaičių skale (žr. priedo 4 lentelė). Priedo 4 lentelėje yra pateikti keli pavyzdiniai nusikaltimai, už kuriuos gali būti paskirtos dienbaudės. Kiekvienas priedo 4 lentelėje pateiktas nusikaltimas turi galimą dienbaudžių skaičių. Tačiau teisėjui suteikiama teisė 15 proc. nukrypti nuo šio skaičiaus (t.y. pateiktą galimą dienbaudžių skaičių arba sumažinti iki 15 proc., arba iki tiek pat procentų jį padidinti). Galimo dienbaudžių skaičiaus sumažinimas arba padidinimas priklauso nuo to, ar yra atsakomybę lengvinančių ar sunkinančių aplinkybių; pagal Farrel P. G. The day – fine comes to America. P.598-601. //

http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/buflr38&div=19&collection=journals&set_as_cursor=48&men_t ab=srchresults&terms=fine|punishment&type=matchall#625; prisijungimo laikas: 2011-09-01.

¹⁴³ Staten Island (JAV) dienbaudės dydžio apskaičiavimas susideda iš dviejų dalių. Pirma, apskaičiuojant vieną dienbaudės dydį, vienos dienos pajamos yra sumažinamos 15 proc., jeigu nusikalstamą veiką padaręs asmuo gyvena vienas, t.y. neturi išlaikytinių. Atitinkamai ši suma sumažinama dar po 15 proc. esant dviem pirmiems išlaikytiniams, 10 proc. paskesniems dviem išlaikytinimais ir 5 proc. kiekvienam papildomam išlaikytiniui. Antra, pirmame etape gauta suma dar kartą yra mažinama: 1/3, jeigu kaltinamojo gaunamos pajamos yra aukščiau skurdo ribos arba 1/2, jeigu kaltinamojo gaunamos pajamos yra žemiau skurdo ribos. Apskaičiavimo gauti rezultatai yra pavaizduoti priedo 5 lentelėje. Tuo tarpu priedo 6 lentelė paaiškina kaip priedo 5 lentelėje buvo gauti dienbaudžių dydžiai; pagal Farrel P. G. The day – fine...// ibid, P.601-603.

Pirmame etape teismas nustato dienbaudžių skaičių atsižvelgdamas į padaryto nusikaltimo sunkumą, kaltę bei prevencinius bausmės tikslus. Lenkijos BK Art. 33 § 1 numato, jog minimalus dienbaudžių skaičius yra 10, o maksimalus – 360, jeigu įstatymas nenumato kitaip. Tam tikrais atvejais jis gali viršyti nustatytą maksimalią jos ribą. Pavyzdžiui, bendrinant bausmes dienbaudžių skaičius gali siekti iki 540 (Lenkijos BK Art. 38 § 2).

Nustatant dienbaudžių skaičių, atsižvelgiama į bendruosius bausmių skyrimo pagrindus, t.y. padarytos nusikalstamos veikos pavojingumo laipsnį, į auklėjamuosius bei prevencinius tikslus, kuriuos bausmė turi pasiekti nuteistojo atžvilgiu (individuali prevencija), o taip pat į poreikį formuoti visuomenės teisinę sąmonę (Lenkijos BK Art. 53 § 1). Teismas taip pat atsižvelgia į nusikalstamos veikos padarymo motyvus, pasekmių rūšį ir dydį, kaltinamojo asmenybę, jo elgesį iki nusikalstamos veikos padarymo bei po jos padarymo, o ypatingai pastangas atlyginti žalą, taip pat nukentėjusiojo elgesį (BK Art. 53 § 2). Kaip jau buvo minėta anksčiau, šiame etape nėra atsižvelgiama į kaltinamojo materialinę padėtį. Pastarasis kriterijus turi reikšmę antrame etape, nustatant konkretų dienbaudės dydį.

Nustačius dienbaudžių skaičių, reikėtų nustatyti konkretų vienos dienbaudės dydį. Tai yra antrasis dienbaudės apskaičiavimo etapas. Vienos dienbaudės dydis negali būti mažesnis nei 10 zlotų ir negali viršyti 2000 zlotų (Lenkijos BK Art. 33 § 3).

Pagal Lenkijos BK projektą (1995 m. rugpjūčio mėn. red.) dienbaudės dydis negalėjo būti mažesnis negu 1/30 minimalaus mėnesinio darbo atlyginimo ir negalėjo viršyti jo dviejų šimtų kartų. Nustatant tokias vienos dienbaudės ribas buvo tikimasi, jog ši baudos sistema bus atspari infliacijai. Tačiau lyginant šį dienbaudės dydį nustatymo metodą su kvotiniu, tai pirmojo metodo trūkumas yra tas, kad jo realizavimas būtų sudėtingas dėl nepastovaus (dėl kas ketvirtį besikeičiančio) minimalaus darbo atlyginimo. Naudojant šį metodą reikėtų sistemiškai atnaujinti duomenis apie atlyginimo dydį. Todėl Lenkijos įstatymų leidėjas priėmė lengvesnį būdą naudojimui.

Reikėtų paminėti, jog teisės normose paminėti dienbaudės dydžio apribojimai trukdo bausmės individualizavimui. Būtent dėl šios priežasties, kai kurių valstybių įstatymų leidėjai pasirinko kitą sprendimo būdą. Pavyzdžiui, Suomijos BK nenumato nei minimalios, nei maksimalios dienbaudės dydžio ribos, Danijoje numatoma tik žemutinė riba (2 kronos), Prancūzijoje – viršutinė riba (vienas dienbaudės dydis negali viršyti 1000 eurų) (Prancūzijos BK 131.5 staipsnis). Tuo tarpu Vokietijoje (1 iki 5 tūkstančių eurų) kaip ir Lenkijoje numatomas minimalus ir maksimalus vienos dienbaudės dydis. Kita vertus, kaip teigė Dr. M. Melezini, dienbaudės dydžio ribos yra tam tikras orientacinis punktas, pagal kurį nustatomas dienbaudės dydis konkrečiu atveju.

Žinant vienos dienbaudės dydį ir dienbaudžių skaičių, galima nustatyti įstatymines baudos ribas¹⁴⁴. Konkreti suma, kurią reikia sumokėti, skaičiuojama padauginus teismo nustatytą dienbaudžių skaičių iš vienos dienbaudės dydžio¹⁴⁵. Apskaičiavus minimalią ir maksimalią dienbaudės ribą, ji siektų nuo 100 zlotų iki 720000 zlotų (išskyrus anksčiau minėtus atvejus, kuriems įstatymas numato kitus maksimalius dienbaudžių skaičius).

Nustatant vienos dienbaudės dydį, atsižvelgiama į šių aplinkybių visumą: kaltininko pajamas, asmenines ir šeimos sąlygas, turtinius santykius bei pelno (uždarbio) galimybes.

Nustatant dienbaudės dydį, kaip jau minėjome anksčiau, teismas atsižvelgia į kaltininko pajamas. Kyla klausimas kaip reikėtų apibrėžti sąvoką „kaltininko pajamos“? Lenkijoje yra sutariama, kad tai yra tokia suma, kuri lieka kaltinamajam išskaičiavus kaltinamojo šeimos išlaikymo išlaidas, alimentus, gydymo išlaidas, buto (namo), kuriame gyvena kaltinamasis eksploatavimo išlaidas. Kitaip tariant, tai yra pajamos (pelnas), kurios lieka kaltinamajam patenkinus pagrindinius poreikius. Prie teisės pažeidėjo pajamų reikėtų priskirti atlyginimą už darbą, pensiją, rentą, dividendus ir t.t.

Daugiausia kyla problemų nustatant dienbaudės dydį tokiems asmenims kaip moksleiviai, studentai, nedirbantis sutuoktinis (sugyventinis)¹⁴⁶. Sprendžiant šią problemą visada reikia turėti omenyje tokį faktą, ar paskirta bausmė bus asmeninis rūpestis, ar ji kartu nubaus ir tuos asmenis, kurie išlaiko nuteistąjį. Pastaruoju atveju teismas neturėtų skirti baudos bausmės.

Kitas kriterijus, į kurį teismas turėtų atsižvelgti skirdamas šią bausmę, yra asmeninės ir šeimos sąlygos. Ši aplinkybė apima buto bei sanitarines sąlygas, šeimos padėtį, taip pat kokia yra šeimos narių sveikatos būklė. Atskiri elementai gali turėti skirtingą reikšmę. Jie gali pagrįsti mažesnės ar didesnės dienbaudės dydį.

Nustatant dienbaudės dydį taip pat reikia atsižvelgti į kaltinamojo turtinius santykius, susijusius su turtu, kuris nusikalstamą veiką padariusiam asmeniui priklauso nuosavybės teise. Vertinant kaltinamojo turtinius santykius, ne mažiau svarbios yra baudžiamojo poveikio priemonės,

¹⁴⁴ Melezini M. System wymiaru grzywien...// ibid.

¹⁴⁵ Szkotnicki W. Więcej za niż przeciwn. Dniówkowy system kary grzywny.

http://new-arch.rp.pl/artukul/88209_Dniowkowy_system_kary_grzywny.html; prisijungimo laikas: 2011-10-07.

¹⁴⁶ Mokslinėje literatūroje rašoma, kad tokie asmenys kaip studentai, namų šeimininkės bei bedarbiai žmonės gali turėti pajamų bei pateikiama keletą pasiūlymų, kaip galima būtų paaiškinti sąvoką „pajamos“ esant tam tikroje padėtyje. Keli šaltiniai siūlo nustatyti hipotetines arba potencialias pajamas studentų bei asmenų, kurie išėjo iš darbo nujaučiant, kad bus paskirta baudos bausmė (studentai paprastai turi pajamas, prilygstančias darbo užmokesčiui, iš tėvų gauna kišenpinigius, kai kurie iš jų valstybės paramą). Kalbant apie namų šeimininkes, jų pajamoms turi prilygti parama, kurią jos gauna iš savo vyrų. Namų šeimininkės pajamomis galima būtų pavadinti ir hipotetinę paramą, kurią skyrybų atveju, jos turi teisę reikalauti iš savo vyrų (teisė reikalauti paramos iš esmės skiriasi nuo sumos, kurią jos gauna iš savo sutuoktinio gyvenant susituokus). Tuo tarpu nedirbančiųjų kaltinamųjų pajamomis galima būtų laikyti bedarbio pašalpą; pagal Friedman G. M. The West German day - fine system...//ibid, P.289.

turtinės ekonominę pobūdį ir kurios gali būti skiriamos kartu su baudos bausme (pavyzdžiui, turtinės žalos atlyginimas). Jos gali įtakoti kaltinamojo materialinę padėtį.

Paskutinė aplinkybė numatyta Lenkijos BK, kuri turi reikšmės nustatant dienbaudės dydį, yra kaltinamojo pelno galimybės, kitaip tariant potencialios pajamos. Šis kriterijus nereiškia, kad dienbaudės dydis turi būti nustatomas atsižvelgiant į tai, kad kaltinamasis, turėdamas pelningą užsiėmimą gali uždirbti daugiau negu uždirbdavo iki šiol. Šios aplinkybės reikšmė yra ta, kad reikėtų atkreipti dėmesį į tuos atvejus, kai nusikalstamą veiką padaręs asmuo sąmoningai mažintų savo pelną, turint tikslą išvengti baudos bausmės paskyrimą arba siekiant, kad teismas paskirtų minimalų dienbaudės dydį. Pavyzdžiui, prieš teisminį nagrinėjimą kaltinamasis išregistruoja įmonę, kurios veikla buvo pelninga. Taip pat reikėtų atsižvelgti į tokią situaciją, kai teismo bylos nagrinėjimo metu teismas nustato, jog artimiausiu metu kaltinamojo pajamos ženkliai sumažės. Pavyzdžiui, nusikalstamą veiką padaręs asmuo netrukus išeis į pensiją arba padidės – priėmė į papildomą darbą.

Lenkijos BK Art.58 § 2 numato, jog baudos bausmė negali būti skiriama, jeigu kaltinamojo pajamos, turtiniai santykiai bei uždarbio galimybės pagrindžia, jog nusikalstamą veiką padaręs asmuo nesugebės sumokėti jam paskirtos baudos ir nebus galimybių jos išieškoti. Tai reiškia, jeigu teismas padarys išvadą, jog paskyrus kaltinamajam net mažiausią dienbaudės dydį, t.y 10 zlotų, tai taptų jam per didelė finansinė našta, tokiu atveju reikėtų vietoj dienbaudžių paskirti kitą bausmę. Lenkijos įstatymo leidėjas reglamentuodamas šią nuostatą siekė išvengti tokios situacijos, kurioje baudos bausmės įvykdymas būtų perkeltas kaltinamojo šeimos nariams bei apriboti galimybę pakeisti pastarąją bausmę laisvės atėmimu.

Kitas ne mažiau svarbus klausimas, kuris kyla dėl dienbaudės dydžio, yra toks, ar kaltinamojo materialinė padėtis nustatoma kokia ji buvo nusikalstamos veikos padarymo metu, ar apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo metu? Manytume, kad dienbaudžių dydis turi būti nustatomas atsižvelgiant į kaltinamojo turtinę padėtį, kokia ji buvo apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo metu. Šią nuomonę grindžiame tuo, kad nuo nusikalstamos veikos padarymo iki apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo gali praeiti ilgas laiko tarpas, per kurį kaltinamojo turtinė padėtis gali pasikeisti, t.y. arba pablogėti arba pagerėti¹⁴⁷.

Tyrimai rodo, kad dienbaudžių sistema, užtikrinanti lygias baudos pasekmes teisės pažeidėjams, kurie padarė to paties sunkumo baudžiamuosius nusikaltimus, bet turintys skirtingas finansines galimybes, gali turėti svarbų vaidmenį pakeičiant laisvės atėmimą. Vokietijoje 1969 m.

¹⁴⁷ Melezini M. System wymiaru grzywien...//ibid.

baudos dienbaudžių įvedimas privedė prie dažnesnės baudos taikymo: 1968 m. baudos sudarė 63% sankcijų, taikomų suaugusiems teisės pažeidėjams, 1970 m. jų dalis išaugo iki 84% ir nuo to laiko balansuoja ties 80% (84% -1991 m.). Dažnesnis baudos paskyrimas po dienbaudžių sistemos įvedimo kartu su bendru baudų ir laisvės atėmimo atidėjimo paplitimu privedė prie mažesnio besąlyginio laisvės atėmimo taikymo nuo 24% - 1968 m. iki 5% - 1991 m. (bendroji laisvės atėmimo bausmės dalis, tiek atidedamo, tiek ir ne, sudarė 37% - 1968 m. ir 16% - 1991 m.)¹⁴⁸.

Teoriniu požiūriu baudos nustatymo dienbaudėmis sistema atrodo patrauklesnė negu kvotinė sistema. Antra vertus, baudos dydžio nustatymo sistema daugeliu atvejų neturi tiesioginio ryšio su šios bausmės paplitimu¹⁴⁹.

Kai kuriose valstybėse baudos dienbaudžių sistema neturėjo pasisekimo. Pavyzdžiui, Prancūzijoje teismai labai nenoriai paskiria dienbaudes. Tai pakankamai keista atsižvelgiant į tai, kad neseniai įvesti visuomenei naudingi darbai tapo labai populiarūs, ir galima buvo tikėtis, jog nagrinėjama baudos sistema susidurs su mažesniais sunkumais. Tačiau turint omenyje trumpą laiko periodą, praėjusį nuo šio instituto įvedimo, reikėtų susilaikyti nuo tolimesnių išvadų¹⁵⁰. Olandijoje ir kitose anglosaksų teisinės tradicijos valstybėse taip pat skiriamos retai. Austrijoje ir Vokietijoje šios bausmės sudaro daugiau kaip 70 % visų skiriamų bausmių, tačiau dažnai baudos taikymą lemia ir ta aplinkybė, kad šių valstybių baudžiamieji kodeksai pirmenybę teikia baudai, o ne trumpalaikio (iki 6 mėn) laisvės atėmimo bausmei. Skandinavijos valstybėse bauda taikoma šiek tiek rečiau, nes trumpalaikis laisvės atėmimas yra gana populiarus bausmė, be to, kaip atskira sankcija taikomi viešieji darbai¹⁵¹.

Iš kitos pusės, Didžiojoje Britanijoje 1991 m. dienbaudžių sistemos įvedimas vienareikšmiškai pasibaigė nesėkme. Todėl po dvejų metų ji buvo panaikinta (1993 m.). Tačiau šis faktas neturėtų trukdyti kitų valstybių įstatymų leidėjams (pavyzdžiui, Šveicarijoje) planuoti tokios sistemos įvedimo. Jos panaikinimo būtent Jungtinėje Karalystėje priežastis, nesusijusi su tuo, kad ši sistema nesuveikė, o su tuo, jog ji atnešė tuos rezultatus, kuriuos ir turėjo atnešti, o būtent: asmenys, turintys dideles pajamas, privalo mokėti dideles baudos sumas, tuo tarpu mažiau uždirbantys asmenys privalo mokėti mažiau¹⁵².

Iš aukščiau paminėtų pavyzdžių baudą dažniausiai taiko ekonomiškai išsivysčiusios, turtingos valstybės. Todėl reikėtų sutikti su G. Šulijos nuomone, jog „baudos paplitimą lemia ne jos

¹⁴⁸ Дворянсков И. В. Эффективность альтернативных наказаний. Там же, С. 45.

¹⁴⁹ Šulija G. Turtinių bausmių reforma...//ten pat, P.62.

¹⁵⁰ Дворянсков И. В. Эффективность альтернативных наказаний. Там же, С. 45.

¹⁵¹ Šulija G. Turtinių bausmių reforma...//ten pat, P.63.

¹⁵² Дворянсков И. В. Эффективность альтернативных наказаний. Там же, С.45.

nustatymo būdas, bet tradicijos ir visuomenės teisinės sąmonės lygis. Turtingose visuomenėse, kur pinigai yra ir socialinės sėkmės rodiklis, ši bausmė visada bus reikšmingesnė¹⁵³.

3.2. Baudos skaičiavimas pagal savanaudiško nusikaltimo dalyko vertę ar nesumokėtų mokesčių dydį

Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintas prigimtinio teisingumo principas suponuoja tai, kad baudžiamajame įstatyme nustatytos bausmės turi būti teisingos. Teisingumo ir teisinės valstybės konstituciniai principai *inter alia* reiškia, kad valstybės taikomos priemonės turi būti adekvačios siekiamam tikslui. Bausmės turi būti adekvačios nusikalstamoms veikoms, už kurias jos nustatytos.

Lietuvos Respublikos Prezidentė anksčiau minėtu įstatymo projektu Nr. XIP – 2069 pasiūlusi 10 kartų didinti maksimalius baudos dydžius, atkreipė dėmesį į tai, kad baudos dydžiai už ekonominius ir finansinius nusikaltimus nėra adekvatūs ir proporcingi veikos pavojingumui ir valstybei daromai žalai. Pavyzdžiui, Muitinės kriminalinės tarnybos duomenimis, vidutinis fiziniam asmeniui, nuteistam už tabako gaminių kontrabandą, teismo skiriamos baudos dydis yra 14 kartų mažesnis nei vidutinės žalos valstybės biudžetui dydis (baudos vidutinis dydis yra 14 000 Lt, o vidutinis sulaikytų tabako gaminių kiekis yra apie 1 mln. vnt. cigarečių, kurių mokestinė žala siekia apie 200 000 Lt)¹⁵⁴. Šio įstatymo pasekoje 5 kartus padidinti baudos MGL dydžiai (plačiau 2 skyriuje), mūsų nuomone, neišsprendė problemos. Manytume, kad už finansinius bei ekonominius nusikaltimus baudos dydžiai bus proporcingi veikos pavojingumui ir valstybei daromai žalai tik tuomet, kai baudžiamasis įstatymas reglamentuos specialias baudos skyrimo taisykles už savanaudiško pobūdžio nusikaltimus¹⁵⁵.

Svarbu pažymėti, jog kai kuriose valstybėse, šalia dienbaudžių sistemos, tam tikrų kategorijų nusikaltimams (paprastai savanaudiškiems) yra nustatytos konkrečios baudos apskaičiavimo taisyklės, jos dydį siejant su kaltininko gautos naudos dydžiu. Austrijos ir Prancūzijos baudžiamuosiuose įstatymuose yra numatytos specialios baudos dydžio taisyklės asmenims, teisiamiems už kontrabandą¹⁵⁶. Kontrabandos nusikaltimai yra tokie, kuriuose teisėtų pajamų ar teisėtai įgyto turto dydžio sąsajos su baudos dydžiu dažnai gali neturėti didesnės prasmės.

¹⁵³ Šulija G. Turtinių bausmių reforma...//ten pat, P.63.

¹⁵⁴ 2010 m. gegužės 13 d. projekto Nr. XIP-2069 „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 47 straipsnio pakeitimo įstatymo“ aiškinamasis raštas.

¹⁵⁵ Baudos skaičiavimą pagal savanaudiško nusikaltimo (pavyzdžiui, kontrabanda) dalyko vertę ar nesumokėtų mokesčių dydį kitaip galėtume pavadinti proporcinge bauda, kurios dydis turi būti proporcingas nusikaltimu padarytai žalai arba gautai naudai// Pradel J. Lyginamoji baudžiamoji teisė. Ten pat. P. 526.

¹⁵⁶ Bikelis S. Baudžiamosios politikos orientavimo... // ten pat, P. 19.

Dėl to gali būti tikslinga numatyti specialias baudos skaičiavimo taisykles, kurios baudos dydį susietų ne su teisėtomis pajamomis, bet su kontrabandos dalyko dydžiu ar išvengtų mokesčių suma, paliekant tam tikras teismo diskrecijos ribas, kad būtų galima individualizuoti bausmę atsižvelgiant į visas bylos aplinkybes. Antai, nors Austrijos ir Prancūzijos baudžiamieji kodeksai numato dienbaudžių sistemą, tačiau baudos už kontrabandą skiriamos remiantis specialiomis taisyklėmis: Austrijos Finansų baudžiamojo įstatymo (*vok. Finanzstrafgesetz, FinStrG*)¹⁵⁷ 35 straipsnyje nustatyta, kad kontrabanda yra baudžiama *bauda, kuri lygi dvigubai išvengtų mokesčių sumai*. Prancūzijoje Muitinės kodekso (*pranc. Code des douanes*)¹⁵⁸ 414 straipsnyje nustatyta, kad baudos dydis už kontrabandą *gali būti lygus 1-2 kontrabandos dalyko vertės dydžiams*. Kuriuo kriterijumi būtų teisingiau remtis? Valstybė patiria žalą dėl nesumokėtų mokesčių. Neteisėtos apyvartos prekių vertė savaime nėra žalos valstybei rodiklis. Taigi, manytume, pagrįstesnis būtų austriškasis baudos dydžio apskaičiavimo modelis. Tik su sąlyga, kad reiktų numatyti tam tikras ribas teismo diskrecijai, kad bauda galėtų būti šiek tiek individualizuota¹⁵⁹.

Darytina išvada, jog tikslinga įvesti dienbaudžių sistemą, kartu numatant jai alternatyvą – galimybę skirti baudą absoliučia suma. Kartu tikslinga svarstyti dėl specialių nuostatų dėl baudos skaičiavimo ją skiriant už finansinius nusikaltimus (kontrabanda, mokesčių vengimas ir pan.), baudos dydį susiejant su nesumokėtų mokesčių dydžiu¹⁶⁰.

4. BAUDOS VYKDYMAS

Šiame skyriuje analizuosime BVK 22 straipsnio 1 dalyje reglamentuotus du baudos bausmės įvykdymo būdus – savanorišką ir priverstinį. Taip pat išanalizuosime baudos pakeitimą viešaisiais darbais bei areštu.

4.1. Savanoriškas baudos įvykdymas

Savanoriškas baudos įvykdymas yra tada, kai nuteistasis (juridinis asmuo), kuriam paskirta baudos bausmė, per du mėnesius arba kitą teismo nustatytą laikotarpį nuo nuosprendžio įsiteisėjimo dienos savo valia sumoka (perveda) baudą į teritorinės mokesčių inspekcijos sąskaitą ir tai

¹⁵⁷ Austrijos finansų baudžiamasis įstatymas // http://www.jusline.at/35_Schmuggel_und_Hinterziehung_von_Eingangs-oder_Ausgangsabgaben_FinStrG.html; prisijungimo laikas: 2011-01-10.

¹⁵⁸ Prancūzijos muitinės kodeksas // <http://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006071570>; prisijungimo laikas: 2011-01-10.

¹⁵⁹ Dėl sankcijų už nusikalstamas veikas ekonomikai ir verslo tvarkai sisteminio tyrimo atlikimo. Ten pat, P.7-8.

¹⁶⁰ Ten pat.

patvirtinančius dokumentus pateikia nuosprendį priėmusiam teismui¹⁶¹. Atsižvelgdamas į materialinę nuteistojo padėtį teismas gali nustatyti ilgesnį baudos sumokėjimo terminą¹⁶². Pavyzdžiui, Kėdainių rajono apylinkės teismas D. C. padarytą veiką kvalifikavo pagal BK 300 straipsnio 1 dalį. Motyvuojamoje bausmės skyrimo dalyje nurodė, kad skirtina bauda, kurios dydis, atsižvelgiant į tai, kad kaltinamoji turi nemažus kreditinius įsipareigojimus, artimas minimumui bei paskyrė jai 23 MGL (2875 Lt) baudą. Be to, rezoliucinėje dalyje pažymėjo, kad bauda turi būti sumokėta per 4 mėnesius nuo nuosprendžio įsiteisėjimo¹⁶³. Kitoje byloje Marijampolės rajono apylinkės teismas V.B. padarytą veiką kvalifikavo pagal BK 300 straipsnio 1 dalį. Motyvuojamoje bausmės skyrimo dalyje pažymėjo, kad kaltinamasis niekur nedirba. Teismas paskyrė jam 20 MGL (2600 Lt) baudą bei nurodė ją sumokėti per 4 mėnesius¹⁶⁴.

LR BVK 23 straipsnyje numatyta, kad sumokėjęs baudą į teritorinės mokesčių inspekcijos sąskaitą nuteistasis pateikia nuosprendį priėmusio teismo raštinės tarnautojui banko kvitą. Pervedęs baudą į teritorinės mokesčių inspekcijos sąskaitą juridinis asmuo tai patvirtinančius dokumentus pateikia nuosprendį priėmusio teismo raštinės tarnautojui. Nuosprendį priėmusio teismo raštinės tarnautojas, patikrinęs baudos sumokėjimo teisingumą, banko kvitą arba juridinio asmens pateiktus dokumentus įsiuva į baudžiamąją bylą ir apie nuosprendžio įvykdymą praneša nuosprendį priėmusiam teismui (teisiamojo posėdžio pirmininkui). Komentuojamas straipsnis nereglamentuoja teismo raštinės tarnautojo veiksmų, jei konstatuojama, jog bauda sumokėta ar pervesta neteisingai (pvz., sumokėta ne visa baudos suma, bauda pervesta ne į tą sąskaitą ir pan.). Tais atvejais, kai nėra pasibaigęs baudos bausmės savanoriško įvykdymo terminas, rekomenduotina, kad teismo raštinės tarnautojas informuotų nuteistąjį arba juridinį asmenį apie neteisingai sumokėtą arba pervestą baudą ir pasiūlytų per likusią savanoriško baudos bausmės įvykdymo termino dalį ištaisyti konstatuotas klaidas bei pranešti apie tai¹⁶⁵.

Lietuvoje (LR BVK 22 str. 2d.) kaip ir Rusijoje (Rusijos Federacijos BVK 31 str.)¹⁶⁶ bei Lenkijoje (Lenkijos BVK Art. 44 §1)¹⁶⁷ baudos sumokėjimo terminą nustato teismas. Tačiau yra valstybių, kuriose ši pareiga tenka kitoms institucijoms. Pavyzdžiui, Olandijoje baudos dydį nustato

¹⁶¹ Blaževičius J., Usik D., Švedas G. Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso komentaras. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P.78.

¹⁶² Piesliakas V. Lietuvos baudžiamoji teisė. Aplinkybės, darančios įtaką... // ten pat, P. 217.

¹⁶³ Kėdainių rajono apylinkės teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-6-736/2009.

¹⁶⁴ Marijampolės rajono apylinkės teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-348-571/2009.

¹⁶⁵ Blaževičius J., Usik D., Švedas G. Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso komentaras. Ten pat, P.80.

¹⁶⁶ Калинина Ю. И., Михлин А. С., Селиверстов В. И. Комментарий к уголовно – исполнительному кодексу Российской Федерации. Москва: Юрист, 2003. P. 132.

¹⁶⁷ Kodeks karny wykonawczy Polski z dnia 6 czerwca 1997 r// <http://karne.pl/wykonawczy.html>; prisijungimo laikas: 2011-03-21.

teismas, o šios bausmės įvykdymo terminą – Viešojo Kaltinimo Tarnyba, kuri taip pat yra atsakinga už šio teismo nuosprendžio vykdymą (Olandijos BK 23 str. 1 d.)¹⁶⁸. Šveicarijoje ši terminą nuteistajam nustato Kompetentinga institucija. Jis gali būti paskirtas nuo 1 iki 3 mėnesių. Jeigu nuteistasis neturi nuolatinės gyvenamosios vietos Šveicarijoje, tuomet jis privalo iš karto sumokėti baudą arba palikti užstatą¹⁶⁹.

Lietuvos baudžiamajame įstatyme, skirtingai negu kitose užsienio valstybėse (Lenkijoje (BVK Art. 49 § 1), Rusijos Federacijoje (BVK 31 straipsnis)), nėra numatytos galimybės baudos vykdymą atidėti. Baudos (taip pat ir arešto bausmės) vykdymo atidėjimas pagal BK 75 str. ir 92 str. negalimas nuo 2004 m. liepos 13 d. įsigaliojus naujai šio straipsnio 1d. redakcijai¹⁷⁰. Anksčiau galiojusios BK 75 str.1 d. ir BK 92 str. 1d. redakcijos suteikė teismams didesnes galimybes individualizuoti bausmes – atidėti ne tik laisvės atėmimo, bet taip pat arešto ir baudos bausmių vykdymą. Statistiniai duomenys rodo, jog 2003 – 2004 metais individualizuojant šias bausmes, baudos vykdymas buvo atidėtas apie 18 proc. arba 714 asmenų, arešto bausmės – daugiau nei puse atvejų, t.y. 53,7 proc. arba 1194 nuteistiesiems asmenims. Atsižvelgiant į šiuos skaičius, vargu ar būtų galima teigti, kad teismai visais nurodytais atvejais (714+1194=1904) neteisingai bei nepagrįstai individualizavo baudos ar arešto vykdymo atidėjimą. Statistiniu požiūriu yra daugiau pagrindo teigti, kad teismai taikydami iki 2004 metų liepos 13 dienos galiojusias BK 75 straipsnio (baudos, arešto ar laisvės atėmimo bausmės vykdymo atidėjimas) ir BK 92 straipsnio (baudos, arešto ar laisvės atėmimo bausmės vykdymo atidėjimas nepilnamečiui) nuostatas, rėmėsi objektyviais praktikos poreikiais, konkrečiomis bylos aplinkybėmis ir bausmės individualizavimo būtinumu. Atsisakymas atidėti baudos ir arešto bausmės vykdymą buvo grindžiamas tokiais motyvais: „atidedant trumpalaikių baudos ar arešto bausmių vykdymą nėra visiškai įgyvendinami šių bausmių tikslai, nėra greito ir efektyvaus kaltininko nubaudo, dažnai be reikalo užtesiamas baudžiamosios atsakomybės realizavimo terminas, faktiškai nutrūksta ryšys tarp kaltininko padarytos nusikalstamos veikos ir valstybės taikomos prievartos priemonių“¹⁷¹. Tačiau manytume, jog tai nėra įtikinami argumentai. Juk tuos pačius motyvus galėtume pritaikyti ir dėl laisvės atėmimo bausmės atidėjimo, kuris iki šiol yra sėkmingai taikomas pastarajai bausmei. Be to, jeigu praktikoje

¹⁶⁸ Уголовный кодекс Голландии: Выполнено 3 марта 1881 года; Издано 5 марта 1881 года (2007-01-18 г.ред)// <http://law.edu.ru/norm/norm.asp?normID=1242430>; prisijungimo laikas: 2011-03-21.

¹⁶⁹ Швейцарский Уголовный Кодекс от 21 декабря 1937 года (2007-01-15г.ред.). // <http://law.edu.ru/norm/norm.asp?normID=1241950>; prisijungimo laikas: 2010-11-29.

¹⁷⁰ Valstybės žinios. 2004, Nr.108-4030.

¹⁷¹ Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 20, 42, 63, 67, 68, 72, 75, 77, 82, 90, 91, 92, 93, 95, 97, 144, 150, 178, 182, 194, 195, 201, 204, 205, 210, 211, 212, 220, 221, 222, 223, 230, 236, 246, 263, 287 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 2281 straipsniu įstatymo projekto // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=232779; prisijungimo laikas: 2011-11-28.

buvo prieita nuomonės, jog šių bausmių atidėjimas netikslingas, kodėl tie patys praktikai taip dažnai atidedavo šių bausmių vykdymą?¹⁷²

Remiantis užsienio valstybių praktika, baudos vykdymo atidėjimo institutas vertinamas teigiamai ypač tuo aspektu, kad atidedant paskirtos baudos vykdymą galima asmenį įpareigoti atlyginti ar pašalinti nusikalstama veika padarytą turtinę žalą. Tuo atveju, jei akivaizdu, kad nuteistasis neturės pakankamai pajamų ir susimokėti baudą, ir atlyginti nukentėjusiajam padarytą turtinę žalą, teismas atsižvelgdamas į BK 75 straipsnio taikymo pagrindus ir kitas bylos aplinkybes, būtų galėjęs baudos vykdymą atidėti ir paskirti atitinkamus įpareigojimus¹⁷³.

Pažymėtina, kad Europos Tarybos ekspertų nuomone, baudžiamuosiuose įstatymuose gali būti numatyta galimybė atidėti baudos mokėjimą. Tačiau reikia vengti tokios padėties, kai asmeniui palankiau sumokėti baudą nei atidėjus jos mokėjimą vykdyti teismo paskirtus įpareigojimus¹⁷⁴.

Atsižvelgiant į tai, kas aukščiau išdėstyta, manytume, jog būtų tikslinga svarstyti dėl baudos bei arešto vykdymo atidėjimo sugražinimo į BK.

Lietuvos baudžiamieji įstatymai taip pat nenumato galimybės teismo paskirtos baudos mokėjimą išdėstyti dalimis. Todėl teismai šį klausimą sprendžia nevienodai. Pavyzdžiui, V. M. kreipėsi į Vilniaus m. 3 apylinkės teismą su prašymu dėl Vilniaus apygardos teismo 2009-12-14 nuosprendžiu paskirtos 100 MGL (13000,00 Lt) dydžio baudos mokėjimo išdėstymo. Nuteistasis prašymą argumentavo tuo, „kad laikinai nedirba, neturi pastovių pajamų, negali sumokėti visos baudos iš karto, o tik jos dalį bei prašė baudą sumokėti dalimis vienu arba dviem metų bėgyje“. Vilniaus m. 3 apylinkės teismas nurodė, kad „*baudžiamieji įstatymai nenumato galimybės teismo paskirtos baudos mokėjimą išdėstyti dalimis*. LR BVK 22 str. 2 d. nustato tik tai, kad nuteistasis privalo sumokėti baudą į teritorinės mokesčių inspekcijos sąskaitą per 2 mėnesius nuo nuosprendžio įsiteisėjimo dienos ar per kitą teismo nustatytą laikotarpį. O LR BK 47 str. 6 d. nustato, kad jeigu asmuo neturi lėšų sumokėti teismo paskirtą baudą, teismas vadovaudamasis LR BK 65 str. nustatytais taisyklėmis, nuteistojo sutikimu šią bausmę gali pakeisti viešaisiais darbais“. Teismas pažymėjo, jog „nuteistasis neprašė baudą pakeisti viešaisiais darbais bei kartu su prašymu nepridėjo jokių įrodymų, patvirtinančių jo turtinę padėtį. Esant tokioms aplinkybėms teismas gražina V. M. prašymą dėl baudos mokėjimo išdėstymo“¹⁷⁵.

Kitoje byloje panaši situacija buvo skirtingai paaiškinta. Vilniaus miesto 3 apylinkės teismas gražino nuteistojo I. L. prašymą dėl 450 MGL (56250 Lt) baudos išdėstymo dviem metams

¹⁷² Bikelis S. Baudžiamosios politikos orientavimo...// ten pat, P. 22.

¹⁷³ G. Šulija. Baudos bausmė ir jos paplitimas ... // ten pat, P. 116.

¹⁷⁴ Council of Europe. Resolution 76 (10) On alternative penal measures to imprisonment. Ibid.

¹⁷⁵ Vilniaus miesto 3 apylinkės teismo atsakymas į teikimą Nr. T-917-78/2010.

arba pakeitimo viešaisiais darbais. Teismas prašymo grąžinimą argumentavo tuo, „kad terminas, per kurį bauda turi būti sumokėta, nėra pasibaigęs. Tuo atveju, jeigu teismo nustatytu terminu bauda nesumokama savarankiškai, ją priverstinai išieško antstolis. Tuo atveju, *jeigu asmuo neturi lėšų nustatytu terminu sumokėti baudą, baigiantis nustatytam terminui asmuo turi teisę kreiptis į teismą su prašymu baudos mokėjimą išdėstyti*. Kartu su prašymu turi būti pateikti įrodymai, patvirtinantys sunkią turtinę padėtį (pažyma apie gaunamą darbo užmokestį, metinę pajamų mokesčio deklaracija, duomenys apie turimą nekilnojamąjį turtą, duomenys apie asmenis, kuriuos privalote išlaikyti)¹⁷⁶.

Reikia pabrėžti, jog tokia galimybė yra numatyta ATPK 313 str. 3 d. Atsižvelgdamas į traukiamo ar patraukto administracinę atsakomybę asmens turtinę padėtį, kitas reikšmingas aplinkybes, asmens rašytiniu prašymu organas (pareigūnas) priimdamas nutarimą administracinio teisės pažeidimo byloje arba ne vėliau kaip per keturiasdešimt dienų nuo nutarimo priėmimo dienos gali paskirtos baudos mokėjimą išdėstyti per laikotarpį iki dvejų metų, atsižvelgdamas į paskirtos baudos dydį. Antai, I.D. kreipėsi į teismą prašydamas išdėstyti jam 2010-05-03 Šalčininkų rajono apylinkės teismo nutarimu paskirtos 2000 Lt baudos mokėjimą. Teismas prašymą tenkino motyvuodamas tuo, kad „paskirtos baudos dydis I. D. yra pakankamai didelis, todėl teismas daro išvadą, kad pažeidėjas šiuo metu negali sumokėti visos baudos. Todėl yra pagrindas išdėstyti I. D. 2010-05-03 Šalčininkų rajono apylinkės teismo nutarimu paskirtos 2000 Lt baudos mokėjimą per 5 mėnesių laikotarpį, per kiekvieną šio laikotarpio mėnesį sumokant po 400 Lt¹⁷⁷“.

Be to, skirtingai negu Lietuvos baudžiamieji įstatymai, Lenkijos bausmių vykdymo kodeksas numato, kad teismas gali leisti baudą mokėti dalimis, bet neviršijant vienerių metų termino, jeigu neatidėliojamas jos vykdymas sukeltų neigiamas pasekmes tiek nuteistajam, tiek jo šeimos nariams (Lenkijos BVK Art. 49 § 1). Tam tikrais atvejais, kai baudos dydis yra labai didelis, galima ją sumokėti dalimis per trijų metų terminą (Lenkijos BVK Art. § 2.) Tačiau teismas turi teisę atšaukti baudos mokėjimą dalimis, jeigu buvo praleistas nors vienas baudos dalies mokėjimo terminas ne dėl svarbių priežasčių (Lenkijos BVK Art.50 § 2.)¹⁷⁸. Reikėtų paminėti ir Vokietijos BK, kuriame taip pat yra numatytos baudos mokėjimo lengvatinės sąlygos (VRF BK § 42.). Jeigu nuteistasis dėl savo asmeninių ir materialinių priežasčių neturi galimybių iš karto sumokėti dienbaudės, tuomet teismas nustato jam sumokėjimo terminą arba leidžia mokėti dienbaudę nustatytomis dalimis. Be to, panašiai kaip ir Lenkijoje, teismas gali nuspręsti, kad lengvata,

¹⁷⁶ Vilniaus miesto 3 apylinkės teismo atsakymas į teikimą Nr. T-198-78/2011.

¹⁷⁷ Šalčininkų rajono apylinkės teismo nutarimas administracinėje byloje Nr. A2.13 – 56 – 75 – 2010.

¹⁷⁸ Kodeks karny wykonawczy Polski z dnia 6 czerwca 1997 r// <http://karne.pl/wykonawczy.html>; prisijungimo laikas: 2011-03-22.

leidžianti mokėti piniginę baudą dalimis, nebetaikoma, jeigu nuteistasis baudos dalių nesumoka laiku¹⁷⁹.

Taigi darytina išvada, jog Lietuvos baudžiamajame įstatyme galimybės teismo paskirtos baudos mokėjimą išdėstyti dalimis nenumatymas lemia skirtingų sprendimų priėmimą panašiose bylose. Todėl manytume, tam, kad, tokios situacijos ateityje nepasikartotų, būtų tikslinga BK, kaip tai yra padaryta ATPK, reglamentuoti nuostatą, kuri numatytų baudos išdėstymą dalimis. Taip pat remiantis užsienio valstybių patirtimi, manytume, reikėtų BK numatyti teismo teisę atšaukti baudos mokėjimą dalimis, jeigu buvo praleistas nors vienas baudos dalies mokėjimo terminas ne dėl svarbių priežasčių, taip užkertant kelią galimiems nuteistųjų piktnaudžiavimo atvejams.

Pagal LR BVK 22 str. 4 d. teismas privalo pasirašytinai įspėti nuteistąjį arba juridinio asmens valdymo organą ar įgaliotą asmenį, kad nustatytu laiku nesumokėta arba nepervesta bauda bus išieškota priverstinai. Tokios pat taisyklės laikosi ir Rusijos Federacija. Teismas, paskelbęs nuosprendį, paaiškina nuteistajam jo pareigą per 30 d. savanoriškai sumokėti nustatyto dydžio sumą, nes kitu atveju, bauda bus išieškoma priverstinai¹⁸⁰.

4.2. Priverstinis baudos išieškojimas

Priverstinis baudos bausmės įvykdymas yra tada, kai baudą išieško antstolis¹⁸¹, taikydamas priverstinio vykdymo priemones, jei nuteistasis (juridinis asmuo), kuriam paskirta baudos bausmė, per du mėnesius arba kitą teismo nustatytą laikotarpį nuo nuosprendžio įsiteisėjimo dienos savanoriškai nesumoka (neperveda) baudos¹⁸².

Priverstinio baudos išieškojimo tvarką nustato Civilinio proceso kodeksas (toliau LR CPK), LR BVK numatytos taisyklės bei teisingumo ministro įsakymu patvirtinta Sprendimų vykdymo instrukcija. LR BVK nustato tik kelias specialias taisykles, susijusias su baudos bausmės vykdymu: a) baudos bausmę gali vykdyti antstolis pagal kitos bausmės atlikimo vietą, b) priverstinio baudos

¹⁷⁹ Уголовный кодекс Федеративной Республики Германии: В редакции от 13 ноября 1998 года// <http://law.edu.ru/norm/norm.asp?normID=1242733&subID=100102942,100102943#text>; prisijungimo laikas: 2011-03-22.

¹⁸⁰ Калинина Ю. И., Михлин А. С., Селиверстов В. И. Комментарий к уголовно – исполнительному кодексу Российской Федерации. Там же, С. 133.

¹⁸¹ Pagal Lietuvos Respublikos antstolių įstatymą (Valstybės žinios. 2002, Nr. 53 – 2042.) 2 str. 1 d. antstolis – tai valstybės įgaliotas asmuo, kuriam valstybė suteikia vykdomųjų dokumentų vykdymo, faktinių aplinkybių konstatavimo, dokumentų perdavimo ir kitas įstatymų nustatytas funkcijas. Antstolis gali teikti šiame įstatyme numatytas paslaugas, jeigu tai netrukdo jam atlikti antstolio funkcijų.

¹⁸² Blaževičius J., Usik D., Švedas G. Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso komentaras. Ten pat, P. 78.

išieškojimo veiksmai pradami iš karto, neįteikus raginimo, taikant priverstinio vykdymo priemones. Priverstinio baudos išieškojimo tvarka skiriasi fiziniams ir juridiniams asmenims¹⁸³.

Kaip jau minėjome aukščiau, Lietuvoje antstolis, pradėdamas priverstinį baudos išieškojimą, iš karto, neįteikęs raginimo¹⁸⁴, taiko priverstinio vykdymo priemones¹⁸⁵. Skirtinga praktika yra užsienio valstybėse. Pavyzdžiui, Rusijos Federacijoje antstolis nustato terminą, per kurį nuteistasis dar turi galimybę savanoriškai sumokėti baudą. Jis negali būti ilgesnis kaip penkios dienos ir yra skaičiuojamas nuo vykdomosios bylos iškėlimo dienos. Nuteistasis yra įspėjamas, jog pasibaigus nustatytam terminui, bauda bus išieškoma priverstinai, taip pat apie šios bausmės vykdymo išlaidas¹⁸⁶. Olandijoje, jeigu nuteistasis laiku nesumoka visos teismo nuosprendžiu paskirtos baudos, tuomet Viešojo Kaltinimo Tarnyba privalo išsiųsti rašytinį priminimą apie jos apmokėjimą. Tokiu atveju suma padidėja dvidešimt penkiais guldenais. Taip pat ši tarnyba turi pareigą informuoti nuteistąjį apie tai, jeigu per priminime nurodytą terminą bauda visai arba iš dalies nebus sumokėta, tuomet ši suma padidėja 1/5 (Olandijos BK 24b str. 1 ir 2d.).

Manytume, jog užsienio valstybėse nustatyta įspėjimo sistema dėl savanoriško baudos sumokėjimo, kai yra praleistas teismo nustatytas nuteistajam baudos sumokėjimo terminas, iš karto nesiimant priverstinio vykdymo priemonių, yra teisinga. Atsižvelgiant į tai, jog skiriasi baudos išieškojimo išlaidos, kai skolininkas įvykdo sprendimą per raginime arba siūlyme nustatytą terminą ir išlaidos, kai minėtas raginimas nėra išsiunčiamas skolininkui, reikia suteikti nuteistajam dar vieną galimybę sumokėti baudą savanoriškai¹⁸⁷.

Dabar analizuosime kokia yra Lietuvoje situacija dėl priverstinio baudos išieškojimo. Pagal Antstolių rūmų suteiktą statistinę informaciją¹⁸⁸, iki šiol nėra išskiriami duomenys, kiek realiai išieškoma baudų administracinėse ir baudžiamosiose bylose. Pagal minėtą statistinę informaciją yra tik pateikiamos valstybės institucijos, kurios išdavė vykdomąjį dokumentą, pavyzdžiui, sodra,

¹⁸³ Blaževičius J., Usik D., Švedas G. Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso komentaras. Ten pat, P. 82-83.

¹⁸⁴ Pagal LR CPK 655 str. 1d. Raginimas įvykdyti sprendimą yra dokumentas, kuriuo antstolis praneša skolininkui apie tai, kad yra pateiktas vykdyti vykdomasis dokumentas ir kad, jeigu šiame dokumente nurodyti veiksmai per antstolio nustatytą terminą nebus įvykdyti, bus pradėta priverstinio vykdymo procedūra.

¹⁸⁵ Pagal LR CPK 624 str. 2 d. Priverstinio vykdymo priemonės yra: 1) išieškojimas iš skolininko lėšų ir turto ar turtinių teisių; 2) išieškojimas iš skolininko turto ir pinigų sumų, esančių pas kitus asmenis; 3) uždraudimas kitiems asmenims perduoti skolininkui pinigus, turtą ar vykdyti skolininkui kitas prievoles; 4) dokumentų, patvirtinančių skolininko teises, paėmimas; 5) išieškojimas iš skolininko darbo užmokesčio, pensijos, stipendijos ar kitų jo pajamų; 6) tam tikrų teismo sprendime nurodytų daiktų paėmimas iš skolininko ir perdavimas išieškotojui; 7) skolininko turto administravimas ir iš to gautų pajamų panaudojimas išieškojimui padengti; 8) skolininko įpareigojimas atlikti tam tikrus veiksmus ar nuo jų susilaikyti; 9) priešpriešinių išieškotinių sumų tarpusavio įskaitymas; 10) kitos įstatymų numatytos priemonės.

¹⁸⁶ Калинина Ю. И., Михлин А. С., Селиверстов В. И. Комментарий к уголовно – исполнительному кодексу Российской Федерации. Там же, С. 135.

¹⁸⁷ Lietuvos Respublikos Teisingumo ministro 2005 m. spalio 27 d. įsakymas Nr. 1R-352 „Dėl sprendimų vykdymo instrukcijos patvirtinimo“// Valstybės žinios. 2005, Nr. 130 - 4682.

¹⁸⁸ Antstolių informacinės sistemos statistiniai duomenys nuo 2006 metų iki 2010 metų (nepublikuota).

teismai, policija, muitinė ir kt. bei prie kiekvienos institucijos nurodoma kiek kiekviena iš jų išdavė vykdomųjų dokumentų, kokia suma išieškota bei kokia – neišieškota. Tačiau, deja, nėra išskiriama už ką konkrečiai yra išduotas vykdomasis dokumentas, už ką konkrečiai išieškota bei neišieškota suma.

Manytume, jog reiktų atidžiau pažvelgti į šį baudos vykdymo trūkumą, nes nekaupiant tokio pobūdžio duomenų, negalime padaryti išvadų, kokia yra reali situacija dėl baudų išieškojimo Lietuvoje. Tai kartu kliudo imtis atitinkamų priemonių situacijai pagerinti. Juk sunku įvertinti, priemonės efektyvumą, jeigu nėra statistikos, kokia buvo situacija iki šios priemonės įdegimo ir kokia – po jos įdegimo.

4.3. Baudos pakeitimas viešaisiais darbais

Jeigu nuteistasis neturi lėšų baudai sumokėti, antstolio teikimu ir nuteistojo sutikimu teismas, vadovaudamasis Baudžiamojo kodekso 47 straipsniu, baudą gali pakeisti viešaisiais darbais (LR BVK 25 str. 1d.). Taigi tam, kad bauda būtų pakeista viešaisiais darbais būtinos dvi sąlygos: 1) antstolio teikimas ir 2) nuteistojo sutikimas.

Antstolio teikimas baudą pakeisti viešaisiais darbais kartu su nuteistojo sutikimu pagal BPK 362 str. paduodamas nuosprendį priėmusiam teismui. Ar asmuo neturi lėšų sumokėti baudą, sprendžia teismas, atsižvelgdamas į antstolio teikime nurodytas aplinkybes¹⁸⁹. Antai „S. M. Vilniaus miesto 1 apylinkės teismo 2009 m. vasario 18 d. teismo baudžiamuoju įsakymu pripažintas kaltu, padaręs baudžiamąjį nusižengimą, numatytą Lietuvos Respublikos BK 22 straipsnio 1 dalyje, 178 straipsnio 4 dalyje ir jam paskirta 8 MGL (1040 Lt) bauda. Iš prie patvarkymo pridėto antstolės surašyto išieškojimo negalimumo akto matyti, kad S. M. kredito įstaigose sąskaitų/lėšų neturi. VSDFV duomenimis jis niekur nedirba, pensija, invalidumas nemokamas. VĮ „Registru centras“ – nekilnojamo turto registruoto nėra. VĮ „Regitra“ – transporto priemonių registruotų nėra. S. M. neturi turto ir pajamų, iš kurių gali būti išieškoma. Iš prie teikimo pridėto 2011 m. sausio 3 d. sutikimo matyti, kad S. M. sutinka, kad paskirta Vilniaus miesto 1 apylinkės teismo bauda pagal vykdomąjį raštą Nr. 1-420-276, teisėjo nutartimi būtų pakeista viešaisiais darbais. Jis yra darbingas, šiuo metu nedirba. Paskirtos baudos sumokėti negali. Turto į kurį gali būti nukreiptas išieškojimas neturi. Dėl nurodytų aplinkybių paskirta S. M. Vilniaus miesto 1 apylinkės teismo 2009 m. vasario 18 d. teismo baudžiamuoju įsakymu bauda keistina viešaisiais darbais“¹⁹⁰. Kitoje byloje, „N. D.

¹⁸⁹Blaževičius J., Usik D., Švedas G. Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso komentaras. Ten pat, P. 87.

¹⁹⁰ Vilniaus miesto 1 apylinkės teismo nutartis baudžiamojoje byloje Teikimo Nr. T-37-865/2011

visos baudos per teismo nustatytą laikotarpį savanoriškai nesumokėjo. Išieškota tik 353,39 Lt. Teismas nustatė, kad bauda nebuvo sumokėta dėl objektyvių priežasčių (neteko darbo, vienas augina mažametį vaiką), todėl konstatuotina, kad N. D. nevengė sumokėti baudą, bet jos nesumokėjo dėl pateisinamų priežasčių. Atsižvelgiant į tai, kad N. D. neturi pakankamai lėšų sumokėti likusią baudos dalį, vadovaujantis LR BK 47 str. 6 d., nesumokėta ir neišieškota baudos dalis, t.y. 5886,61 Lt keistina į viešuosius darbus maksimaliam LR BK 46 str. 3 d. nustatytam terminui¹⁹¹.

Kaip jau minėjome anksčiau, tam, kad pakeisti baudą viešaisiais darbais, neužtenka antstolio teikimo, turi būti įvykdyta ir antra sąlyga – reikia gauti nuteistojo sutikimą. Nuteistojo sutikimas grindžiamas Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatomis, kad „niekas negali būti verčiamas dirbti priverstinį arba privalomąjį darbą“¹⁹². Pabrėžtina, jog teisinėje literatūroje yra dvi skirtingos nuomonės, kada privalo būti gautas asmens sutikimas, ar prieš bausmės paskyrimą, ar prieš bausmės vykdymą. Prof. Vytautas Piesliakas savo monografijoje rašo, kad „teismas neturi prieš skirdamas bausmę atsiklausti kaltinamojo, ar jis sutiks atlikti tokią bausmę. Toks atsiklausimas pažeistų bausmės skyrimo nuostatas. Teismas skiria viešųjų darbų bausmę, jei mano tokią bausmę esant teisingą ir tikslingą. Tačiau prieš pradėdamas vykdyti šią bausmę bausmės vykdymo institucija turės atsiklausti nuteistojo ir gauti raštišką jo sutikimą atlikti bausmę. Priešingu atveju ji kreipsis į teismą dėl bausmės pakeitimo kita bausme. Teismas tokiu atveju nutartimi pakeičia viešuosius darbus bauda arba areštu pagal LR BK 47, 49 ir 65 straipsniuose nustatytas taisykles“¹⁹³. Tuo tarpu Tomas Mackevičius rašo, kad „teismas nuteistajam gali *paskirti* viešuosius darbus tik jeigu jis sutinka“¹⁹⁴. Savo teiginį grindžia tarptautinių teisės aktų reikalavimais, kad, pavyzdžiui, Tokijo taisyklėse¹⁹⁵ nustatyta, kad „su laisvės atėmimu nesusijusios priemonės, užtraukiančios pažeidėjui įpareigojimus, taikomus iki formalių nagrinėjimų ar teismo, ar vietoj jų, reikalauja pažeidėjo sutikimo“ (Tokijo taisyklių 3.4 taisyklė). Europos bendruomeninių sankcijų ir priemonių taisyklėse¹⁹⁶ taip pat nustatyta, kad „pažeidėjo sutikimas turėtų būti gaunamas prieš skiriant bet kurią bendruomeninę priemonę (...)“ (Europos bendruomeninių sankcijų ir

¹⁹¹ Vilniaus miesto 1 apylinkės teismo nutartis baudžiamojoje byloje. Teikimo Nr. T-4-487/2011.

¹⁹² Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencija // Valstybės žinios. 2000, Nr. 96 – 3016.

¹⁹³ Piesliakas V. Lietuvos baudžiamoji teisė. Aplinkybės darančios įtaką... // ten pat, P. 216.

¹⁹⁴ Sutikimo gavimas iki nuosprendžio priėmimo taip pat įtvirtintas kai kurių valstybių baudžiamosiose įstatymuose. Pavyzdžiui, Olandijoje (BK 22d str. 4 d.), Prancūzijoje (BK 131-8 str. 2 d.), Norvegijoje (BK § 28a)

¹⁹⁵ Minimalios standartinės taisyklės dėl priemonių, nesusijusių su laisvės atėmimu (Tokijo taisyklės), patvirtintos Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos 1990 m. gruodžio 14 d. rezoliucija Nr. 45/110.

¹⁹⁶ Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacija Nr. R (92) 16 „Dėl Europos bendruomeninių sankcijų ir priemonių taisyklių“ // <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=574882&SecMode=1&DocId=605174&Usage=2> ; prisijungimo laikas: 2011-11-29.

priemonių taisyklių IV skyrius „Pažeidėjų bendradarbiavimas ir sutikimas“¹⁹⁷. Tokios pat nuomonės laikosi ir kai kurie teisėjai priimdami nuosprendžius ir nurodydami, kad skiriant bausmę atsižvelgtina (...), į tai, kad kaltinamasis sutiko atlikti viešuosius darbus¹⁹⁸. Tačiau reikėtų atsižvelgti į tai, kad nei vienas iš šių tarptautinių dokumentų neturi privalomos teisinės galios, t.y. jie yra rekomendacinio pobūdžio. Todėl tikslinga vadovautis prof. V. Piesliako nuomone, kuri atitinka BK 46 str. 1 d. nuostatos formuluotę, kad viešieji darbai *vykdomi* tik tuo atveju, jeigu nuteistasis sutinka. Be to, LR BVK 39 straipsnio 3 dalyje nurodyta, kad viešųjų darbų bausmė vykdoma tik rašytiniu nuteistojo sutikimu. Jei nuteistasis atlikti viešųjų darbų bausmę nesutinka, šią bausmę vykdanči institucija kreipiasi į nuosprendį priėmusį teismą su teikimu viešųjų darbų bausmę pakeisti kita bausme. Vadinasi, nuteistojo sutikimas gaunamas tik pataisos inspekcijoje.

Kartu pabrėžtina, jog *nuteistojo sutikimas* vykdyti viešuosius darbus sudaro galimybę kai kuriems asmenims, nubaustiems bauda, iš viso neatlikti bausmės, jeigu jie neturi lėšų sumokėti teismo paskirtą baudą ir jeigu jie nesutinka, kad ši bausmė būtų pakeista viešaisiais darbais. Kitos alternatyvos įstatyme nenumatyta¹⁹⁹.

Analizuojant LR BVK 25 str.1 d. nuostatą „Jeigu asmuo **neturi lėšų** (paryškinta mūsų) baudai sumokėti, antstolio teikimu ir nuteistojo sutikimu teismas (...) baudą gali pakeisti viešaisiais darbais“, galima padaryti išvadą, kad nuteistojo nemokumas pastebimas baudos vykdymo stadijoje, o ne prieš paskiriant šią bausmę. Pavyzdžiui, Vilniaus m. 3 apylinkės teismas J. V. prašymą pakeisti jam paskirtą 2009-10-07 Vilniaus m. 3 apylinkės teismo nuosprendžiu bausmę – 30 MGL (3600 Lt) dydžio baudą viešaisiais darbais atmetė. Teismas pabrėžė, „jog vertinant BK 47 str. 6 d. normos konstrukciją galima konstatuoti, kad bauda viešaisiais darbais gali būti pakeista tik tuomet, jei nuteistasis neturi lėšų sumokėti paskirtą baudą. Aplinkybė, ar nuteistasis turi lėšų negali būti nustatoma tik iš nuteistojo žodinių paaiškinimų. Ši aplinkybė turi būti patikrinta teismo antstolio surenkant informaciją apie nuteistojo turtinę padėtį ir galimybę sumokėti jam paskirtą baudą nuosprendžio vykdymo proceso metu“²⁰⁰.

Pastarasis pavyzdys dar kartą patvirtina (plačiau apie tai 2 skyriuje), jog teismas prieš skirdamas šią bausmę paprastai nesigilina į asmens turtinę padėtį ir skiria baudą savo nuožiūra.

¹⁹⁷ Mackevičius T. Alternatyvos laisvės atėmimo bausmei ir jų realizacija (rankraštis): daktaro disertacija: socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2005. P. 62, 66.

¹⁹⁸ Vilniaus miesto 3 apylinkės teismo nuosprendžiai baudžiamosiose bylose Nr.1-250-271/2010, Nr.1-1316-78/09, Nr. 1-223-269/2010, Nr. 1-720-170/09; Kauno miesto apylinkės teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1225-651/2010.

¹⁹⁹ Dapšys A., Misiūnas A., Čaplinskas A. Bausmės individualizavimo teisinės problemos. Baudžiamojo įstatymo normų ir jų taikymo teismų praktikoje sisteminė analizė. Vilnius: Teisės institutas, 2008. P. 42.

²⁰⁰ Vilniaus m. 3 apylinkės teismo nutartis baudžiamojoje byloje. Teikimo Nr. 336-498/2010.

Šveicarijoje, skirtingai negu Lietuvoje bei kitose užsienio valstybėse (Portugalijoje, Rusijoje), bauda priverstinai išieškoma tik tuomet, kai buvo išnaudotos visos kitos galimybės, t.y. nuteistasis nesumoka teismo nustatytos sumos bei neatidirba šios bausmės viešaisiais darbais, ir tik tokiu atveju, kai iš to galima tikėtis kokio nors rezultato (Šveicarijos BK 49 str. 2 d.). Taigi viešieji darbai šioje valstybėje yra skiriami prieš priverstinį baudos išieškojimą, o ne kaip priverstinio baudos išieškojimo negalėjimo pasekmė.

Keisdamas baudą viešaisiais darbais teismas vadovaujasi LR BK 65 str., kuris vieno MGL dydžio baudą prilygina šešioms viešųjų darbų valandoms, ir BK 46 str., kuris numato maksimalų viešųjų darbų atlikimo laiką bei darbo valandų skaičių²⁰¹. Pagal BK 46 str. 2 d. viešieji darbai skiriami nuo vieno mėnesio iki vienerių metų ir pagal BK 46 str. 3d. laikas negali būti ilgesnis nei 480 valandų, kai bausmė skiriama už nusikaltimą, ir 240 valandų, kai bausmė skiriama už baudžiamąjį nusižengimą.

4.4. Baudos pakeitimas areštu

Jeigu nuteistasis vengia savo noru sumokėti baudą ir nėra galimybių ją išieškoti priverstinai, teismas vadovaudamasis Baudžiamojo kodekso 47 straipsniu, antstolio teikimu baudą gali pakeisti areštu (LR BVK 25 str. 2d.). Analizuojant šį straipsnį, tam, kad bauda būtų pakeista areštu, būtinos trys sąlygos: 1) asmuo vengia savo noru sumokėti baudą, 2) nėra galimybės ją išieškoti ir 3) turi būti antstolio teikimas dėl baudos pakeitimo areštu.

Vengimu mokėti baudą teisinėje literatūroje laikytini tokie tyčiniai asmens veiksmai, kai jis, turėdamas pajamų ar turto, visiškai ar iš dalies atsisako mokėti teismo paskirtą baudą, arba turėdamas pajamų, visiškai ar iš dalies atsisako mokėti teismo paskirtą baudą ir neturi turto, į kurį gali būti nukreiptas išieškojimas, arba slepia savo pajamas, turtą ir pan. Nuteistojo veiksmai, kai jis gali, bet nesiekia uždirbti pajamų baudai sumokėti, nelaikytini vengimu. Ar asmuo vengia savo noru sumokėti baudą ir nėra galimybių ją išieškoti, sprendžia teismas antstolio teikimu²⁰². Antai „teismas išnagrinėjęs bylą nenustatė, jog D. S. vengia sumokėti jam paskirtą baudą, kadangi vengimu mokėti baudą laikytini tokie tyčiniai asmens veiksmai, kai jis, turėdamas pajamų ar turto, visiškai ar iš dalies atsisako mokėti teismo paskirtą baudą, arba turėdamas pajamų visiškai ar iš dalies atsisako mokėti teismo paskirtą baudą ir neturi turto, į kurį gali būti nukreiptas ieškojimas, arba slepia savo pajamas, turtą ir pan. Teismo posėdyje D. S. paaiškino, kad moka baudas ir pagal kitus teismų

²⁰¹ Abramavičius A., Baranskaitė A., Čepas A. ir kt. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. 1 knyga: Ten pat, P. 286.

²⁰² Blaževičius J., Usik D., Švedas G. Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso komentaras. Ten pat, P. 87.

sprendimus, todėl neturi pakankamai piniginių lėšų. Iš teismui pateiktų duomenų matyti, kad didžioji baudos dalis antstolio yra išieškota, t. y. iš teismo paskirtos 500 litų baudos, šiai dienai išieškota 457,48 litų, o neišieškoto sumos dalis yra labai nedidelė, tik 42,52 litų. Atsižvelgiant į šias aplinkybes, antstolio teikimas dėl nesumokėtos baudos dalies pakeitimo į areštą atmetinas²⁰³.

Reikia pabrėžti, jog teismai vengimu pripažįsta tokius veiksmus kaip savo gyvenamosios vietos pakeitimą, nepranešant apie tai nei antstoliui, nei teismui, nesilankymas antstolių kontoroje, baudos nesumokėjimas nenurodant pateisinamų priežasčių. Pavyzdžiui, „teikimas išnagrinėtas nedalyvaujant S. V., kadangi byloje nurodytu adresu siūstas teismo šaukimas grįžo su atžyma, kad adresatas nurodytu adresu negyvena. Iš tarnybinio pranešimo dėl asmens atvedinimo matyti, kad S. V. nuo 2009 m. birželio yra išvykęs dirbti ir gyventi į Norvegiją, todėl konstatuotina, kad jis apie savo gyvenamosios vietos pasikeitimą nepranešdamas nei antstolei, nei teismui vengia baudžiamosios atsakomybės. S. V. baudos per teismo nustatytą dviejų mėnesių laikotarpį nuo teismo baudžiamojo įsakymo įsiteisėjimo nesumokėjo, nepateikė tai pateisinančių priežasčių, nuo teismo baudžiamojo įsakymo įsiteisėjimo praėjo daugiau nei dveji metai, todėl pagrįstai laikytina, kad S. V. vengia sumokėti paskirtą baudą²⁰⁴. Kitoje byloje „A. K. per teismo nustatytą trijų mėnesių nuo teismo baudžiamojo įsakymo įsiteisėjimo dienos laikotarpį baudos nesumokėjo, taip pat nesumokėjo nuo 2006-09-22 nuosprendžio priėmimo paskirtos 750 Lt baudos, vengė atvykti į antstolių kontorą, nebendradarbiavo su antstoliu dėl baudos išieškojimo, nenurodė tai pateisinančių priežasčių, net praėjus nemažam laiko tarpui, kai antstolis vykdė paskirtos baudos išieškojimą, A. K. baudos nesumokėjo, todėl pagrįstai laikytina, kad jis vengia sumokėti paskirtą baudą. Nuteistasis areštuotino turto neturi, šiuo metu niekur nedirba, todėl baudos išieškoti neįmanoma. Atsižvelgiant į išdėstytas aplinkybes, A. K. paskirta bauda keistina į areštą 5 paroms (LR BK 47 str. 7 d.)²⁰⁵.

Tačiau atkreiptinas dėmesys į tai, jog vien fakto, kad nuteistasis kviečiamas neatvykdavo į antstolio kontorą, nepakanka daryti išvadą, kad jis vengė sumokėti teismo paskirtą baudą²⁰⁶. Taigi papildomai turi būti nustatytos ir kitos aplinkybės. Pavyzdžiui, „nustatyta, kad J. B. pastoviai keitė gyvenamąją vietą, nesilankė antstolių kontoroje, niekur nedirba, todėl darytina išvada kad jis vengė baudos sumokėjimo. Atsižvelgiant į tai, J. B. paskirta 2000 Lt bauda keistina į areštą, vieną arešto parą prilyginant dviejų MGL baudai (LR BK 65 str. 1 d. 2 p. „a“ p.p.)²⁰⁷.

²⁰³ Vilniaus miesto 2 apylinkės teismo nutartis baudžiamojoje byloje. Teikimo Nr. T-388-784/2010.

²⁰⁴ Vilniaus miesto 2 apylinkės teismo nutartis baudžiamojoje byloje. Teikimo Nr. T-61-487/2011.

²⁰⁵ Vilniaus miesto 2 apylinkės teismo nutartis baudžiamojoje byloje. Teikimo Nr. T-24-487/2011.

²⁰⁶ Vilniaus miesto 1 apylinkės teismo nutartis baudžiamojoje byloje. Teikimo Nr. T-1083/270/2011.

²⁰⁷ Vilniaus miesto 2 apylinkės teismo nutartis baudžiamojoje byloje. Teikimo Nr. T-461-784/2010.

Pažymėtina ir tai, jog teismai vengimu laiko ir tokią situaciją: antai „D. P. baudos per teismo nustatytą laikotarpį savanoriškai nesumokėjo. Atvykęs į teismo posėdį D. P. teismo posėdžio metu paprašė jam baudos nepakeisti areštu ir suteikti galimybę sumokėti baudą. Teismas prašymą patenkino ir atidėjo teikimo nagrinėjimą iki 2009-04-22, įpareigojant D. P. į kitą teismo posėdį pristatyti dokumentus patvirtinančius baudos sumokėjimą. D. P. į kitą teismo posėdį neatvyko, nepateikė baudos sumokėjimą patvirtinančių dokumentų, todėl pagrįstai laikytina, kad jis vengia sumokėti paskirtą baudą²⁰⁸”.

Tačiau asmuo gali nesumokėti teismo paskirtos baudos (keleto ar net keliolikos tūkstančių Lt) ne dėl to, kad sąmoningai vengia tai padaryti, bet paprasčiausiai dėl to, jog neturi lėšų bei kito turto, pavyzdžiui yra benamis, bedarbis, patyrė gaisro nelaimę, susirgo sunkia liga ar pan. Atskirais atvejais toks asmuo gali būti atleistas nuo teismo nuosprendžiu paskirtos baudos pagal BK 76 str. (atleidimas nuo bausmės dėl ligos), jeigu jis suserga sunkia ir nepagydoma liga arba jam sutrinka psichika ir dėl to jis negali suvokti savo veiksmų esmės ar jų valdyti. Tačiau kitais atvejais BK, išskyrus amnestiją (LR BK 78 str.) ir malonę (BK 79str.), nenumato jokių sprendimų²⁰⁹.

Areštas, kaip kriminalinė bausmė, yra vienas iš laisvės atėmimo rūšių, nes jo esmė kaip ir terminuoto laisvės atėmimo bei laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmių, yra fizinis nuteistųjų izoliavimas nuo visuomenės²¹⁰. Ir Tokijo taisyklės, ir Europos bendruomeninių sankcijų ir priemonių taisyklių taikymo tobulinimo taisyklės rekomenduoja, kad, kiek leidžia galimybės, būtų vengiama alternatyvios bausmės pakeitimo laisvės atėmimo bausme. Pavyzdžiui, Tokijo taisyklėse rekomenduojama, kad jei su laisvės atėmimu nesusijusi priemonė yra neveiksminga, neturėtų būti automatiškai taikomas laisvės atėmimas, todėl šios priemonės keitimo ir panaikinimo atvejais kompetentinga institucija turėtų nustatyti tinkamą alternatyvią, su laisvės atėmimu nesusijusią priemonę, o įkalinimo bausmė gali būti skiriama tik nesant kitų tinkamų alternatyvų (Tokijo taisyklių 14.3, 14.4 taisyklės). Įkalinimo bausmių skyrimo mažinimą ir alternatyvių priemonių skyrimo plėtrą rekomenduoja ir Europos bendruomeninių sankcijų ir priemonių taisyklių taikymo tobulinimo taisyklės (6 taisyklė)²¹¹.

LR BK 42 str. 1 ir 2 d. reglamentuoja ir kitą alternatyvą laisvės atėmimo bausmei, t.y. laisvės apribojimą. Todėl manytume, jog tikslinga būtų baudą pakeisti ne tik viešaisiais darbais arba areštu, bet ir laisvės apribojimu.

²⁰⁸ Vilniaus miesto 2 apylinkės teismo nutartis baudžiamojoje byloje. Teikimo Nr. T-1-487/2009.

²⁰⁹ Dapšys A., Misiūnas A., Čaplinskas A. Bausmės individualizavimo teisinės problemos. Ten pat, P. 42.

²¹⁰ Blaževičius J., Dermontas J., Stalioraitis P. ir kt. Penitencinė (bausmių vykdymo) teisė. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004. P. 174.

²¹¹ Mackevičius T. Viešieji darbai: teisiniai ir socialiniai aspektai // Jurisprudencija. 2005, Nr. 70 (62). P. 86.

Keisdamas baudą areštu teismas vadovaujasi BK 65 str., kuris dviejų MGL dydžio baudą prilygina vienai arešto dienai, ir BK 49 str., kuris nustato maksimalų arešto terminą.

Teismų praktikoje yra atvejų, kai teismas antstolio teikimą dėl baudos pakeitimo kita bausme netenkina dėl to, kad nuteistasis yra išvykęs į užsienį ir ten galimai dirba bei gauna pajamų. Antai „antstolis teikimu prašo V. Š. paskirtą baudą pakeisti kita bausme, nes nuteistasis niekur nedirba, neturi lėšų sumokėti teismo paskirtą baudą, neturi turto, į kurį būtų galima nukreipti išieškojimą. Teismas teikimo netenkino argumentuodamas tuo, kad V. Š. per teismo baudžiamajame įsakyme nurodytą terminą baudos nesumokėjo, tačiau iš ant teismo šaukimo, siųsto V. Š., neįteikimo pažymos yra žyma, kad V. Š. yra išvykęs į užsienį. Teismas, atsižvelgdamas į tai, kad V. Š. užsienio valstybėje galimai dirba ir gauna pajamų, konstatuoja, kad yra galimybė išieškoti jam paskirtą baudą, todėl teikimas dėl baudos pakeitimo į areštą netenkintinas ir vykdomasis raštas pakartotinai gražintinas antstoliui vykdymui“²¹².

Jeigu bausmės priverstinio vykdymo metu nustatoma, kad skolininkas Lietuvos Respublikos teritorijoje negyvena, nedirba ir neturi turto ar pajamų, tačiau yra duomenų, kad nubaustas asmuo ar turtas (pajamos), į kuriuos gali būti nukreiptas išieškojimas, yra kitoje Europos Sąjungos valstybėje narėje, bausmę vykdanči institucija privalo pateikti baudžiamąją bylą išnagrinėjusiam teismui teikimą perduoti bausmės vykdymą kitai Europos Sąjungos valstybei narei. Kartu su šiuo teikimu teismui pateikiamas liudijimo projektas (žr. priedo 7 pav.), antstolio surašytas išieškojimo negalimumo aktas, dokumentai, galintys patvirtinti, kad nubaustas asmuo ar turtas (pajamos), į kuriuos gali būti nukreiptas išieškojimas, yra kitoje Europos Sąjungos valstybėje narėje²¹³.

Pažymėtina ir tai, kad atskirose užsienio valstybėse vengiantiems sumokėti baudą asmenims ši bausmė gali būti pakeista laisvės atėmimu. Tokia galimybė numatyta Lenkijos (BVK Art. 46 § 1), Vokietijos (VRF BK 43 str.), Olandijos (BK 24c str.) bei Didžiosios Britanijos (2003 m. Baudžiamojo teisingumo įstatymo 300 str.) baudžiamuosiuose įstatymuose. Atkreiptinas dėmesys, jog Didžiojoje Britanijoje, nesumokėjęs baudos nustatytu laiku, ji gali būti pakeista laisvės atėmimu arba „įsakymu visuomenės interesais“, kuriuo teismas gali paskirti nemokamus darbus arba įpareigojimą laikytis „komendantinių valandų“. Minėtas įpareigojimas nustoja veikti, kai nuteistasis

²¹² Vilniaus miesto 1 apylinkės teismo nutartis baudžiamojoje byloje. Teikimo Nr. T-152-468/2011.

²¹³ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008 m. kovo 5 d. nutarimas Nr. 219 „Dėl Lietuvos Respublikos teismų paskirtų piniginių sankcijų perdavimo vykdyti kitoms Europos Sąjungos valstybėms narėms taisyklių patvirtinimų“ // Valstybės žinios. 2008, Nr.: 33 -1164. Šios Taisyklės įgyvendina Tarybos 2005 m. vasario 24 d. pamatinį sprendimą 2005/214/TVR „Dėl abipusio pripažinimo principo taikymo finansinėms baudoms“ nuostatas // <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2005:076:0016:0030:LT:PDF>; prisijungimo laikas: 2011-11-29.

visiškai sumoka baudą, o jeigu įvykdo tik dalį bausmės – proporcingai mažinamas atsižvelgiant į sumokėtą sumą (2003 m. Baudžiamojo teisingumo įstatymo 300 str.)²¹⁴.

Baudos pakeitimą laisvės atėmimo bausme taip pat numatė 1961 m. BK²¹⁵. Mūsų nuomone, atsižvelgiant į pastarosios bausmės sukeliamas neigiamas pasekmes ne tik pačiam nuteistajam, bet ir jo šeimai bei valstybei, Lietuvai būtų netikslinga grįžti prie buvusios praktikos.

²¹⁴ Criminal Justice Act of The United Kingdom 2003// <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2003/44/contents>; prisijungimo laikas: 2011-03-29.

²¹⁵ Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso 8¹, 32, 35, 82, 82¹, 117, 212¹, 282, 284, 290, 294 straipsnių pakeitimo ir papildymo, kodekso papildymo 73¹, 74, 82², 213², 321³ straipsniais, 74¹, 283 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymas// Valstybės žinios. 1999, Nr. 66 -2112.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

1. Siekiant riboti arešto bausmės kaip vienos iš laisvės atėmimo rūšių taikymą, siūlytina BK 48 straipsnyje nustatyti, kad asmeniui vengiant atlikti laisvės apribojimo bausmę, ši bausmė jam keičiama ne tik areštu, bet ir bauda bei viešaisiais darbais.
2. Baudos bausmė laikoma efektyvia poveikio priemone asmenims, padariusiems turtinio pobūdžio nesunkius ir apysunkius nusikaltimus. Todėl siūlytina numatyti baudos bausmę sankcijose už nesunkius ir apysunkius nusikaltimus, numatytus BK 209 straipsnyje, 173 straipsnio 2 dalyje, 224 straipsnio 2 dalyje, 300 straipsnio 2 dalyje, 301 straipsnio 2 dalyje, 302¹ straipsnio 1 dalyje.
3. BK 27 straipsnyje ir 56 straipsnio 1 dalyje numatytas reguliavimas yra pernelyg griežtas, nes verčia teismą paprastai skirti laisvės atėmimą ir du nesunkius nusikaltimus padariusiems asmenims, taip nepagrįstai siaurindamas alternatyvių laisvės atėmimui bausmių, įskaitant ir baudą, taikymą.
4. 250 MGL dydis, apibūdinantis pagrobto turto vertę ir lemiantis turtinių nusikaltimų, numatytų BK XXVIII skyriuje klasifikavimą kaip sunkių, atsižvelgiant į teisinių pasekmių, taikomų sunkius nusikaltimus padariusiems asmenims, griežtumą, laikytinas per mažas. Atsižvelgiant į tai, siūlytume 190 straipsnio 1 dalyje reglamentuotą didelės turto vertės piniginę išraišką padidinti.
5. Tyrimo hipotezė pasitvirtino. Būtina tobulinti BK numatytą baudos dydžio nustatymo mechanizmą, kuris šiuo metu nėra tiesiogiai susietas su jokiais aiškiais objektyviais kriterijais. Dėl šios priežasties teismai skirdami baudos bausmę nesigilina į kaltinamojo mokumą ir dėl to neužtikrinamas baudos efektyvumas.
6. Tikslinga įvesti Lietuvoje naują baudos dydžio apskaičiavimo metodą – dienbaudžių sistemą, kuri padeda įgyvendinti socialinį teisingumą, taip pat teisingos ir proporcingos bausmės paskyrimo principus, nes dienbaudžių skaičius nustatomas atsižvelgiant į nusikaltimo pavojingumo laipsnį, o dienbaudžių dydis – priklausomai nuo kaltinamojo turtinės padėties. Kartu siūlytina svarstyti dėl specialių nuostatų dėl baudos skaičiavimo ją skiriant už finansinius nusikaltimus (kontrabanda, mokesčių vengimas ir pan.), baudos dydį susiejant su nesumokėtų mokesčių dydžiu. Šių mechanizmų įvedimas Lietuvoje užtikrintų didesnes baudos išieškojimo galimybes bei sumažintų teismų praktikos neapibrėžtumą parenkant baudų dydžius.

7. Baudos vykdymo atidėjimo nenumatymas BK apriboja teismo galimybes individualizuoti bausmes. Atsižvelgiant į tai tikslinga svarstyti dėl baudos vykdymo atidėjimo nuostatos sugrąžinimo į BK.
8. Lietuvos baudžiamajame įstatyme galimybės teismo paskirtos baudos mokėjimą išdėstyti dalimis nenumatymas yra BK spraga, nes tai lemia skirtingų sprendimų priėmimą panašiose bylose. Todėl siūlytina BK, kaip tai yra padaryta ATPK, reglamentuoti nuostatą, kuri numatytų baudos išdėstymą dalimis. Taip pat remiantis užsienio valstybių patirtimi, manytume, reikėtų BK numatyti teismo teisę atšaukti baudos mokėjimą dalimis, jeigu buvo praleistas nors vienas baudos dalies mokėjimo terminas ne dėl svarbių priežasčių, taip užkertant kelią galimiems nuteistųjų piktnaudžiavimo atvejams.
9. LR BK 47 straipsnio 6 dalyje numatytas reglamentavimas, kad „jeigu asmuo neturi lėšų sumokėti teismo paskirtą baudą, tai teismas *nuteistojo sutikimu* šią bausmę gali pakeisti viešaisiais darbais“, sudaro galimybę kai kuriems asmenims, nubaustiems bauda, iš viso neatlikti bausmės, jeigu jie neturi lėšų baudai sumokėti ir jeigu jie nesutinka, kad ši bausmė būtų pakeista viešaisiais darbais. Kitos alternatyvos įstatyme nenumatyta. Todėl siūlytume kartu su viešaisiais darbais numatyti papildomą alternatyvą laisvės atėmimui – laisvės apribojimą.
10. Siūlytina, kad nuteistajam, vengiančiam savo noru sumokėti baudą ir nesant galimybių jos išieškoti priverstinai, ši bausmė būtų keičiama ne tik areštu, bet ir laisvės apribojimu. Tai atitiktų tarptautinių dokumentų rekomendacijas „įkalinimo bausmę skirti tik nesant kitų tinkamų alternatyvų“.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

I. Lietuvos Respublikos norminiai teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr.33 – 1014.
2. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. lapkričio 10 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Administracinių teisės pažeidimų kodekso 163² straipsnio (2002 m. liepos 5 d. redakcija) 5 dalies ir šio straipsnio (2003 m. liepos 4 d. redakcija) 6 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai // Valstybės žinios. 2005, Nr. 134-4819.
3. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. lapkričio 3 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos tabako kontrolės įstatymo 21 straipsnio 2 dalies (2000 m. kovo 16 d. redakcija), 3 dalies (2002 m. birželio 11 d. redakcija), 4 dalies (1999 m. gegužės 11 d. redakcija), 7 dalies (2002 m. birželio 11 d. redakcija) ir dėl šio įstatymo (2003 m. lapkričio 20 d. redakcija) 26 straipsnio 5, 7, 14 dalių atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2005, Nr. 131-4743.
4. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. birželio 10 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso 45 straipsnio (1998 m. liepos 2 d. redakcija) ir 312 straipsnio 3 dalies (1998 m. vasario 3 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai // Valstybės žinios. 2003, Nr. 57-2552.
5. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. lapkričio 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Administracinių teisės pažeidimų kodekso straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1997, Nr.104- 2644.
6. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. rugsėjo 23 d. sprendimas „Dėl teisenos byloje pagal pareiškėjo – Lietuvos Respublikos Seimo narių grupės prašymą ištirti, ar Lietuvos Respublikos 2007 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžeto finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo 8 straipsnis neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai, ar Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. balandžio 1 d. nutarimo Nr. 382 „Dėl biudžetinių įstaigų ir organizacijų darbuotojų darbo užmokesčio, valstybės socialinio draudimo bazinės pensijos ir minimalių dydžių didinimo“ nuostata neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų garantijų įstatymui, nutraukimo“ // Valstybės žinios. 2008, Nr. 110-4196.
7. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 89 – 2741.
8. Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 73 – 3084.
9. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 36 – 1340.
10. Lietuvos Respublikos antstolių įstatymas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 53 – 2042.
11. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7, 42, 67, 68, 74, 123¹, 125, 126, 134, 142, 144, 176, 177, 204, 205, 210, 211, 213, 220, 223, 225, 226, 227, 228, 228¹, 229, 230, 253¹, 255, 257, 263, 268, 278, 281, 297, 308¹ straipsnių pakeitimo ir papildymo, kodekso papildymo 68¹, 68² straipsniais ir 44, 45 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymas // Valstybės žinios. 2011, Nr. 81 -3959.
12. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 8¹, 32, 35, 82, 82¹, 117, 212¹, 282, 284, 290, 294 straipsnių pakeitimo ir papildymo, kodekso papildymo 73¹, 74, 82², 213², 321³ straipsniais, 74¹, 283 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymas// Valstybės žinios. 1999, Nr. 66 -2112.
13. Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų garantijų įstatymas // Valstybės žinios. 1990, Nr. 30-711.
14. Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo, pataisos darbų ir baudžiamojo proceso kodeksų pakeitimo ir papildymo“ // Valstybės žinios. 1994,Nr. 60-1182.

15. Lietuvos Respublikos minimaliojo darbo užmokesčio dydžių, socialinės apsaugos išmokų ir bazinio bausmių ir nuobaudų dydžio indeksavimo įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2008, Nr. 83-3294.
16. Lietuvos Respublikos Seimo 2008 m. gruodžio 9 d. nutarimas Nr. XI-52 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“ // Valstybės žinios. 2008, Nr. 146.
17. Lietuvos Respublikos Seimo 2000 m. lapkričio 9 d. nutarimas Nr. IX-20 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2000- 2004 metų programos“// Valstybės žinios. 2000, Nr. 98-3081.
18. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008 m. spalio 14 d nutarimas Nr. 1031 “Dėl bazinio bausmių ir nuobaudų dydžio patvirtinimo” // Valstybės žinios. 2008, Nr. 121.
19. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008 m. kovo 5 d. nutarimas Nr. 219 „Dėl Lietuvos Respublikos teismų paskirtų piniginių sankcijų perdavimo vykdyti kitoms Europos Sąjungos valstybėms narėms taisyklių patvirtinimų“ // Valstybės žinios. 2008, Nr.: 33 -1164.
20. Lietuvos Respublikos Teisingumo ministro 2005 m. spalio 27 d. įsakymas Nr. 1R-352 „Dėl sprendimų vykdymo instrukcijos patvirtinimo“// Valstybės žinios. 2005, Nr. 130 - 4682.

II. Lietuvos Respublikos norminių teisės aktų projektai, jų aiškinamieji raštai bei išvados

21. Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 20, 42, 63, 67, 68, 72, 75, 77, 82, 90, 91, 92, 93, 95, 97, 144, 150, 178, 182, 194, 195, 201, 204, 205, 210, 211, 212, 220, 221, 222, 223, 230, 236, 246, 263, 287 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 2281 straipsniu įstatymo projekto // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_oc_1?p_id=232779; prisijungimo laikas: 2011-11-28.
22. „Dėl Baudžiamojo kodekso 47, 151, 162 straipsnių pakeitimo įstatymo“ projektas Nr. XIP-2338 http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=379549&p_query=&p_tr2=2; prisijungimo laikas: 2011-12-03.
23. „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 47 straipsnio pakeitimo įstatymo“ projektas Nr. XIP-2069 // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=372089&p_query=&p_tr2=2; prisijungimo laikas: 2011-12-03
24. „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 47 straipsnio pakeitimo įstatymo“ projekto Nr. XIP-2069 aiškinamasis raštas // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=372090&p_query=&p_tr2=2; prisijungimo laikas: 2011-12-03.
25. Baudžiamojo kodekso 38, 47, 182 ir 190 straipsnių pakeitimo įstatymo projektas Nr. XIP-975(3) // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=360663; prisijungimo laikas: 2011-11-10.
26. Pagrindinio komiteto išvados Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 38, 47, 182 ir 190 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto“ Nr. XIP-975Gr // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=363975; prisijungimo laikas: 2011-11-10.

III. Tarptautiniai norminiai teisės aktai

27. Jungtinių Tautų Organizacijos Generalinės Asamblėjos 1990 m. Gruodžio 14.d. rezoliucija Nr. 45/110 „Dėl standartinių minimalių su laisvės atėmimu nesusijusių priemonių taisyklių“// <http://www.un.org/documents/ga/res/45/a45r110.htm>; prisijungimo laikas: 2011-11-22.
28. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencija // Valstybės žinios. 2000, Nr. 96 – 3016.
29. Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacija Nr. R (92) 16 „Dėl Europos bendruomeninių sankcijų ir priemonių taisyklių“ // <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=574882&SecMode=1&DocId=605174&Usage=2> ; prisijungimo laikas: 2011-11-29.
30. Europos Tarybos Ministrų Komiteto 1976 m. kovo 9 d. rezoliucija Nr.10 „Dėl būtinų alternatyvių baudžiamųjų priemonių įkalinimui“//http://www.coe.int/T/E/Legal_Affairs/Legal_co

- operation/ Steering_Committees/CDPC/Documents/2Recommendations.asp; prisijungimo laikas: 2011-11-22.
31. Tarybos 2005 m. vasario 24 d. pamatinis sprendimas 2005/214/TVR „Dėl abipusio pripažinimo principo taikymo finansinems baudoms” // <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2005:076:0016:0030:LT:PDF>; prisijungimo laikas: 2011-11-29.
 32. Council of Europe Committee of Ministers Recommendation No. R (92) 17 On Consistency of Sentencing // http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/prisons/PCCP%20documents%202010/CM%20Recommendation%20CM%20%2892%29%2017_E.pdf; prisijungimo laikas: 2011-12-02
 33. Council of Europe Committee of Ministers Explanatory Memorandum to Recommendation No. R (92) 17 On Consistency of Sentencing. III D7//<https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=615757&Site=CM&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=EDB021&BackColorLogged=F5D383>; prisijungimo laikas: 2011-12-03

IV. Užsienio valstybių norminiai teisės aktai

34. Austrijos finansų baudžiamasis įstatymas // http://www.jusline.at/35_Schmuggel_und_Hinterziehungvon_Eingangs-_oder_Ausgangsabgaben_FinStrG.html; prisijungimo laikas: 2011-01-10.
35. Prancūzijos muitinės kodeksas // <http://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006071570>; prisijungimo laikas: 2011-01-10.
36. Criminal Code of the Kingdom of Norway. <http://www.legislationline.org/download/action/download/id/1690/file/c428fe3723f10dcbcf983ed59145.htm/preview>; prisijungimo laikas: 2011-08-09.
37. Corporate Manslaughter and Corporate Homicide Act 2007. <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2007/19/contents>; prisijungimo laikas: 2011-08-20.
38. Criminal Justice Act of The United Kingdom 2003// <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2003/44/contents>; prisijungimo laikas: 2011-03-29.
39. Criminal Justice Act 1982. <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1982/48>; prisijungimo laikas: 2011-08-20.
40. Criminal Law Act 1977. // <http://www.statutelaw.gov.uk/legResults.aspx?LegType=All+Primary&PageNumber=50&NavFrom=2&activeTextDocId=793250>; prisijungimo laikas: 2011-08-20.
41. Health and Safety at Work, etc. Act 1974. <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1974/37>; prisijungimo laikas: 2011-08-20.
42. Kodeks karny Polski. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r // <http://karne.pl/karny.html>; prisijungimo laikas: 2011-10-13.
43. Kodeks karny wykonawczy Polski z dnia 6 czerwca 1997 r// <http://karne.pl/wykonawczy.html>; prisijungimo laikas: 2011-03-21.
44. Уголовный кодекс Голландии: Выполнено 3 марта 1881 года; Издано 5 марта 1881 года // <http://law.edu.ru/norm/norm.asp?normID=1242430>; prisijungimo laikas: 2011-08-09.
45. Уголовный кодекс Дании : Принят в 1930 г. : Распоряжение № 648 от 12 августа 1997 г. с изменениями, внесенными Законом № 403 от 26 июня 1998 г., Законом № 473 от 1 июля 1998 г. и Законом № 141 от 17 марта 1999 г. // law.edu.ru/norm/norm.asp?normID=1241524&subID=100096345,100096365,100096417,100096589#text; prisijungimo laikas: 2011-10-16.
46. Уголовный кодекс Федеративной Республики Германии: В редакции от 13 ноября 1998года//<http://law.edu.ru/norm/norm.asp?normID=1242733&subID=100102942,100102943#text>; prisijungimo laikas: 2011-03-22.

47. Уголовный кодекс Франции : Принят в 1992 году ; Вступил в силу с 1 марта 1994 года// <http://law.edu.ru/norm/norm.asp?normID=1243018&subID=100104265,100104266,100104297,100105714#text>; prisijungimo laikas: 2011-10-16.
48. Швейцарский Уголовный Кодекс от 21 декабря 1937 года (2007- 01-15 г. ред.). // <http://law.edu.ru/norm/norm.asp?normID=1241950>; prisijungimo laikas: 2011-08-20.

V. Specialioji literatūra

49. Abramavičius A., Baranskaitė A., Čepas A. ir kt. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. 1 knyga: Bendroji dalis: (1-98 straipsniai). Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004.
50. Beleckas P. Piniginė bauda// Teisė. Teisės mokslų ir praktikos laikraštis. 1937, Nr. 40
51. Bikelis S. Baudžiamosios politikos orientavimo į su laivės atėmimu nesusijusių poveikio priemonių taikymą galimybes. Mokslinis tyrimas. Vilnius: Teisės institutas, 2010.
52. Blaževičius J., Dermontas J., Stalioraitis P. ir kt. Penitencinė (bausių vykdymo) teisė. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004.
53. Blaževičius J., Usik D., Švedas G. Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso komentaras. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004.
54. Dapšys A., Misiūnas A., Čaplinskas A. Bausmės individualizavimo teisinės problemos. Baudžiamojo įstatymo normų ir jų taikymo teismų praktikoje sisteminė analizė. Vilnius: Teisės institutas, 2008.
55. Foucoult M. Disciplinuoti ir bausti. Kalėjimo gimimas. Vilnius: Baltos lankos, 1998.
56. Gavrilovienė M. Alternatyvių laisvės atėmimui bausmių veiksmingumo teisinės ir socialinės prielaidos: daktaro disertacija: socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2009.
57. Jurgelaitienė G. Recidyvinio nusikalstamumo prevencija Lietuvos Respublikoje: daktaro disertacija (rankraštis): daktaro disertacija: socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2001.
58. Mackevičius T. Alternatyvos laisvės atėmimo bausmei ir jų realizacija (rankraštis): daktaro disertacija: socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2005.
59. Mackevičius T., Rakštelis M. laisvės apribojimo bausmės įgyvendinimas // Jurisprudencija. 2010, Nr. 4 (122).
60. Mackevičius T. Viešieji darbai: teisiniai ir socialiniai aspektai // Jurisprudencija. 2005, Nr. 70 (62).
61. Mališauskaitė S. Bausmių veiksmingumo vertinimo problemos ir jų sprendimo būdai// Jurisprudencija. 2003, Nr. 47(39).
62. Piesliakas V. Lietuvos baudžiamoji teisė. Aplinkybės, darančios įtaką baudžiamajai atsakomybei, ir nusikalstamos veikos teisiniai padariniai. Antroji knyga. Vilnius: Justitia, 2008.
63. Piesliakas V. Baudžiamoji politika Lietuvoje po 1990 m. ir jos tendencijos // Jurisprudencija. 1999, Nr. 13(5).
64. Pradel J. Lyginamoji baudžiamoji teisė. Vilnius: Eugrimas, 2001.
65. Sakalauskas G. Įkaliniams Lietuvoje. Sociologija. Mintis ir veiksmas // 2007, Nr. 2(20).
66. Šulija G. Baudos bausmė ir jos paplitimas Europos Sąjungos valstybėse // Teisė. 2004, Nr. 52.
67. Šulija G. Baudos bausmė ir jos skyrimas: daktaro disertacija: socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2005
68. Šulija G. Baudos taikymo teoriniai ir praktiniai aspektai // Teisės problemos. 2001, Nr.3.
69. Šulija G. Turtinių bausmių reforma naujajame Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse // Jurisprudencija. 2004, Nr. 52(44).
70. Šumskas A. Baudžiamųjų bylų nagrinėjimas teisme. Vilnius: Justitia, 2000.

71. Švedas G. Baudžiamosios politikos pagrindai ir tendencijos Lietuvos Respublikoje. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006.
72. Melezini M. System wymiaru grzywien w nowym kodeksie karnym. Monitor prawnicy, 1998,Nr.3. http://www.monitorprawnicy.pl/index.php?mod=m_artykuly&cid=20&id=1354; prisijungimo laikas: 2011-10-07.
73. Szkotnicki W. Więcej za niż przeciw. Dniówkowy system kary grzywny // http://new-arch.rp.pl/artykul/88209_Dniowkowy_system_kary_grzywny.html; prisijungimo laikas: 2011-10-07.
74. Farrel P. G. The day – fine comes to America // http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/buflr38&div=19&collection=journals&set_as_cursor=48&men_tab=srchresults&terms=fine|punishment&type=matchall#625; prisijungimo laikas: 2011-09-01.
75. Friedman G. M. The West German day - fine system: a possibility for the United States?// http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/uclr50&div=16&collection=journals&set_as_cursor=50&men_tab=srchresults&terms=the|criminal|fine&type=matchall; prisijungimo laikas: 2011-10-13.
76. Hillsman Sally. T. Fines and day fines// http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/cjrr12&div=6&collection=journals&set_as_cursor=170&men_tab=srchresults&terms=fine|punishment&type=matchall#71; prisijungimo laikas: 2011-09-03.
77. U.S. Department of Justice. Office of Justice Programs. Bureau of Justice Assistance. How to use structured fines (day fines) as an intermediate sanction. P. 1 // <https://www.ncjrs.gov/pdffiles/156242.pdf>; prisijungimo laikas: 2011-10-14.
78. Westen D. A. Fines, imprisonment, and the poor: “Tvirty dollars or thirty days” P.812-813. http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/calr57&div=36&collection=journals&set_as_cursor=364&men_tab=srchresults&terms=the|criminal|fine&type=matchall#848; prisijungimo laikas: 2011-09-20.
79. Walther S. Was soll “Strafe”? // Zeitschrift fur die Gesamte Strafrechtswissenschaft. 1999, Band 111.
80. Wurtenberger T. Die Reform des Geldstrafenwesens // Zeitschrift fur die gesamte Strafrechtswissenschaft. 1952.
81. Дворянсков И. В. Эффективность альтернативных наказаний: компенсационная модель: учебное пособие / под редакцией проф. А. М. Никитина. Москва: ЮНИТИ-ДАНА: Закон и право, 2004.
82. Есаков Г.А. и др. Уголовное право зарубежных стран: учебное пособие. Москва. Проспект, 2009.
83. Жалинский А Э. Современное немецкое уголовное право. Государственный университет - высшая школа экономики. Москва :Проспект, 2006.
84. Калинина Ю. И., Михлин А. С., Селиверстов В. И. Комментарий к уголовно – исполнительному кодексу Российской Федерации. Москва: Юрист, 2003.
85. Качаева Т. А. и др. Система наказаний в уголовном праве России и зарубежных стран. Москва: Юрлитинформ, 2008.
86. Кучвальская И. В. Штраф в системе воздействия уголовной ответственности (автореферат на соискание ученой степени кандидата юридических наук). Минск, 1996.
87. Орлов В. Н. Наказание в виде ограничения свободы в современном зарубежном уголовном законодательстве // „Право”: Сборник научных трудов. - Ставрополь: СевКавГТУ, 2004, № 3, С. 220. – URL // <http://science.ncstu.ru/articles/law/f03>; prisijungimo laikas: 2011-11-10.

VI. Lietuvos teismų praktika

88. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2003 m. gruodžio 29 d. nutarimas Nr. 43 „Dėl teismų praktikos kontrabandos bylose“. Teismų praktika. 2004, Nr. 20.
89. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. spalio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-348/2008.
90. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2001 m. gruodžio mėn. 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-1048/2001.
91. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2001 m. lapkričio mėn. 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-778/2001.
92. Kauno miesto apylinkės teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1225-651/2010.
93. Kėdainių rajono apylinkės teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-6-736/2009.
94. Marijampolės rajono apylinkės teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-348-571/2009.
95. Vilniaus miesto 1 apylinkės teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-328-654/2009.
96. Vilniaus miesto 1 apylinkės teismo nutartis baudžiamojoje byloje. Teikimo Nr. T-1083/270/2011
97. Vilniaus miesto 1 apylinkės teismo nutartis baudžiamojoje byloje. Teikimo Nr. T-152-468/2011.
98. Vilniaus miesto 1 apylinkės teismo nutartis baudžiamojoje byloje Teikimo Nr. T-37-865/2011.
99. Vilniaus miesto 1 apylinkės teismo nutartis baudžiamojoje byloje. Teikimo Nr. T-4-487/2011.
100. Vilniaus miesto 2 apylinkės teismo baudžiamasis įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. 1-325-468/2010.
101. Vilniaus miesto 2 apylinkės teismo baudžiamasis įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. 1-171-648/2010.
102. Vilniaus miesto 2 apylinkės teismo baudžiamasis įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. 1-840-487/2009.
103. Vilniaus miesto 2 apylinkės teismo nutartis baudžiamojoje byloje. Teikimo Nr. T-61-487/2011.
104. Vilniaus miesto 2 apylinkės teismo nutartis baudžiamojoje byloje. Teikimo Nr. T-24-487/2011.
105. Vilniaus miesto 2 apylinkės teismo nutartis baudžiamojoje byloje. Teikimo Nr. T-461-784/2010.
106. Vilniaus miesto 2 apylinkės teismo nutartis baudžiamojoje byloje. Teikimo Nr. T-388-784/2010.
107. Vilniaus miesto 2 apylinkės teismo nutartis baudžiamojoje byloje. Teikimo Nr. T-1487/2009.
108. Vilniaus miesto 3 apylinkės teismo atsakymas į teikimą Nr. T-198-78/2011.
109. Vilniaus miesto 3 apylinkės teismo atsakymas į teikimą Nr. T-917-78/2010.
110. Vilniaus miesto 3 apylinkės teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-250-271/2010,
111. Vilniaus miesto 3 apylinkės teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-223-269/2010
112. Vilniaus miesto 3 apylinkės teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1316-78/2009,
113. Vilniaus miesto 3 apylinkės teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-720-170/2009;
114. Vilniaus miesto 3 apylinkės teismo nutartis baudžiamojoje byloje. Teikimo Nr. 336-498/2010.
115. Šalčininkų rajono apylinkės teismo nutarimas administracinėje byloje Nr. A2.13 – 56 – 75 – 2010.

VII. Kiti šaltiniai

116. Antstolių informacinės sistemos statistiniai duomenys nuo 2006 metų iki 2010 metų (nepublikuota).
117. Asmenų, esančių regionų pataisos inspekcijų teritorinių padalinių įskaitoje, skaičiaus 2010 m. ataskaita // http://www.kalejimudepartamentas.lt/?item=vkl_at_mt&lang=1; prisijungimo laikas: 2011-11-03.
118. Dėl sankcijų už nusikalstamas veikas ekonomikai ir verslo tvarkai sisteminio tyrimo atlikimo. Teisės institutas, 2010

119. Informacija apie teismų ir teismų savivaldos veiklą 2010 metais // http://www.teismai.lt/dokumentai/apzvalga_2010_88_psl.pdf; prisijungimo laikas: 2011-11-03
120. Vienam asmeniui išlaikyti įkalinimo įstaigose per dieną panaudota lėšų. 2010 metų ataskaita // http://www.kalejimudepartamentas.lt/?item=vkl_at_mt&lang=1; prisijungimo laikas: 2011-11-16
121. Vokietijos Federacijos Konstitucinio Teismo 2002 m. kovo 20 d. sprendimas Nr.BvR 794/95 http://www.bundesverfassungsgericht.de/entscheidungen/rs20020320_2bvr079495.html; prisijungimo laikas: 2011-10-24.
122. Ślęzak E. Praktyka wykonania kary grzywny//http://lex.pl/czasopisma/prokurator/1_08_art11.pdf; prisijungimo laikas: 2011-11-22.
123. http://spliff.com.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=333&Itemid=60; žiūrėta: 2011-10-15.
124. <http://new-arch.rp.pl/artykul/88209Dniowkowysystemkarygrzywny.html>; prisijungimo laikas: 2011-10-17.

Mikulska J. Baudos kaip baudmės reguliavimas ir jo taikymas / Baudžiamosios teisės ir kriminologijos magistro baigiamasis darbas. Vadovas doc. dr. S. Bikelis. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Teisės fakultetas, 2011. – 67 p.

ANOTACIJA

Magistro baigiamojo darbo tikslas – remiantis sukauptomis teorinėmis ir praktinėmis žiniomis įvertinti baudos kaip baudmės reglamentavimą ir taikymo praktiką Lietuvoje, išryškinti jos trūkumus ir privalumus bei pateikti pasiūlymus, kaip baudos reguliavimas bei taikymas galėtų būti tobulinamas. Pirmajame darbo skyriuje analizuojama bauda kaip baudmė ir jos santykis su kitomis baudmėmis. Antrajame – nagrinėjamas baudos dydžio nustatymo mechanizmas Lietuvoje. Trečiasis skyrius skirtas baudos dydžio apskaičiavimo metodų užsienio valstybių baudžiamojoje teisėje nagrinėjimui. Pirmajame šio skyriaus poskyryje analizuojamas baudos dydžio apskaičiavimas pagal dienbaudžių sistemą, antrajame – baudos apskaičiavimas pagal savanaudiško nusikaltimo dalyko vertę ar nesumokėtų mokesčių dydį. Ketvirtajame t.y. paskutiniajame darbo skyriuje yra gvildenami su baudos vykdymu susiję probleminiai klausimai.

Pagrindinės sąvokos: bauda, baudmė, baudos dydis, dienbaudžių sistema, baudos vykdymas

Mikulska J. The fine like a penalty: legal regulation and implementation / Master's Thesis in Criminal law and Criminology. Supervisor Assoc. Prof. Dr. S. Bikelis. – Vilnius: Faculty of Law, Mykolas Romeris University, 2011. – 67 p.

ANNOTATION

The aim of this master's thesis is to define the problems of legal regulation and implementation of the fine's penalty in Lithuania and how to deal with them. The first part of the paper deals with the fines relation with other penalties. The second one concerns with the method of calculating the size of the fine in Lithuania. The first part is dedicated to the methods of calculating the size of the fine in foreign countries: firstly the „day – fine“ method is analysed, then author writes about the method of calculating the size of the fine according to the value of object of offence which was committed in the reason of financial gain or according to the size of nonpayed taxes. Finally, the fourth part deals with problems of implementation of the fine.

Key words: the fine, the penalty, the size of the fine, „day – fines“, implementation of the fine.

Mikulska J. Baudos kaip bausmės reguliavimas ir jo taikymas / Baudžiamosios teisės ir kriminologijos magistro baigiamasis darbas. Vadovas doc. dr. S. Bikelis. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Teisės fakultetas, 2011. – 67 p.

Pagrindinės sąvokos: bauda, bausmė, baudos dydis, dienbaudžių sistema, baudos vykdymas.

SANTRAUKA

Magistro baigiamajame darbe analizuojama Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse reglamentuota baudos bausmė. Pirmiausia, darbe siekiama atskleisti baudos kaip bausmės santykį su kitomis alternatyviomis laisvės atėmimui bausmėmis, t.y. viešaisiais darbais bei laisvės apribojimu. Taip pat bauda nagrinėjama kaip alternatyva laisvės atėmimo bausmei. Toliau analizuojamas Lietuvoje galiojantis baudos dydžio nustatymo mechanizmas, kuris, deja, nėra tiesiogiai susietas su jokiais aiškiais objektyviais kriterijais. Todėl šiame darbe remiantis užsienio valstybių patirtimi (Austrijos, Lenkijos ir Prancūzijos), nagrinėjamos bei siūlomos alternatyvos Lietuvoje galiojančiai baudos skyrimo sistemai, t.y dienbaudžių sistema bei baudos skaičiavimas pagal savanaudiško nusikaltimo dalyko vertę ar nesumokėtų mokesčių dydį (dar kitaip šis mechanizmas vadinamas – proporcinė bauda). Darbe taip pat yra nagrinėjami su baudos vykdymu susiję klausimai: savanoriškas baudos įvykdymas, priverstinis baudos vykdymas, baudos pakeitimas viešaisiais darbais bei areštu. Galiausiai darbe pateikiamos baudos kaip bausmės reguliavimo tobulinimo gairės.

Darbe vadovaujamosi Jungtinių Tautų Organizacijos ir Europos Tarybos dokumentais (Jungtinių Tautų Organizacijos Generalinės Asamblėjos 1990 m. Gruodžio 14.d. rezoliucija Nr. 45/110 „Dėl standartinių minimalių su laisvės atėmimu nesusijusių priemonių taisyklių“, Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacija Nr. R (92) 16 „Dėl Europos bendruomeninių sankcijų ir priemonių taisyklių“, Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacija Nr. R (92) 17 „Dėl nuoseklumo skiriant bausmes“ Europos Tarybos Ministrų Komiteto 1976 m. kovo 9 d. rezoliucija Nr.10 „Dėl būtinų alternatyvių baudžiamųjų priemonių įkalinimui“), kitų valstybių baudžiamaisiais įstatymais (Austrijos, Danijos, Didžiosios Britanijos, Lenkijos, Norvegijos, Olandijos, Prancūzijos Rusijos, Šveicarijos, Vokietijos), Lietuvos bei užsienio autorių vadovėliais, monografijomis, moksliniais straipsniais, teismų praktika bei kitais šaltiniais.

Mikulskaja J. The fine like a penalty: legal regulation and implementation / Master's Thesis in Criminal law and Criminology. Supervisor Assoc. Prof. Dr. S. Bikelis. – Vilnius: Faculty of Law, Mykolas Romeris University, 2011. – 67 p.

Key words: the fine, the penalty, the size of the fine, „day – fines“, implementation of the fine.

SUMMARY

The master thesis presents thorough analysis of the fine penalty which is laid down in the Criminal Code of the Republic of Lithuania. First of all, the author describes the fine's relation with other non – custodial penalties, such as public works and restriction of freedom. Then he analyses the fine like an alternative penalty to imprisonment. Moreover, the author of this master thesis is analysing the method of calculating the size of the fine in Lithuania which are not related with objective conditions nowadays. Therefore, refer to foreign countries' experience (Austria, France and Poland) are investigating alternatives to the system of calculating the size of the fine in Lithuania: the „day- fines“ system and the method of calculating the size of the fine according to the value of object of offence which was committed in the reason of financial gain or according to the size of nonpaid taxes. Also the author deals with problems of implementation of the fine: the payment of the fine on a voluntary basis, compulsory recovering of the fine, change of the fine to other penalties: public works and arrest.

The analysis is also based upon the thorough review of documents of the United Nations and the Council of Europe (United Nations Standard Minimum Rules for Non – Custodial Measures Adopted by General Assembly Resolution 45/110 of 14 December 1990, Recommendation No. R (92) 16 of the Committee of Ministers to Member States On the European Rules on Community Sanctions and Measures Adopted by the Committee of Ministers on 19 October 1992, Recommendation No. R (92) 17 of the Committee of Ministers to Member States On Consistency of Sentencing Adopted by the Committee of Ministers on 19 October 1992, Resolution (76) 10 On Certain Alternative Penal Measures to Imprisonment Adopted by the Committee of Ministers on 9 March 1976), legal regulation and criminal statutes of foreign countries (Austria, Denmark, France, Germany, Norway, Poland, Russia, Switzerland, the Netherlands), textbooks, legal studies of Lithuanian and foreign authors and court room practice.